

T.C.
İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ESKİ ANADOLU TÜRKÇESİNDE FİİL ÇEKİM EKLERİ
(Risâletü'n-Nushiyye ve Kitâbu Evsâf-ı Mesâcidi'sh-Şerife'de)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN
Doç. Dr. Özlem DEMİREL DÖNMEZ

HAZIRLAYAN
Nazan BOZKURT

MALATYA-2019

T.C.
İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI

ESKİ ANADOLU TÜRKÇESİNDE FİİL ÇEKİM EKLERİ

(Risāletü'n-Nushiyye ve Kitābu Evsāf-ı Mesācidi'ş-Şerīfe'de)

HAZIRLAYAN

Nazan BOZKURT

DANIŞMAN

Doç. Dr. Özlem DEMİREL DÖNMEZ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

MALATYA-2019

T.C.
İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

ESKİ ANADOLU TÜRKÇESİNDE FİİL ÇEKİM EKLERİ (Risāletü'n-Nushiyye ve Kitābu Evsāf-ı Mesācidi'ş-Şerīfe'de)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN
Doç. Dr. Özlem DEMİREL DÖNMEZ

HAZIRLAYAN
Nazan BOZKURT

Jürimiz tarafından..... tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda bu yüksek lisans tezi oybirliği ile başarılı bulunarak Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalında yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyelerinin Unvan Ad Soyadı

1. Doç. Dr. Özlem DEMİREL DÖNMEZ
2. Doç. Dr. Serdar YAVUZ
3. Doç. Dr. Nazmi ÖZEROL

İmzası

.....
.....
.....

İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulunun tarih vesayılı kararıyla bu tezin kabulü onaylanmıştır.

Prof. Dr. Mehmet KUBAT
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

ONUR SÖZÜ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Eski Anadolu Türkçesinde Fiil Çekim Ekleri (Risāletü’n-Nushiyye ve Kitābu Evsāf-ı Mesācidi’ş-Şerīfe’de) ” başlıklı bu çalışmanın bilimsel ahlāk ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın tarafımdan yazıldığını ve yararlandığım bütün kaynakların, hem metin içinde hem de kaynakça yöntemine uygun biçimde gösterilenlerden oluştuğunu belirtir, bunu onurumla doğrularım.

Nazan BOZKURT

ÖN SÖZ

Bir milletin medeniyet yolundaki çabalarını en doğru şekilde değerlendirebilmek için önce, onun dilde ve edebiyatta ne kadar ilerlemiş olduğunu görebilmek gerekir. Çünkü toplumların geçirdiği bütün değişimler, zihniyet olarak önce dillerine ve daha sonra edebiyatlarına yansır.

Dil, toplumun bütün hafızasını bünyesinde yaşatır. O toplumun içinden çıkan sanatçılar da binlerce yılın birikimlerinden faydalanarak o toplumu en iyi yansıtan ve en doğru etkileyecek olan eserleri ortaya koyarlar. Bu kendini yaratabilme süreci, her toplumun ve onun dilinin, edebiyatının bir gerçeğidir.

Yüzyıllardır, sanatçılar ve bilim insanları, bu birikimleri en doğru ve etkili şekilde irdeleyip eserlerinin malzemeleri haline getirmişler ve araç olarak da dili ve edebiyatı kullanmışlardır. Bu çabalar başarıyla sonuçlandığı için de dilin ve edebiyatın gelişimi, insanlık tarihi boyunca katlanarak devam etmiştir.

Kısaca; dil ve edebiyat, birbirlerini besleyen ve şekillendiren iki unsurdur. Bunlardan birinin gelişim sürecini incelerken diğlerinden faydalanmamak imkânsızdır. Dolayısıyla bu çalışmada da dilin gelişimi incelenirken Türk kültür ve edebiyatı açısından çok önemli olan edebî eserlerden Risâletü'n-Nushiyye ve Kitâbu Evsâf-ı Mesâcidi'ş-Şerîfe faydalanma yoluna gidilmiştir. Çünkü birer kültür hazinesi olan bu eserlerin ana malzemesi dildir ve dili geliştiren de bu eserlerin ortaya konmuş olmasıdır.

Çalışmamızda, dilin sözcük varlığı içerisinde önemli bir yer tutan fiillerin incelenmesi için Eski Anadolu Türkçesi dönemine ait bu eserler kaynak olarak kullanılmıştır. Dilin gelişiminin tespitinde, takip edilmesi gereken en doğru yollardan biri de budur. Eski Anadolu Türkçesi diye adlandırdığımız dönemde, fiillerin nasıl çekimlendiklerini görebilmek için faydalandığımız bu eserler, aynı zamanda bizler için zevkle okunan birer edebî verimlerdir.

Çalışma sürecinde, bu edebî hazinelere başvurmamı sağlayarak yoluma ışık tutan ve bütün bilgisini, kaynaklarını ve iyi niyetini benimle paylaşan değerli hocam Doç. Dr. Özlem Demirel Dönmez'e ve desteğini esirgemeyen eşime şükranlarımı sunarım.

ÖZET

Çalışmamızda, Eski Anadolu Türkçesi dönemine ait olan Yūnus Emre'nin Risāletü'n-Nushiyye ve Ahmed Fakīh'in Kitābu Evsāf-ı Mesācidi'ş-Şerīfe adlı eserlerinde kullanılan fiil çekim eklerinin incelemesi yapılmıştır.

Çalışmamızın giriş bölümünde, Yūnus Emre ve Ahmed Fakīh' in hayatı, fikrī-edebī yönü ve eserleri ele alınmıştır. Ayrıca fiil çekim ekleri ile ilgili genel bilgi verilmiş, bu alanda çalışmış bilim adamlarının da tespit ve görüşlerine yer verilmiştir.

İnceleme bölümde, Yūnus Emre'nin Risāletü'n-Nushiyye ve Ahmed Fakīh'in Kitābu Evsāf-ı Mesācidi'ş-Şerīfe adlı eserlerinde kullanılan fiil çekim ekleri ve kullanılma sıklıkları tespit edilmiş, kişilerine göre sınıflandırılmış ve genel kullanımdan farklı olan kullanımlar gösterilmiştir.

Sonuç ve değerlendirme bölümünde, her iki metinde en çok kullanılan ekten en az kullanılan eke doğru, eklerin kullanılma sıklıkları verilmiştir. Ayrıca farklı kullanımlar için de ayrı bir değerlendirme yapılmıştır.

Çalışmada yararlanılan bütün kaynaklar, kaynakça bölümünde verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Eski Anadolu Türkçesi, Yūnus Emre, Ahmed Fakīh, Risāletü'n-Nushiyye, Kitābu Evsāf-ı Mesācidi'ş-Şerīfe, Fiil Çekim Ekleri.

ABSTRACT

In our study, verb conjugation which were used in Ahmet Fakîh's work of Kitābu Evsāf-ı Mesācidi'ş-Şerîfe and Yūnus Emre's work of Risāletü'n-Nushiyye that belong to Old Anatolian Turkish period were analysed.

In the our's work introduction part, the life story of Yūnus Emre and Ahmet Fakîh, their opinion, literary form, and works were dealt with. In addition, general information related to verb conjugation suffixes was given, the scintists were found and their views were added.

In the analyses part, verb conjugation suffixes used in Ahmet Fakîh's work of Kitābu Evsāf-ı Mesācidi'ş-Şerîfe and Yunus Emre's work of Risāletü'n-Nushiyye and their usage frequency were detected classified according to their pronouns, usage different from the general usage were displayed.

In the result and evaluation part, usage frequency of verb conjugation suffixes was given from the most frequently used to the least and moreover, the same evaluation is made for different usage.

All the sources benefited in the study were given in the reference part.

Key words: Old Anatolian Turkish, Yunus Emre, Ahmet Fakih, Risāletü'n-Nushiyye, Kitābu Evsāfı Mesācidi'ş-Şerîfe, verb conjugation suffixes

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	ii
ONUR SÖZÜ	iii
ÖN SÖZ	iv
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER	vii
TABLOLAR LİSTESİ	xx
KISALTMALAR	xxiv
1.GİRİŞ	1
1.1. Eski Anadolu Türkçesi	2
1.2. Ahmed Fakîh	5
1.3. Çarh-nâme	6
1.4. Kitābu Evsāf-ı Mesācidi’ş-Şerīfe	7
1.5. Ahmed Fakîh’in Şiirleri.....	8
1.6. Yūnus Emre	9
1.7. Risāletü’n-Nushiyye	11
1.8. Dīvān.....	12
1.9. Türkçede Fiil Çekiminde Kip Ekleri.....	14
1.9.1. Bildirme Kipleri.....	14
1.9.2. İstek Kipleri:	14
1.10. Şahıs Ekleri.....	16

RİSĀLETÜ’N-NUSHİYYE VE KİTĀBU EVSĀF-I MESĀCİDİ’Ş-ŞERİFE’DE FİİL ÇEKİM EKLERİ

2.1. Zaman Ekleri (Bildirme Kipleri).....	17
2.1.1. Görülen Geçmiş Zaman	17
2.1.1.1. Basit Çekimler	18
2.1.1.1.1. RN’de Görülen Geçmiş Zaman 1.Tekil Kişi (-dum) Çekimi.....	18
2.1.1.1.2. KEM’de Görülen Geçmiş Zaman 1. Tekil Kişi (-dum, -mİşAm) Çekimi	19

2.1.1.1.3. RN’de Görülen Geçmiş Zaman 1. Tekil Kişi Olumsuz (-mA-dum) Çekimi.....	22
2.1.1.1.4. KEM’de Görülen Geçmiş Zaman 1. Tekil Kişi Olumsuz (-mA -dum) Çekimi	22
2.1.1.1.5. RN’de Görülen Geçmiş Zaman 2. Tekil Kişi (-duñ) Çekimi.....	23
2.1.1.1.6. KEM’de Görülen Geçmiş Zaman 2. Tekil Kişi (-duñ) Çekimi..	24
2.1.1.1.7. RN’de Görülen Geçmiş Zaman 2. Tekil Kişi Olumsuz (-mA -duñ) Çekimi	24
2.1.1.1.8. KEM’de Görülen Geçmiş Zaman 2. Tekil Kişi Olumsuz (-mA -duñ) Çekimi	25
2.1.1.1.9. RN’de Görülen Geçmiş Zaman 3. Tekil Kişi (-dI) Çekimi.....	25
2.1.1.1.10. KEM’de Görülen Geçmiş Zaman 3. Tekil Kişi (-dI) Çekimi...	38
2.1.1.1.11. RN’de Görülen Geçmiş Zaman 3. Tekil Kişi Olumsuz (-mA -dI) Çekimi.....	41
2.1.1.1.12. KEM’de Görülen Geçmiş Zaman 3. Tekil Kişi Olumsuz (-mA -dI) Çekimi	42
2.1.1.1.13. RN’de Görülen Geçmiş Zaman 1. Çoğul Kişi (-dUK) Çekimi.	42
2.1.1.1.14. KEM’de Görülen Geçmiş Zaman 1. Çoğul Kişi (-dUK) Çekimi	42
2.1.1.1.15. RN’de Görülen Geçmiş Zaman 1. Çoğul Kişi Olumsuz (-mA-dUk) Çekimi	44
2.1.1.1.16. KEM’de Görülen Geçmiş Zaman 1. Çoğul Kişi Olumsuz (-mA -dUk) Çekimi	45
2.1.1.1.17. RN’de Görülen Geçmiş Zaman 2. Çoğul Kişi (-dUñUz) Çekimi	45
2.1.1.1.18. KEM’de Görülen Geçmiş Zaman 2. Çoğul Kişi (-dUñUz) Çekimi	45
2.1.1.1.19. RN’de Görülen Geçmiş Zaman 2. Çoğul Kişi Olumsuz (-ma -dUñUz) Çekimi	45
2.1.1.1.20. KEM’de Görülen Geçmiş Zaman 2. Çoğul Kişi Olumsuz (-mA -dUñUz) Çekimi.....	45
2.1.1.1.21. RN’de Görülen Geçmiş Zaman 3. Çoğul Kişi (-dIlAr) Çekimi	45

2.1.1.1.22. KEM’de Görülen Geçmiş Zaman 3. Çoğul Kişi (-dIIAr) Çekimi	46
2.1.1.1.23. RN’de Görülen Geçmiş Zaman 3.Çoğul Kişi Olumsuz (-mA-dIIAr) Çekimi	46
2.1.1.1.24. KEM’de Görülen Geçmiş Zaman 3. Çoğul Kişi Olumsuz (-mA-dIIAr) Çekimi	46
2.1.1.2. Birleşik Çekim.....	46
2.1.2. Duyulan (Öğrenilen) Geçmiş Zaman.....	46
2.1.2.1. Basit Çekim	47
2.1.2.1.1. 1. Tekil Kişi Çekimi.....	47
2.1.2.1.2. RN’de Duyulan Geçmiş Zaman 2. Tekil Kişi [-mİşşIn, -(y) Up durursın] Çekimi.....	48
2.1.2.1.3. KEM’de Duyulan Geçmiş Zaman 2. Tekil Kişi [-mİşşIn,-(y)Up durursın] Çekimi.....	48
2.1.2.1.4. RN’de Duyulan Geçmiş Zaman 2.Tekil Kişi Olumsuz [-mA-mİşşIn, -mA-(y)Up durursın] Çekimi	48
2.1.2.1.5. KEM’de Duyulan Geçmiş Zaman 2. Tekil Kişi Olumsuz [-mİşşIn, -mA-(y)Up durursın] Çekimi.....	48
2.1.2.1.6. RN’de Duyulan Geçmiş Zaman 3.Tekil Kişi [-mİş, -(y)Up dur, -mİşdUr] Çekimi:	48
2.1.2.1.7. KEM’de Duyulan Geçmiş Zaman 3. Tekil Kişi [-mİ ş, -(y)Up dur, -mİşdUr] Çekimi:	49
2.1.2.1.8. RN’de Duyulan Geçmiş Zaman 3. Tekil Kişi Olumsuz [-mA-mİş, -mA-(y)Updur, -mA-mİşdUr] Çekimi.....	53
2.1.2.1.9. KEM’de Duyulan Geçmiş Zaman 3. Tekil Kişi Olumsuz [-mA-mİş, -mA -(y)Up dur, -mA-mİşdUr] Çekimi	53
2.1.2.1.10. RN’de Duyulan Geçmiş Zaman 2. Çoğul Kişi [-mİşşIz, -mİşşIzdUr] Çekimi	53
2.1.2.1.11. KEM’de Duyulan Geçmiş Zaman 2. Çoğul Kişi[-mİşşIz, -mİşşIzdUr] Çekimi	53
2.1.2.1.12. RN’de Duyulan Geçmiş Zaman 2. Çoğul Kişi Olumsuz [-mA-mİşşIz, -mA-mİşşIzdUr] Çekimi	54

2.1.2.1.13. KEM’de Duyulan Geçmiş Zaman 2. Çoğul Kişi Olumsuz [-mA -mİşİz, -mA-mİşİzdUr] Çekimi	54
2.1.2.1.14. RN’de Duyulan Geçmiş Zaman 3. Çoğul Kişi [-mİşİAr, -(y)Up dururlar, -(y)Up durlar, mİşİArdUr] Çekimi	54
2.1.2.1.15. KEM’de Duyulan Geçmiş Zaman 3. Çoğul Kişi [-mİşİAr, -(y)Up dururlar, -(y)Up durlar, -mİşİArdUr] Çekimi	54
2.1.2.1.16. RN’de Duyulan Geçmiş Zaman 3. Çoğul Kişi Olumsuz [-mA -mİşİlar, -mA-(y)Up dururlar, -mA-(y)Up durlar, -mA-mİşİArdUr] Çekimi	55
2.1.2.1.17. KEM’de Duyulan Geçmiş Zaman 3. Çoğul Kişi Olumsuz (-mA -mİşİlar) Çekimi	55
2.1.2.2. Birleşik Çekim.....	55
2.1.2.2.1. RN’de Duyulan Geçmiş Zamanın Hikâyesi 1. Tekil Kişi [-mİş (-I) dUm] Çekimi	55
2.1.2.2.2. KEM’de Duyulan Geçmiş Zamanın Hikâyesi 1. Tekil Kişi [-mİş(I)dUm] Çekimi	55
2.1.2.2.3. RN’de Duyulan Geçmiş Zamanın Hikâyesi 1. Tekil Kişi Olumsuz [-mA -mİş(I)-dUm] Çekimi	56
2.1.2.2.4. KEM’de Duyulan Geçmiş Zamanın Hikâyesi 1. Tekil Kişi [-mA-mİş (-I)-dUm] Olumsuz Çekimi	56
2.1.2.2.5. RN’de Duyulan Geçmiş Zamanın Hikâyesi 3. Tekil Kişi [-mİş(i)-dI] Çekimi.....	56
2.1.2.2.6. KEM’de Duyulan Geçmiş Zamanın Hikâyesi 3. Tekil Kişi [-mİş(i)-dI] Çekimi.....	56
2.1.2.2.7. RN’de Duyulan Geçmiş Zamanın Hikâyesi 3. Tekil Kişi Olumsuz [-mA -mİş(i)-dI] Çekimi	57
2.1.2.2.8. KEM’de Duyulan Geçmiş Zamanın Hikâyesi 3. Tekil Kişi Olumsuz [-mA-mİş(i)-dI] Çekimi	57
2.1.2.2.9. RN’de Duyulan Geçmiş Zamanın Hikâyesi 1. Çoğul Kişi [-mİş (I)-dUK] Çekimi	57
2.1.2.2.10. KEM’de Duyulan Geçmiş Zamanın Hikâyesi 1. Çoğul Kişi [-mİş (I)-dUK] Çekimi	57

2.1.2.2.11. RN’de Duyulan Geçmiş Zamanın Hikāyesi 1. Çoğul Kişi Olumsuz [-mA -mİş(I-)dUK] Çekimi	57
2.1.2.2.12. KEM’de Duyulan Geçmiş Zamanın Hikāyesi 1.Çoğul Kişi Olumsuz [-mA-mİş(I-)dUK] Çekimi	57
2.1.2.2.13. RN’de Duyulan Geçmiş Zamanın Hikāyesi 2. Çoğul Kişi [-mİş(i-)dUñUz] Çekimi.....	57
2.1.2.2.14. KEM’de Duyulan Geçmiş Zamanın Hikāyesi 2. Çoğul Kişi [-mİş(i-)dUñUz] Çekimi.....	57
2.1.2.2.15. RN’de Duyulan Geçmiş Zamanın Hikāyesi 2. Çoğul Kişi Olumsuz [-mA-mİş(i-)dUñUz] Çekimi.....	57
2.1.2.2.16. KEM’de Duyulan Geçmiş Zamanın Hikāyesi 2. Çoğul Kişi Olumsuz [mA-mİş(i-)dUñUz] Çekimi	58
2.1.2.2.17. RN’de Duyulan Geçmiş Zamanın Hikāyesi 3.Çoğul Kişi [-mİşlAr(i-)dI, -mİşlAr degül idi] Çekimi.....	58
2.1.2.2.18. KEM’de Duyulan Geçmiş Zamanın Hikāyesi 3.Çoğul Kişi [-mİşlAr(i-)dI, -mİşlAr degül idi] Çekimi.....	58
2.1.2.2.19. RN’de Duyulan Geçmiş Zamanın Hikāyesi 3. Çoğul Kişi Olumsuz [-mA -mİşlAr(i-)dI, -mİşlAr degül idi] Çekimi	58
2.1.2.2.20. KEM’de Duyulan Geçmiş Zamanın Hikāyesi 3. Çoğul Kişi Olumsuz [-mA-mİşlAr(i-)dI, -mİşlAr degül idi] Çekimi	58
2.1.3.Geniş Zaman	58
2.1.3.1. Basit Çekim	59
2.1.3.1.1. RN’de Geniş Zaman 1.Tekil Kişi [-(V)rAm] Çekimi.....	59
2.1.3.1.2. KEM’de Geniş Zaman 1. Tekil Kişi [-(V)rAm] Çekimi	59
2.1.3.1.3. RN’de Geniş Zaman 1.Tekil Kişi Olumsuz (-mazIn) Çekimi	60
2.1.3.1.4. KEM’de Geniş Zaman 1. Tekil Kişi Olumsuz (-mazIn) Çekimi	60
2.1.3.1.5. RN’de Geniş Zaman 2. Tekil Kişi [-(V)rsIn] Çekimi.....	60
2.1.3.1.7. RN’de Geniş Zaman 2. Tekil Kişi Olumsuz (-mAzsIn) Çekimi. 63	
2.1.3.1.8. KEM’de Geniş Zaman 2. Tekil Kişi Olumsuz (-mAzsIn) Çekimi	63
2.1.3.1.9. RN’de Geniş Zaman 3. Tekil Kişi [-(V)r, (y)A] Çekimi.....	63
2.1.3.1.10. KEM’de Geniş Zaman 3. Tekil Kişi [-(V)r] Çekimi	74

2.1.3.1.11. RN’de Geniş Zaman 3.Tekil Kişi Olumsuz [-mAz, -mA-(y) A] Çekimi	84
2.1.3.1.12. KEM’de Geniş Zaman 3.Tekil Kişi Olumsuz [-mAz, -mA -(y)A] Çekimi	90
2.1.3.1.13. RN’de Geniş Zaman 1. Çoğul Kişi [-(V)rUz] Çekimi	92
2.1.3.1.14. KEM’de Geniş Zaman 1. Çoğul Kişi [-(V)rUz] Çekimi	92
2.1.3.1.15. RN’de Geniş Zaman 1. Çoğul Kişi Olumsuz [-mAzUz] Çekimi	92
2.1.3.1.16. KEM’de Geniş Zaman 1. Çoğul Kişi Olumsuz [-mAzUz] Çekimi	92
2.1.3.1.17. RN’de Geniş Zaman 2. Çoğul Kişi [-(V)rsIz] Çekimi	92
2.1.3.1.18. KEM’de Geniş Zaman 2. Çoğul Kişi [-(V)rsIz] Çekimi	92
2.1.3.1.19. RN’de Geniş Zaman 2. Çoğul Kişi Olumsuz [-(V)rsIz] Çekimi:	92
2.1.3.1.20. KEM’de Geniş Zaman 2. Çoğul Kişi Olumsuz [-(V)rsIz] Çekimi:	92
2.1.3.1.21. RN’de Geniş Zaman 3. Çoğul Kişi [-(V)rlAr] Çekimi	93
2.1.3.1.22. KEM’de Geniş Zaman 3.Çoğul Kişi [-(V)rlAr] Çekimi	94
2.1.3.1.23. RN’de Geniş Zaman 3. Çoğul Kişi Olumsuz [-mAzlAr] Çekimi	97
2.1.3.1.24. KEM’de Geniş Zaman 3. Çoğul Kişi Olumsuz [mAzlAr] Çekimi	98
2.1.3.2. Birleşik Çekim:	98
2.1.3.2.1. Geniş Zamanın Hikâyesi Çekimi:.....	98
2.1.3.2.1.1. RN’de Geniş Zamanın Hikâyesi 1. Tekil Kişi [-(V)r (i-) dUm, -(y)A(y-yI)dUm] Çekimi	98
2.1.3.2.1.2. KEM’de Geniş Zamanın Hikâyesi 1. Tekil Kişi [-(V)r (i-)dUm] Çekimi.....	98
2.1.3.2.1.3. RN’de Geniş Zamanın Hikâyesi 1. Tekil Kişi Olumsuz[-mAz (i-)dUm, -mA-(y)A (y-yI)dUm] Çekimi	99
2.1.3.2.1.4. KEM’de Geniş Zamanın Hikâyesi 1. Tekil Kişi Olumsuz [-mAz (i-)dUm, -mA-(y)A (y-yI)dUm] Çekimi.....	99

2.1.3.2.1.5. RN’de Geniş Zamanın Hikâyesi 2. Tekil Kişi [-(V)r (i-) dUñ]	
Çekimi.....	99
2.1.3.2.1.6. KEM’de Geniş Zamanın Hikâyesi 2. Tekil Kişi [-(V)r(i-)	
dUñ, -(y)A (y-yI)dUñ] Çekimi	99
2.1.3.2.1.7. RN’de Geniş Zamanın Hikâyesi 2. Tekil Kişi Olumsuz [-mAz	
(i-) dUñ, -mA-(y)A(y-yI)dUñ] Çekimi:	99
2.1.3.2.1.8. KEM’de Geniş Zamanın Hikâyesi 2. Tekil Kişi Olumsuz	
[-mAz(i-)dUñ, -mA-(y)A (y-yI)dUñ] Çekimi:.....	99
2.1.3.2.1.9. RN’de Geniş Zamanın Hikâyesi 3. Tekil Kişi [-(V)r (-i)dI]	
Çekimi.....	100
2.1.3.2.1.10. KEM’de Geniş Zamanın Hikâyesi 3. Tekil Kişi [-(V)r (-i)dI]	
Çekimi.....	100
2.1.3.2.1.11. RN’de Geniş Zamanın Hikâyesi 3. Tekil Olumsuz Kişi	
[-mAz (i-)dI] Çekimi.....	101
2.1.3.2.1.12. KEM’de Geniş Zamanın Hikâyesi 3. Tekil Kişi Olumsuz	
[-mAz (i-)dI] Çekimi.....	101
2.1.3.2.1.13. RN’de Geniş Zamanın Hikâyesi 1. Çoğul Kişi [-(V)r	
(i-)dUK] Çekimi	101
2.1.3.2.1.14. KEM’de Geniş Zamanın Hikâyesi 1. Çoğul Kişi [-(V)r	
(i-)dUK] Çekimi	101
2.1.3.2.1.15. RN’de Geniş Zamanın Hikâyesi 1. Çoğul Kişi Olumsuz	
[-mAz (i-)dUK] Çekimi	101
2.1.3.2.1.16. KEM’de Geniş Zamanın Hikâyesi 1. Çoğul Kişi Olumsuz [-	
mAz (i-)dUK] Çekimi	102
2.1.3.2.1.17. RN’de Geniş Zamanın Hikâyesi 2. Çoğul Kişi [-(V)A	
(y-yI)dUñUz] Çekimi:	102
2.1.3.2.1.18. KEM’de Geniş Zamanın Hikâyesi 2. Çoğul Kişi [-(V)A	
(y-yI)dUñUz] Çekimi.....	102
2.1.3.2.1.19. RN’de Geniş Zamanın Hikâyesi 2. Çoğul Kişi Olumsuz	
[-mA-(V)A (y-yI)dUñUz] Çekimi	102
2.1.3.2.1.20. KEM’de Geniş Zamanın Hikâyesi 2. Çoğul Kişi Olumsuz	
[-mA -(V)A(y-yI)dUñUz] Çekimi	102

2.1.3.2.1.21. RN’de Geniş Zamanın Hikāyesi 3. Çoğul Kişi [-(V) rIArdı] Çekimi.....	102
2.1.3.2.1.22. KEM’de Geniş Zamanın Hikāyesi 3. Çoğul Kişi [-(V)rIArdı] Çekimi	102
2.1.3.2.1.23. RN’de Geniş Zamanın Hikāyesi 3. Çoğul Kişi Olumsuz [-mAzIArdı] Çekimi.....	102
2.1.3.2.1.24. KEM’de Geniş Zamanın Hikāyesi 3. Çoğul Kişi Olumsuz [-mAzIArdı] Çekimi.....	103
2.1.3.2.2. Rivayeti Çekimi	103
2.1.3.2.2.1. RN’de Geniş Zamanın Rivayeti 3. Tekil Kişi [-(V)r (i-) mİş] Çekimi.....	103
2.1.3.2.2.2. KEM’de Geniş Zamanın Rivayeti 3. Tekil Kişi [-(V)r (i-)mİş] Çekimi.....	103
2.1.3.2.2.3. RN’de Geniş Zamanın Rivayeti 3. Tekil Kişi Olumsuz [-mAz (i-)mİş] Çekimi.....	104
2.1.3.2.2.4. KEM’de Geniş Zamanın Rivayeti 3. Tekil Kişi Olumsuz [-(V)mAz (i-)mİş] Çekimi.....	104
2.1.3.2.2.5. RN’de Geniş Zamanın Rivayeti 3.Çoğul Kişi [-(V)rIAr (i-)mİş] Çekimi.....	104
2.1.3.2.2.6. KEM’de Geniş Zamanın Rivayeti 3. Çoğul Kişi [-(V)rIAr (i-)mİş] Çekimi.....	104
2.1.3.2.2.7. RN’de Geniş Zamanın Rivayeti 3. Çoğul Kişi Olumsuz [-mAzIAr(i-)mİş] Çekimi	104
2.1.3.2.2.8. KEM’de Geniş Zamanın Rivayeti 3. Çoğul Kişi Olumsuz [-mAzIAr (i-)mİş] Çekimi	104
2.1.4. Şimdiki Zaman:	104
2.1.4.1. Basit Çekim	105
2.1.4.1.1. RN’de Şimdiki Zaman 1. Tekil Kişi [-(V)rvAn, -(V)rvAm, -(V)rIn, -(V)rAm] Çekimi.....	105
2.1.4.1.2. KEM’de Şimdiki Zaman 1. Tekil Kişi [-(V)rvAn, -(V)rvAm, -(V)rIn, -(V)rAm] Çekimi.....	105

2.1.4.1.3. RN’de Şimdiki Zaman 1. Tekil Kişi Olumsuz [-mAzvAn, -mAzvAm, -mAzIn, -mAzAm] Çekimi.....	105
2.1.4.1.4. KEM’de Şimdiki Zaman 1. Tekil Kişi Olumsuz [-mAzvAn, -mAzvAm, -mAzIn, -mAzAm] Çekimi.....	105
2.1.4.1.5. RN’de Şimdiki Zaman 2. Tekil Kişi [-(V)rsIn] Çekimi	105
2.1.4.1.6. KEM’de Şimdiki Zaman 2. Tekil Kişi [-(V)rsIn, -(V)r sen, -(y)AsIn] Çekimi.....	106
2.1.4.1.7. RN’de Şimdiki Zaman 2. Tekil Kişi Olumsuz [-mAzsIn, -mAz sen, -mA-(y)AsIn] Çekimi.....	106
2.1.4.1.8. KEM’de Şimdiki Zaman 2. Tekil Kişi Olumsuz [-mAzsIn, -mAz sen, -mA-(y)AsIn] Çekimi.....	106
2.1.4.1.9. RN’de Şimdiki Zaman 3. Tekil Kişi [-(y)V Turur] Çekimi.....	106
2.1.4.1.10. KEM’de Şimdiki Zaman 3. Tekil Kişi [-(V)r, -(y)V Turur] Çekimi	106
2.1.4.1.11. RN’de Şimdiki Zaman 3. Tekil Kişi Olumsuz [-mAz Turur] Çekimi	106
2.1.4.1.12. KEM’de Şimdiki Zaman 3. Tekil Kişi Olumsuz [-mAz Turur] Çekimi	107
2.1.4.1.13. RN’de Şimdiki Zaman 1. Çoğul Kişi [-(V)rUz] Çekimi.....	107
2.1.4.1.14. KEM’de Şimdiki Zaman 1. Çoğul Kişi [-(V)rUz] Çekimi.....	107
2.1.4.1.15. RN’de Şimdiki Zaman 1. Çoğul Kişi Olumsuz [-mAzUz] Çekimi	107
2.1.4.1.16. KEM’de Şimdiki Zaman 1. Çoğul Kişi Olumsuz [-mAzUz] Çekimi	107
2.1.4.1.17. RN’de Şimdiki Zaman 2. Çoğul Kişi [-(V)rsIz , -(y)A yoruruz] Çekimi	107
2.1.4.1.18. KEM’de Şimdiki Zaman 2. Çoğul Kişi [-(V)rsIz, -(y)A yoruruz] Çekimi	107
2.1.4.1.19. RN’de Şimdiki Zaman 2. Çoğul Kişi Olumsuz [(V)rmAzsIz, -mA -(y)A yoruruz] Çekimi.....	107
2.1.4.1.20. KEM’de Şimdiki Zaman 2. Çoğul Kişi Olumsuz [-mAzsIz, -mA-(y)A yoruruz] Çekimi:	107

2.1.4.1.21. RN’de Şimdiki Zaman 3.Çoğul Kişi [-(V)rlAr] Çekimi	107
2.1.4.1.22. KEM’de Şimdiki Zaman 3.Çoğul Kişi [-(V) rlAr] Çekimi.....	108
1.4.1.23. RN’de Şimdiki Zaman 3. Çoğul Kişi Olumsuz [-mAzlAr] Çekimi	108
2.1.4.1.24. KEM’de Şimdiki Zaman 3. Çoğul Kişi Olumsuz [-mAzlAr] Çekimi	108
2.1.4.2. Birleşik Çekim.....	108
2.1.5. Gelecek Zaman	108
2.1.5.1. Basit Çekim	109
2.1.5.1.1. RN’de Gelecek Zaman 1. Tekil Kişi [-(y)IsArAm] Çekimi.....	109
2.1.5.1.2. KEM’de Gelecek Zaman 1. Tekil Kişi [-(y) IsArvAn, -(y)IsvAnIn, -(y)IsArIn, -(y)IsArAm, -(y)Am, -(y)AcAGIn, -sAm gerek, -sAm gerekdür] Çekimi	109
2.1.5.1.3. RN’de Gelecek Zaman 1. Tekil Kişi Olumsuz [-mA -(y) IsArvAn, -mA -(y)IsvAnIn, -mA-(y)IsArIn, -mA-(y)IsArAm, -mA-(y)Am, -mA -(y) AcAGIn, -mA -sAm gerek, -mA-sAm gerekdür] Çekimi.....	109
2.1.5.1.4. KEM’de Gelecek 1. Tekil Kişi Olumsuz [-mA -(y) IsArvAn, -mA -(y)IsvAnIn, -mA-(y)IsArIn, -mA-(y)IsArAm, -mA-(y)Am, -mA-(y) AcAGIn, -mA-sAm gerek, -mA-sAm gerekdür] Çekimi.....	109
2.1.5.1.5. RN’de Gelecek Zaman 2. Tekil Kişi [-(y)AsIn] Çekimi.....	109
2.1.5.1.6. KEM’de Gelecek Zaman 2. Tekil Kişi [-(y) IsArsIn, -(y)AsIn, -(y)AcAKsIn] Çekimi	110
2.1.5.1.7. RN’de Gelecek Zaman 2.Tekil Kişi Olumsuz [-mA -(y) IsArsIn, -mA-(y)AsIn, -mA(y)AcAKsIn] Çekimi	110
2.1.5.1.8. KEM’de Gelecek 2.Tekil Kişi Olumsuz [-mA -(y) IsArsIn, -mA -(y)AsIn, -mA(y)AcAKsIn] Çekimi.....	110
2.1.5.1.9. RN’de Gelecek Zaman 3.Tekil Kişi [-(y)IsAr, -(y)A, -(y) IsArdUr] Çekimi	110
2.1.5.1.10. KEM’de Gelecek Zaman 3. Tekil Kişi [-(y) IsAr, -(y)IsArdUr, -sA gerekdur, -(y)acAKdUr] Çekimi.....	112

2.1.5.1.11. RN’de Gelecek Zaman 3. Tekil Kişi Olumsuz [-mA(y)IsAr, -mA-(y)A, -ma-sA gerek, -ma-dAçI, -mA-(y)IsArdUr, -mA-sA gerekdur, -mA -(y)IsArdur] Çekimi	113
2.1.5.1.12. KEM’de Gelecek Zaman 3. Tekil Kişi Olumsuz [-mA -(y)IsAr, -mA-(y)A, -ma-sA gerek, -ma-dAçI, -mA-(y)IsArdUr, -mA-sA gerekdur, -mA-(y)IsArdur] Çekimi	113
2.1.5.1.13. RN’de Gelecek Zaman 1. Çoğul Kişi [-(y)AvUz, -(y) ıArUz, -sAvUz gerek] Çekimi	113
2.1.5.1.14. KEM’de Gelecek Zaman 1. Çoğul Kişi [-(y) AvUz] Çekimi ..	113
2.1.5.1.15. RN’de Gelecek Zaman 1. Çoğul Kişi Olumsuz [-mA -(y) AvUz, -mA-(y)ıArUz, -mA-sAvUz gerek] Çekimi.....	113
2.1.5.1.16. KEM’de Gelecek Zaman 1. Çoğul Kişi Olumsuz [-mA -(y)AvUz, -mA-(y)ıArUz, -mA-sAvUz gerek] Çekimi	114
2.1.5.1.17. RN’de Gelecek Zaman 2. Çoğul Kişi [-(y)IsArsIz, -(y) AsIz, -(y)AcAKsIz] Çekimi	114
2.1.5.1.18. KEM’de Gelecek Zaman 2. Çoğul Kişi [-(y) IsArsIz, -(y)AsIz, -(y)AcAKsIz] Çekimi	114
2.1.5.1.19. RN’de Gelecek Zaman 2. Çoğul Kişi Olumsuz [-mA-(y)IsArsIz, -mA-(y)AsIz, -mA-(y)AcAKsIz] Çekimi.....	114
2.1.5.1.20. KEM’de Gelecek Zaman 2. Çoğul Kişi Olumsuz [-mA-(y)IsArsIz, -mA-(y)AsIz, -mA-(y)AcAKsIz] Çekimi.....	114
2.1.5.1.21. RN’de Gelecek Zaman 3. Çoğul Kişi [-(y)IsArlAr, -(Y) AlAr, -sAlAr gerek, -(y)IsArlArdUr, -(y)AcAklArdUr] Çekimi.....	114
2.1.5.1.22. KEM’de Gelecek Zaman 3. Çoğul Kişi [-(y) IsArlAr, -(y)AlAr, -sAlAr gerek, -(y)IsArlArdUr, -(y)AcAklArdUr] Çekimi.....	114
2.1.5.1.23. RN’de Gelecek Zaman 3. Çoğul Kişi Olumsuz [-mA-(y) IsArlAr, -mA-(y)AlAr, -mA-sAlAr gerek, -mA-(y)IsArlArdUr, -mA -(y) AcAklArdUr] Çekimi.....	114
2.1.5.1.24. KEM’de Gelecek Zaman 3. Çoğul Kişi Olumsuz [-mA -(y)IsArlAr, -mA-(y)AlAr, -mA-sAlAr gerek, -mA-(y)IsArlArdUr, -mA -(y)AcAklArdUr] Çekimi.....	114
2.1.5.2. Birleşik Çekim.....	115

2.2. Dilek – Tasarlama Kipleri	115
2.2.1. Emir - İstek Kipleri:.....	115
2.2.1.1. Basit Çekimler:	115
2.2.1.1.1. RN’de Emir-İstek Kipi 1. Tekil Kişi [-(y)AyIn, -(y)Am, -(y)AyIm] Çekimi:	115
2.2.1.1.2. KEM’de Emir-İstek Kipi 1. Tekil Kişi [-(y)AyIn, -(y) Am, -(y)AyIm, -sAm] Çekimi	118
2.2.1.1.3. RN’de Emir-İstek Kipi 1. Tekil Kişi Olumsuz [-mA -(y) AyIn, -mA -(y)Am, -mA-(y)AyIm, -mA-(y)AvAn, -mA-(y)AvAm] Çekimi.....	120
2.2.1.1.4. KEM’de Emir-İstek Kipi 1. tekil Kişi Olumsuz [-mA-(y)AyIn, -mA -(y)Am, -mA-(y)AyIm, -mA-(y)AvAn, -mA -(y)AvAm] Çekimi.....	120
2.2.1.1.5. RN’de Emir-İstek Kipi 2. Tekil Kişi [-(y)AsIn, -sAñ, -GIL ø] Çekimi	120
2.2.1.1.6. KEM’de Emir-İstek Kipi 2 .Tekil Kişi [-(y)AsIn, -GIL, -ø] Çekimi	132
2.2.1.1.7. RN’de Emir-İstek Kipi 2. Tekil Kişi Olumsuz [-mA-(y)AsIn, -mA-GIL, -mA-ø] Çekimi.....	140
2.2.1.1.8. KEM’de Emir-İstek Kipi 2 .Tekil Kişi Olumsuz [-mA y)AsIn, -mA GIL, -mA-ø]Çekimi	143
2.2.1.1.9. RN’de Emir-İstek Kipi 3. Tekil Kişi [-(y)A,-sUn] Çekimi.....	144
2.2.1.1.10. KEM’de Emir-İstek Kipi 3. Tekil Kişi [-(y)A, -sA, -sUn] Çekimi	150
2.2.1.1.11. RN’de Emir-İstek Kipi 3. Tekil Kişi Olumsuz [-mA-(y)A] Çekimi	152
2.2.1.1.12. KEM’de Emir-İstek Kipi 3. Tekil Kişi Olumsuz [-mA-(y)A, -mA-sUn] Çekimi	152
2.2.1.1.13. RN’de Emir-İstek Kipi 1. Çoğul Kişi [-(y)AlUm] Çekimi	152
2.2.1.1.14. KEM’de Emir- İstek Kipi 1. Çoğul Kişi [-(y) AlUm] Çekimi	153
2.2.1.1.15. RN’de Emir-İstek Kipi 1. Çoğul Kişi Olumsuz [-(y)Alum, -(y)AvUz, -sAvUz] Çekimi	153
2.2.1.1.16. KEM’de Emir-İstek Kipi 1. Çoğul Kişi Olumsuz [-(y)Alum, -(y)AvUz, -sAvUz] Çekimi	154

2.2.1.1.17. RN’de Emir-İstek Kipi 2. Çoğul Kişi [-(U)ñ] Çekimi	154
2.2.1.1.18. KEM’de Emir-İstek Kipi 2. Çoğul Kişi [-(y) AsIz, -(U)ñ] Çekimi	155
2.2.1.1.19. RN’de Emir-İstek Kipi 2. Çoğul Kişi Olumsuz [-(y)AsIz, -(U)ñ -(U)ñUz] Çekimi	155
2.2.1.1.20. KEM’de Emir-İstek Kipi 2. Çoğul Kişi Olumsuz [-(y) AsIz, - (U)ñ, -(U)ñUz] Çekimi	156
2.2.1.1.21. RN’de Emir-İstek Kipi 3. Çoğul Kişi [-(y)AlAr, -sUnlAr] Çekimi	156
2.2.1.1.22. KEM’de Emir-İstek Kipi 3. Çoğul Kişi [-(y) AlAr] Çekimi...	156
2.2.1.1.23. RN’de Emir-İstek Kipi 3. Çoğul Kişi Olumsuz [-mA -(y) AlAr] Çekimi	156
2.2.1.1.24. KEM’de Emir-İstek Kipi 3. Çoğul Kişi Olumsuz [-mA-(y)AlAr] Çekimi.....	156
2.2.1.2. Birleşik Çekim:	157
3. DEĞERLENDİRME VE SONUÇ.....	158
KAYNAKÇA.....	174

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1.1. Türkçede Fiil Çekiminde Kip Ekleri	15
Tablo 1.2. Türkçede Şahıslar ve Ekleri	16
Tablo 2.1.1.1. RN’de Görülen Geçmiş Zaman 1.Tekil Kişi Çekimi	19
Tablo 2.1.1.2. KEM’de Görülen Geçmiş Zaman 1.Tekil Kişi Çekimi	22
Tablo 2.1.1.3. RN’de Görülen Geçmiş Zaman 1.Tekil Kişi Olumsuz Çekimi	22
Tablo 2.1.1.4. KEM’de Görülen Geçmiş Zaman1. Tekil Kişi Olumsuz Çekimi.....	22
Tablo 2.1.1.5. RN’de Görülen Geçmiş Zaman 2.Tekil Kişi Çekimi	24
Tablo 2.1.1.6. KEM’de Görülen Geçmiş Zaman 2. Tekil Kişi Çekimi	24
Tablo 2.1.1.7. RN’de Görülen Geçmiş Zaman 2.Tekil Kişi Olumsuz Çekimi	25
Tablo 2.1.1.8. RN’de Görülen Geçmiş Zaman 3. Tekil Kişi Çekimi	38
Tablo 2.1.1.9. KEM’de Görülen Geçmiş Zaman 3. Tekil Kişi Çekimi	41
Tablo 2.1.1.10. RN’de Görülen Geçmiş Zaman 3. Tekil Kişi Olumsuz Çekimi	42
Tablo 2.1.1.11. KEM’de Görülen Geçmiş Zaman 1. Çoğul Kişi Çekimi.....	44
Tablo 2.1.1.12. RN’de Görülen Geçmiş Zaman 3.Çoğul Kişi Çekimi	46
Tablo 2.1.13. KEM’de Görülen Geçmiş Zaman 3.Çoğul Kişi Çekimi.....	46
Tablo 2.1.1.14. RN’de Görülen Geçmiş Zaman 3. Çoğul Kişi Olumsuz Çekimi.....	46
Tablo 2.1.2.15. RN’de Duyulan Geçmiş Zaman 3.Tekil Kişi Çekimi.....	49
Tablo 2.1.2.16. KEM’de Duyulan Geçmiş Zaman 3.Tekil Kişi Çekimi	53
Tablo 2.1.2.17. KEM’de Duyulan Geçmiş Zaman 3.Çoğul Kişi Çekimi	55
Tablo 2.1.2.18. KEM’de Duyulan Geçmiş Zaman 3. Çoğul Kişi Olumsuz Çekimi.....	55
Tablo 2.1.2.19. KEM’de Duyulan Geçmiş Zamanın Hikâyesi 1.Tekil Kişi Çekimi	55
Tablo 2.1.2.20. RN’de Duyulan Geçmiş Zamanın Hikâyesi 3. Tekil Kişi Çekimi	56
Tablo 2.1.2.21. KEM’de Duyulan Geçmiş Zamanın Hikâyesi 3. Tekil Kişi Çekimi	56
Tablo 2.1.3.22. RN’de Geniş Zaman 1.Tekil Kişi Çekimi	59
Tablo 2.1.3.23. KEM’de Geniş Zaman 1.Tekil Kişi Çekimi	59
Tablo 2.1.3.24. RN’de Geniş Zamanın Olumsuzu 1.Tekil Kişi Çekimi.....	60
Tablo 2.1.3.25. RN’de Geniş Zaman 2.Tekil Kişi Çekimi	61
Tablo 2.1.3.26. KEM’de Geniş Zaman 2. Tekil Kişi Çekimi	62
Tablo 2.1.3.27. RN’de Geniş Zamanın Olumsuzu 2. Tekil Kişi Çekimi:.....	63
Tablo 2.1.3.28. RN’de Geniş Zaman 3.Tekil Kişi Çekimi	74

Tablo 2.1.3.29.	KEM’de Geniş Zaman 3. Tekil Kişi Çekimi	84
Tablo 2.1.3.30.	RN’de Geniş Zaman 3. Tekil Kişi Olumsuz Çekimi	90
Tablo 2.1.3.31.	KEM’de Geniş Zaman 3. Tekil Kişi Olumsuz Çekimi.....	92
Tablo 2.1.3.32.	RN’de Geniş Zaman 3. Çoğul Kişi Çekimi	94
Tablo 2.1.3.33.	KEM’de Geniş Zaman 3. Çoğul Kişi Çekimi.....	97
Tablo 2.1.3.34.	RN’de Geniş Zaman 3. Çoğul Kişi Olumsuz Çekimi.....	97
Tablo 2.1.3.35.	KEM’de Geniş Zaman 3.Çoğul Kişi Olumsuz Çekimi	98
Tablo 2.1.3.36.	KEM’de Geniş Zamanın Hikâyesi 1. Tekil Kişi Çekimi.....	99
Tablo 2.1.3.37.	RN’de Geniş Zamanın Hikâyesi 2.Tekil Kişi Çekimi	99
Tablo 2.1.3.38.	RN’de Geniş Zamanın Hikâyesi 3.Tekil Kişi Çekimi	100
Tablo 2.1.3.39.	KEM’de Geniş Zamanın Hikâyesi 3. Tekil Kişi Çekimi.....	100
Tablo 2.1.3.40.	RN’de Geniş Zamanın Hikâyesi 3. Tekil Olumsuz Kişi Çekimi.....	101
Tablo 2.1.3.41.	KEM’de Geniş Zamanın Hikâyesi 3. Tekil Kişi Olumsuz Çekimi	101
Tablo 2.1.3.42.	KEM’de Geniş Zamanın Hikâyesi 3. Çoğul Kişi Çekimi	102
Tablo 2.1.3.43.	KEM’de Geniş Zamanın Rivayeti 3.Tekil Kişi Çekimi	104
Tablo 2.1.3.44.	KEM’de Geniş Zamanın Rivayeti 3.Tekil Kişi Olumsuz Çekimi	104
Tablo.2.1.4.45.	RN’de Şimdiki Zaman 2.Tekil Kişi Çekimi	105
Tablo 2.1.4.46.	RN’de Şimdiki Zaman 3.Tekil Kişi Çekimi	106
Tablo 2.1.4.47.	KEM’de Şimdiki Zaman 3. Tekil Kişi Çekimi.....	106
Tablo 2.1.4.48.	RN’de Şimdiki Zaman 3.Tekil Kişi Olumsuz Çekimi.....	107
Tablo 2.1.5.49.	RN’de Gelecek Zaman 1. Tekil Kişi Çekimi.....	109
Tablo 2.1.5.50.	RN’de Gelecek Zaman 2. Tekil Kişi Çekimi.....	110
Tablo 2.1.5.51.	RN’de Gelecek Zaman 3.Tekil Kişi Çekimi.....	112
Tablo 2.1.5.52.	KEM’de Gelecek Zaman 3.Tekil Kişi Çekimi	113
Tablo 2.1.5.53.	KEM’de Gelecek Zaman 1. Çoğul Kişi Çekimi	113
Tablo 2.2.54.	RN’de Emir-İstek Kipi 1. Tekil Kişi Çekimi.....	118
Tablo 2.2.55.	KEM’de Emir-İstek Kipi 1. Tekil Kişi Çekimi	119
Tablo 2.2.56.	RN’de Emir-İstek Kipi 2. Tekil Kişi Çekimi.....	132
Tablo 2.2.57.	KEM’de Emir-İstek Kipi 2 .Tekil Kişi Çekimi	140
Tablo2.2.58.	RN’de Emir-İstek Kipi 2. Tekil Kişi Olumsuz Çekimi	142
Tablo 2.2.59.	KEM’de Emir-İstek Kipi 2 .Tekil Kişi Olumsuz Çekimi.....	144
Tablo 2.2.60.	RN’de Emir-İstek Kipi 3. Tekil Kişi Çekimi.....	149

Tablo 2.2.61. KEM’de Emir-İstek Kipi 3. Tekil Kişi Çekimi	151
Tablo 2.2.62. RN’de Emir- İstek Kipi 3. Tekil Kişi Olumsuz Çekimi	152
Tablo2.2.63. KEM’de Emir-İstek Kipi 3. Tekil Kişi Olumsuz Çekimi.....	152
Tablo 2.2.64. RN’de Emir- İstek Kipi 1. Çoğul Kişi Çekimi	153
Tablo 2.2.65. KEM’de Emir- İstek Kipi 1. Çoğul Kişi Çekimi	153
Tablo 2.2..66. KEM’de Emir-İstek Kipi 1. Çoğul Kişi Olumsuz Çekimi.....	154
Tablo 2.2.67. RN’de Emir- İstek Kipi 2. Çoğul Kişi Çekimi	154
Tablo 2.2.68. KEM’de Emir- İstek Kipi 2. Çoğul Kişi Çekimi	155
Tablo 2.2.69. KEM’de Emir-İstek Kipi 3. Çoğul Kişi Çekimi	156
Tablo 2.2.70. RN’de Emir - İstek Kipi 3. Çoğul Kişi Olumsuz Çekimi.....	156
Tablo 2.2.71. KEM’de Emir-İstek Kipi 3. Çoğul Kişi Çekimi	157
Tablo 3.1. Görülen Geçmiş Zaman Çekiminde Eklerin Kullanılma Sıklığı	159
Tablo 3.2. Duyulan Geçmiş Zaman Çekiminde Eklerin Kullanılma Sıklığı	160
Tablo 3.3. Geniş Zaman Çekiminde Eklerin Kullanılma Sıklığı	160
Tablo 3.4. Şimdiki Zaman Çekiminde Eklerin Kullanılma Sıklığı.....	161
Tablo3.5. Gelecek Zaman Çekiminde Eklerin Kullanılma Sıklığı	161
Tablo 3.6. Emir-İstek Kipi Çekiminde Eklerin Kullanılma Sıklığı	162
Tablo3.7. Duyulan Geçmiş Zamanın Hikâyesi Çekiminde Eklerin Kullanılma Sıklığı	162
Tablo 3.8. Geniş Zamanın Hikâyesi ve Rivayeti Çekiminde Eklerin Kullanılma Sıklığı	163
Tablo 3.9. Görülen Geçmiş Zamanın Olumsuz Çekiminde Eklerin Kullanılma Sıklığı	163
Tablo 3.10. Duyulan Geçmiş Zamanın Olumsuz Çekiminde Eklerin Kullanılma Sıklığı	164
Tablo 3.11. Geniş Zamanın Olumsuz Çekiminde Eklerin Kullanılma Sıklığı	164
Tablo 3.12. Şimdiki Zamanın Olumsuz Çekiminde Eklerin Kullanılma Sıklığı	165
Tablo 3.13. Emir-İstek Kipinin Olumsuz Çekiminde Eklerin Kullanılma Sıklığı.....	165
Tablo 3.14. Geniş Zamanın Hikâyesi ve Rivayeti Olumsuz Çekiminde Eklerin Kullanılma Sıklığı	166
Tablo 3.15. RN’de Basit Çekimlerde En Çok Kullanılmış 3 Ek	167
Tablo 3.16. KEM’de Basit Çekimlerde En Çok Kullanılmış 3 Ek	167

Tablo 3.17. RN’de Birleşik Çekimlerde En Çok Kullanılmış 3 Ek	168
Tablo 3.18. KEM’de Birleşik Çekimlerde En Çok Kullanılmış 2 Ek.....	168
Tablo 3.19. KEM’de Geniş Zaman Rivayeti 3.Tekil Şahıs Eki.....	169
Tablo 3.20. RN’de Olumsuz Çekimlerde En Çok Kullanılmış 3 Ek	169
Tablo 3.21. KEM’de Olumsuz Çekimlerde En Çok Kullanılmış 3 Ek	170
Tablo 3.22. RN’de Olumsuz Birleşik Çekimlerde En Çok Kullanılmış Ek.....	170
Tablo 3.23: KEM’de Olumsuz Birleşik Çekimlerde En Çok Kullanılmış 2 Ek.....	171
Tablo 3.24. RN’de ve KEM’de En Çok Kullanılan Ekler	172

KISALTMALAR

RN	: Risāletü-n Nushiyye
KE	: Kitābu Evsāfı Mesācidiş'ş-Şerīfe
H.B.V.	: Hacı Bektaş-ı Veli
H.	: Hicrī
M.	: Miladī
TDK	:Türk Dil Kurumu
age.	: Adı geçen eser
s.	: Sayfa
p.	: Page (ingilizce)
no.	: Numara

1.GİRİŞ

Evrendeki her bir varlığı, durumu ve kavramı karşılayan sözcüklere isim denir. İsimler, en geniş sözcük grubunu oluşturur. Bu varlık, kavram, ya da durumların yapmış oldukları hareketleri, içinde bulundukları durumları ve etkilendikleri işleri ifade eden sözcüklere ise fiil (eylem) denir. Yani fiiller, varlıkların gerçekleştirmiş oldukları işi, oluşu ve hareketi, kip ve şahıs ekleri ile çekimlenerek aktaran sözcüklerdir.

Dilimiz, köken olarak Ural-Altay Dil Ailesi'nin Altay Kolu'na mensup olup şekil olarak da “bağlantılı (kaynaştıran) dillerdendir. Bu dillerde sözcükler ya kök halinde ya da kökün üzerine eklerin gelmesiyle kullanılır. Eklerle kökler birbirlerinden kolaylıkla ayırt edilebilir. ”¹ Bu diller “sondan eklemeli diller” olarak da tabir edilmektedir. Ek adı verilen yapılar sözcüklerin kök veya gövdelerine (Gövde: Yapım eki olarak türeyen sözcük) sondan eklenerek yeni sözcükler türetilir ya da sözcükler cümle içerisinde görevli hâle getirilir. İşte, fiiller de kip ve şahıs ekleri dediğimiz, yeni bir fiil türetmeyen ancak eklendikleri fiilleri çekimleyen bu ekleri alırlar. Yani fiil çekim ekleri, sözcüğe zaman, dilek ve kişi anlamları kazandırır.

Çekimlenmiş fiiller, cümle içerisinde yüklem dediğimiz temel ögeyi oluştururlar. Cümleler de anlamlı, en küçük söz birlikleri olup onların oluşturduğu birlikler de sözlü ya da yazılı metinleri oluşturmaktadırlar. Demek oluyor ki, bir dilin kökeni ve gelişim araştırılırken en temelde incelenmesi gereken sözcük grubunu, fiiller oluşturmaktadır. Çünkü bu sözcükler, tek başlarına bir sözcük birliğinin yani cümlenin anlamını taşımaktadırlar. Dolayısıyla fiillerin ayrıntılı olarak incelenmeleri, dilin kökeninin ve gelişim süreçlerinin tespitindeki en kapsamlı ve en doğru sonuçlara götüren çalışmalar arasında olacaktır.

Çalışmamızda Türk dili ve edebiyatında önemli bir yere sahip olan eserlerden “Kitābu Evsāfi Mesācidi’ş-Şerīfe” ve “Risāletü’n-Nushiyye” fiil çekimleri yönünden irdelenmiştir. Bu eserler XIII. yüzyıl Eski Anadolu Türkçesinin nadide örneklerinden olup Anadolu’nun Müslümanlaşması sürecinde halka İslamiyeti tanıtmak ve benimsetmek amacıyla yazılmış dinî-tasavvufî eserlerdir. Bu yüzden, çalışmamızda

¹ Kemal ATEŞ, “Türk Dili”, Hürbilek Ofset, Ankara, 1995, s. 17.

faydaladığımız eserler olmuşlardır. Amaç, Eski Anadolu Türkçesi olarak adlandırılan ve Türk dilinin yeni bir yazı dili oluşturduğu bu dönemde yazılmış, Türk dili, edebiyatı ve kültürü açısından önemli olan bu eserleri, fiil çekimleri yönünden incelemek, ayrıca bu gelişim sürecindeki -varsa- farklı uygulamaları tespit etmektir. Çekim ekleri incelenirken şekilsel olarak yani dil bilgisel olarak incelenmiş ve tespit ve tasnif edilmişlerdir.

Amacımız doğrultusunda, önce, eserlerdeki bütün beyitler, tek tek taranarak fiil çekimleri tespit edilmiştir. Bu fiil çekimleri, kullanılan zamanlara, kiplere ve şahıslara göre gruplandırılmış, olumsuz çekimler de bu tasniflendirmeye dahil edilmiştir. Bütün kiplerdeki ve şahıslardaki fiil çekimi örneklerinden sonra, bunların görülme sıklığını belirttiğim tablolar da incelemelerin sonuna eklenmiştir. Böylece en çok kullanılan fiil çekim eklerinden en az kullanılan fiil çekim eklerine kadar bütün fiil çekim ekleri incelenmiş ve daha sonra her iki eserdeki fiil çekim eklerinin varlığı karşılaştırılmıştır. Karşılaşılan farklı kullanımlar da belirtilmiştir.

Çalışmanın sonuç bölümünde de eklerin kullanım sıklıkları, grafikler halinde sunulmuştur. Böylece dönem eserlerinin dillerinde, özellikle hangi fiil çekim eklerinin, ne sıklıkta kullanılmış olduğu, farklı bir kullanım şeklinin olup olmadığı, tespit edilmeye çalışılmıştır. Bu durum bizlere dönemin yazı dilini tanıma ve böylece dilimizin ve edebiyatımızın gelişimini takip etme imkânlarından birini sunacaktır.

1.1. Eski Anadolu Türkçesi

Eski Anadolu Türkçesi, Oğuzcanın XIII-XIV. yy. da Anadolu’da oluşan yazı dilinin adıdır.

“Türklerin Anadolu’ya geçerek yerleştikten, XIII. yüzyılın sonunda Osmanlı Devleti’ni kurduktan sonra bu topraklarda yeni bir edebî dil oluşturdukları görülmektedir. Bugün konuştuğumuz Türkiye Türkçesi bu dilin devamıdır.”²

Bu edebî dilin oluşturulması kolay olmamıştır. “Bu dönemde yazı dili bir yandan Orta Asya’dan gelme eski Türk yazı dili kalıntılarından kurtulmağa çalışırken, bir

² Doğan AKSAN, “Türkçenin Gücü”, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1993, s. 46.

yandan da Oğuzcaya, yani konuşma diline dayalı yepyeni karakterde bir yazı dili olma gayreti içine girmiştir. ”³

Bu dönem için değişik adlandırmalar söz konusudur. “Türkçenin tarihî gelişimi içerisinde Anadolu Selçukluları, Beylikler Devri ve Osmanlı Devleti’nin kuruluş dönemine rastlayan bu devreye Eski Türkiye Türkçesi, Eski Anadolu Türkçesi, Eski Osmanlıca, Eski Oğuz Türkçesi gibi adlar verilmiştir. ”⁴ Bu dil Anadolu’da kurulup gelişen ve XIV. yy. ortalarına kadar devam eden yazı dilidir. “Batı Türkçesinin oluş, kuruluş devridir. Batı Türkçesini Eski Türkçeye bağlayan birçok bağlar bu devrede henüz kendisini iyice hissettirmektedir. ”⁵

Eski Anadolu Türkçesi, Hazar ötesinde konuşulan Oğuz-Türkmen ağız özellikleri ile Anadolu’da oluşturulan yeni yapıların bir karışımıdır. Bu dil, Anadolu, Azerbaycan, Suriye ve Irak’ı kapsayan geniş bir coğrafyada kullanılmıştır. Bu dil aynı zamanda Oğuz lehçesinin ilk yazı dilidir.

Eski Anadolu Türkçesi, ilk yazı dilimiz olduğu için yazım, ses, yapı ve sözcüksel özellikler bakımından çeşitli bir dildir. Ancak bu çeşitlilik olumlu değerlendirilmemelidir.

Bugüne kadar Eski Anadolu Türkçesi üzerine yapılmış araştırmaların sonuçları, dönemin dilinin ses, şekil ve imlâ bakımından standartlarının olmadığını açıkça ortaya koymuştur. Hatta aynı metnin aynı sayfasındaki farklı satırlarda bile, bu standart dışı kullanımlar görülebilmektedir.⁶

Farklı kullanımlar Eski Anadolu Türkçesi diye adlandırılan bu dönemde çokça karşımıza çıkmaktadır.

Bunun en önemli sebebi, Arap alfabesinin Oğuzca sözcüklerin yazımında ilk defa kullanılıyor olmasıdır. Bu yüzden söz konusu dönemlerde yazılmış olan metinlerde bir çeşitlilik söz konusudur. Ancak bu farklılıklar ve değişimler, yalnızca Türkçe kelime ve ekler

³ Zeynep KORKMAZ, “Eski Osmanlı Kaynaklarının Transkripsiyonuyla İlgili Değerlendirmeler”, 2. Osmanlı ve Osmanlı Öncesi Semineri, Hamburg, 5-10 Eylül 1976, s. 68.

⁴ Mustafa ÖZKAN, “Osmanlı Türkçesi”, İslam Ansiklopedisi, 33.cilt, s. 483-485.

⁵ Muharrem ERGİN, “Türk Dilbilgisi”, İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul 1972, s. 15.

⁶ Özkan ÖZTEKTEN, “Eski Anadolu Türkçesi Yazı Dili Midir? ”, Motif Akademi Halkbilimi Dergisi, 2018, Cilt: 11, Sayı: 24, s. 260-266.

için geçerlidir; Arapça ve Farsça kökenli sözlerin yazımında kaynak dillerindeki biçimlere sadık kalınmıştır.⁷

Bu dönemde konu bakımında çeşitli pek çok telif eser ve çeviri eser yazılmıştır. Elde bulunan eserler genellikle XIV. ve XV. yüzyıllara aittir. Eserlerin pek çoğu dinî içeriklidir.

Kur'an tercümeleri, hadis tercümeleri, siyer tercümeleri, fıkıh ve ilmiyal niteliği taşıyan tercümeler, kıyasü'l-enbiya tercümeleri, tezkiretül evliya tercümeleri, dinî ve tasavvufî konulu tercümeler, tarih tercümeleri, siyasetname, nasihatname, mevize türünden eserlerin tercümeleri, tıp, riyaziye, zooloji, madenler vb. alanlarda meydana getirilen tercümeler, mesnevi şekliyle yazılmış çeşitli hikâyelerin tercümeleri gibi.⁸

Eski Anadolu Türkçesine ait eserler üç dönemde ele alınmaktadır:

- 1) Selçuklu dönemi Türkçesi (XI-XIII. yy.)
- 2) Beylikler dönemi Türkçesi (XIII-XIV. yy.)
- 3) Osmanlı Türkçesine geçiş dönemi (XIV-XVI. yy.)

Selçuklu dönemi eserleri, XI. yüzyılda Oğuzların İran'da Selçuklu devletini kurmalarından sonra yazıldığı kabul edilen Türkçe eserlerdir. Bu döneme ait eserler: Ferâiz Kitabı, Behcetü'l-Hadâyık, Kıssa-i Yusuf gibi eserlerdir. Selçuklu dönemi eserleri genellikle Harezmi döneminde yazılmış eserler ile İran ve Anadolu'da oluşan Oğuz Türkçesinin ortak ve karışık dil özelliklerini gösterir. Bu yüzden bu eserler “karışık dilli eserler” olarak adlandırılmıştır.

Beylikler dönemi ise 1243 yılında Köseadağ Savaşı'nda Moğolların Anadolu Selçuklu devletine son vermelerinden sonra Anadolu'da Selçuklu hâkimiyetinin bitmesi ve Moğol hakimiyeti ile başlamıştır. Germiyanlı ve Osmanlı beyleri Türkçe yazan sanatçıları teşvik ettikleri için Anadolu'da Türkçenin yazı dili olmasında bu dönemin çok büyük yeri ve önemi vardır. Beylikler çağında temelleri atılan Türkçe daha sonra Osmanlı döneminde büyük gelişme göstermiştir.

⁷ Zeynep KORKMAZ, “Eski Anadolu Türkçesi Üzerindeki Çalışmaların Bugünkü Durumu ve Karşılaştığı Sorunlar”, Osmanlı ve Osmanlı Öncesi Araştırmaları Semineri Bildirisi, Napoli, 1974, s.14.

⁸ Mustafa ÖZKAN, “Eski Anadolu Türkçesinde yapılan Sure Tefsirleri ve Üveys b. Hoca Osman bin Emir İlyas bin.Evliyâ'nın Amme Cüzü Tefsiri”, Uluslararası Eski Anadolu Türkçesi Araştırmaları Çalıştayı Bildirileri (1-2 Aralık 2010), İstanbul Üniversitesi Yayın No. : 5068, s. 316.

Osmanlı Türkçesine geçiş dönemi ise Türklerin İstanbul’u fethetmeleri ile başlayan ve XVI. yüzyılda Osmanlı devlet kurumlarının dili standart bir yapıya kavuşuncaya kadar sürececek olan bir dönemdir.

Dönemin dilinin Türklerin ilk edebî dili olma özelliğİ kazanmasında, pek çok büyük şairimizin bu dönemde yaşaması ve büyük eserler vermiş olmaları etkilidir.

XIII. yüzyıldan itibaren Anadolu, Balkanlar ve Azerbaycan sahasında Oğuz Türklerince oluşturulan yeni bir yazı dili olan ve Batı Türkçesinin ilk dönemini teşkil eden Eski Türkiye veya Eski Oğuz Türkçesinin kuruluşunda, Sultan Veled, Yünus Emre, Dehhanî, Şeyyad Hamza, Āşık Paşa ve Gülşehrî gibi şairlerle birlikte, Çarhnâme ve Kitābu Evsāf-i Mesācidi 'ş-Şerîfe adlı iki eseriyle Ahmet Fakîh'in de önemli bir yeri vardır.⁹

1.2. Ahmed Fakîh

Anadolu’nun en eski Türkçe şiirler yazmış ve çok sevilmiş şairlerinden biri olan Ahmet Fakîh, XIII. yüzyılın ilk yarısında yaşamıştır. Ahmet Fakîh’in, günümüzde tanınan ve sevilen bir şair olması bazı bilimsel çalışmalar sonucunda olmuştur.

Ahmet Fakîh’i bilim dünyasına tanıtan Fuat Köprülü olmuştur. Şair hakkında en eski bilgiyi Eflākî, “Menākıbul-Ārifin” de vermiştir. Bu eserde Fakîh’in saf yürekli bir Türk olduğı yazılıdır. Mevlana’nın babası Bahaüddin Veled’in mürididir. Bahaüddin Veled’den fıkıh bilimini öğrenmiştir. 618 yılında ölmüştür.¹⁰

Araştırmalara ve çeşitli görüşlere göre, Türk edebiyatında Ahmed Fakîh isminde birkaç şair bulunmaktadır. Ancak Ahmet Fakîh adına kayıtlanmış eserlerden hangilerinin hangi şairlere ait olduğı konusunda bir görüş birliğı sağlanamamıştır.

Kitābu Evsāf-ı Mesācidi’ş-Şerîfe ve Çārhnâme’nin müellifi olduğı düşünölen Ahmed Fakîh, şariat emirlerine bağılı yaşayan ve düzenli hayatı olan bir kişidir. Oğul ve kız hasretine dayanamayıp mukaddes diyarlarda iki aydan fazla kalamadığına göre evli ve evlat sahibi, aile babası olan bir kişidir.¹¹

Eserlerinin edebî başarısı tartışmalıdır. “Tasavvuf cereyanlarının Anadolu’da büyük bir kuvvetle yayıldığı sırada yetişmesi sebebi ile şairliğini halkı yetiştirmek

⁹ Ahmet GÜNŞEN, “Eski Türkiye Türkçesinin Kurucularından Ahmet Fakîh ve Kitābu Evsāf-i Mesācidi 'ş-Şerîfe’nin Dili Üzerine”, Uluslararası Eski Anadolu Türkçesi Araştırmaları alıştayİ Bildirileri (1-2 Aralık 2010), İstanbul Üniversitesi Yayın No.: 5068, s. 226.

¹⁰ Hasibe MAZIOĞLU, “Kitābu Evsāf-i Mesācidi’ş-Şerîfe”, TDK Yayınları, Ankara, 1974, s. 9.

¹¹ Osman Fikri SERTKAYA, “Ahmet Fakîh-Anadolu’da Türkçe Eserler Veren Mutassavvıf Şair”, İlmî Araştırmalar 2, I-İstanbul 1996, s. 136.

yolunda kullanarak sanat kaygısından uzak basit nasihatnameler yazdığı kabul edilebilir. ”¹²

Ahmet Fakîh'in her iki eserinde vezin ve kafiye bozukluğu, imale ve zihaf vb. nazım tekniği bakımından birtakım kusurlar bulunmakla birlikte, onun genelde sade ve anlaşılır bir dille oldukça canlı, akıcı ve kolay söylenmiş bir dil ve üslubunun olduğu söylenebilir. ¹³

Ahmed Fakîh'in eserleri şunlardır:

1.3. Çarh-nāme

Eser Eski Anadolu Türkçesi'nin ilk örneği olarak tanınmaktadır. “Kaside nazım şekliyle ve aruzun hezec bahrinin “mefâ’îlün/mefâ’îlün/fe’ülün” kalıbıyla yazılan manzume 83 beyittir. Cāmi’ü’n-Nezā’ir’in sonundaki cetvele göre metin 100 beyit uzunluğunda gösterilmiştir. Dolayısıyla 17 beyitlik kısım kayıptır. ”¹⁴

“Çarh-nāme, XIII. yüzyılın ilk yarısına ait olduğuna göre zamanımıza kadar gelebilmiş en eski Anadolu Türkçesi örneği olması bakımından büyük önem taşır. ”¹⁵ Ancak bu konuda farklı görüşler söz konusudur.

İleri sürülen ikinci görüşe göre Anadolu'daki ilk Türkçe eser, Selçuklular devrinde Amasya'da yazılmış bir tıp kitabı olan Tuhfet-i Mübārizī (Karşılıklı tartışmanın hediyesi veya Mübarizî'nin hediyesi) adlı eserdir. Üçüncü bir görüşe göre “karışık dilli ” (Oğuzca ve Doğu Türkçesi) olarak değerlendirilmiş olan Behcetü'l-Hadāyik (Bahçelerin Güzelliği) adlı kitabın Türkçe yazılmış ilk eser olduğudur. ¹⁶

Yeni bir din ve onun etkisiyle oluşmaya başlayan yeni bir sosyal yapı söz konusu olduğu için ilk örnekler ister istemez dinî nitelik ve öğretici özellik taşımaktadır. Çarh-nāme;

Ölümden, kabir azabından ve mahşerden bahseden, dünyada sıkıntılara karşı tahammüllü olmayı salık veren, ibadeti, kanaati, alçak gönüllülüğü ve Allah ile olan irtibatı sürekli diri tutmayı öğütleyen, ahlakî güzelliklere dikkat çekip nefsānî arzulara karşı insanı uyaran bir eserdir. Eserde telmih ve iktibas yoluyla birçok ayet ve hadis kullanılmıştır. ¹⁷

¹² Mecdud MANSUROĞLU, “Ahmed Fakîh-Çarhnāme”, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları no: 684, İstanbul 1956, s. 1.

¹³ Ahmet GÜŞEN, age. , s. 236.

¹⁴ M. Fuad KÖPRÜLÜ, “Selçuklular Devrinde Anadolu Şairleri , II. Ahmed Fakîh ve Çarh-nāmesi”, Türk Yurdu IV:, s. 289-295.

¹⁵ Mecdud MANSUROĞLU, age. , s. 1.

¹⁶ Aziz MERHAN, “Anadolu'daki İlk Türkçe Eser Üzerine Tartışmalar”, Belleten, 2011-2, s. 52.

¹⁷ Murat AK, “Çarh-Nāme'de Yer Alan Ayet ve Hadisler”, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yıl: 6, Sayı: 11, 2008, s. 279-303.

1.4. Kitābu Evsāf-ı Mesācidi’ş-Şerīfe

XIII. yüzyılda Ahmet Fakīh tarafından kaleme alınan Kitābu Evsāf-ı Mesācidi’ş-Şerīfe, dönemin önemli eserlerinden olup eserle ilgili pek çok çalışma bulunmaktadır.

Tek nüshası British Museum’da olan bu mesnevîyi, Hasibe Mazioğlu 1963 yılında bir bildiriyle tanıtmış, sonra da yayımlamıştır. Eserle ilgili çalışma 1974 yılında tıpkı basımı ile birlikte yayımlanmış ancak bu çalışma birtakım eksiklikler olduğu iddiası ile eleştirilmiştir. Yazmadan geçilen bütün sözcüklerin birkaç eksiğiyle geçtiği yerler gösterilmiş, bunların anlamları verilmiş, özel kişi ve yer adları da açıklanmıştır.¹⁸

Eski Anadolu Türkçesi’nin edebî gelişimi içerisinde karşımıza çıkan bu kıymetli eserin bu eserin özellikleri şunlardır:

Eser mesnevi biçimindedir. Ahmed Fakīh bu eserini de Çarh-Nāme’nin ölçüsüyle (mefā’lün/mefā’lün/ fe’ülün kalıbı) yazmıştır. 339 beyit olan eserin beyit sayısının daha fazla olduğu tahmin edilmektedir. Eserin sonunda bulunan yine Ahmed Fakīh’in Kudüs için yazmış olduğu dört övgü de hece ölçüsüyledir.¹⁹

Dili anlaşılır, anlatımı ise akıcı ve içtendir. Dinî-tasavvufî şiirimizin gelişiminde önemli bir yere sahip olan bir eserdir.

Eser bir seyahatname havasındadır. Şairin gezip gördüğü yerleri en küçük detayına kadar tasvir ettiği görülmektedir. Bunun sebebinin, bu kutsal mekanlara gidemeyenlerde az da olsa oralara gitmiş olma hissiyatını yaratmak olduğunu ifade etmektedir.

Eserin bölümleri ise kısaca şöyle belirtilebilir:

Mesnevinin başında Medīne şehri (22-26. Beyitler), Hz. Peygamber’in mescidi (38-46; 57-65. Beyitler), Mekke şehri (66-68. Beyitler) ve Harem-i Şerīf’in (86-117. Beyitler) tasvirleri yer almaktadır. Daha sonra Kudüs’teki Mescid-i Aksā’nın (145-160; 199- 232. Beyitler) ve Kudüs şehrinin (190-192. Beyitler) tavsif ve tasviri yapılır. Ardından aynı şehirde bulunan Halilullāh makamı ve oradaki kabirlerin tasvirine geçilir (238-276. beyitler). Son olarak Şam şehri (305-307. Beyitler) anlatılır.²⁰

Ahmed Fakīh, eserinde Kudüs’ten ayrıntılı olarak bahsetmiştir. Örneğin;²¹

¹⁸ Orhan Şaik GÖKYAY, “Güçlük Nerede? ”, Türk Dili dergisi, Sayı: 291, Ankara, 1975, s. 210.

¹⁹ Hasibe MAZIOĞLU, age. , s. 13.

²⁰ Ramazan BARDAKÇI, “Cumhuriyet Döneminde Yayımlanmış Masneviler Üzerine-1”, Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 8/1 Winter 2013, Ankara-TURKEY, p. 901-1001.

²¹ Mehmet ALTIOVA “Klasik Türk Şairlerinin Dilinden Kudüs ve Mescid-i Aksā”, Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi Cilt/Volume: 2, Sayı/Issue: 2 Yaz/Summer 2018, s./p. 138-158.

“Vatan gurbet idüben yola girdük
Bi-hamdillah ki geldük Kuds’e irdük

Acâyib yer imiş Kuds-i Mübârek
Yaratmış anı sun’ından Tebârek

O yirdedür bilün Sahra vü Aksâ
Gice gündüz ona göz dikse baksa

Müzeyyendür münakkaştur müretteb
Cemi’i altun işidür müzehheb

Görince gözüm anı sevdi cânım
Giri gitmegi unuttum i cânım

...

Tezimizde Prof. Dr. Hasibe Mazıoğlu’nun “Kitābu Evsāf-ı Mesācidi’ş-Şerīfe” adlı eserinden faydalanılmıştır.²²

1.5. Ahmed Fakîh’in Şiirleri

Çarh-nāme ve Kitābu Evsāfı Mesācidi’ş-Şerīfe, Ahmed Fakîh’in tanınmış eserleridir. “Sözü edilen bu iki manzum eserden başka İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Seminer Kitaplığı’nda bulunan bir yazma içerisinde Fâkih mahlaslı bir şaire ait beş manzumenin varlığından Osman Fikri Sertkaya bahsetmiştir.”²³

Fakîh mahlaslı 69 beyitlik beş manzume, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Seminer Kitaplığı 4453’te kayıtlı 87 varaklık bir yazmanın 83b-87b varakları arasındadır. Bu şiirlerin dördü, Kitābu Evsāf-ı Mesācidi’ş-Şerīfe’nin 340-390. beyitler arasındaki dört manzumenin 11 beyit fazlasıyla ikinci nüshasıdır. 7 beyitlik beşinci manzume ise Kitābu Evsāf-ı Mesācidi’ş-Şerīfe’de yer almamaktadır.

Ahmed Fakîh, tasavvufî hareketlerin Anadolu’da hızlı bir şekilde yayıldığı dönemde yaşamıştır. Bu nedenle edebî yönden zayıf ancak dinî-didaktik içerik yönünden güçlü şiirlerle halkı bilgilendirmek amacıyla şiirler yazmıştır.

²² Hasibe MAZIOĞLU, age.

²³ Mine MENGİ “Eski Türk Edebiyatı Tarihi”, Akçağ Yayınları/111-Divan Şerhleri 9, Ankara, 2005, s. 56.

1.6. Yūnus Emre

Hakkında çok az şey bilinmesine rağmen çok tanınan ve çok sevilen bir şairimiz olan Yūnus Emre;

Anadolu Selçuklu Devleti'nin dağılmaya ve Anadolu'nun çeşitli bölgelerinde küçük-büyük Türk beyliklerinin kurulmaya başlandığı XIII. yüzyıl ortalarından, Osmanlı Beyliği' nin filizlenmeye başladığı XIV. yüzyılın ilk çeyreğine, Orta Anadolu havzasında yaşamış bir Türkmen kocası, şair bir erendir.²⁴

Yūnus Emre'nin yaşadığı tahmin edilen dönemde, Anadolu, Moğol akınlarıyla yakılıp yıkılmış Beyliklerin birbirleri ile yürüttükleri üstünlük mücadelesi, siyasî otorite boşluğuna sebep olmuş, Anadolu insanı savaş, kıtlık ve göç gibi büyük sorunlarla mücadele etmek zorunda kalmıştır. Bu dönemde, tasavvuf felsefesinin ilgi görmüş olması ve pek çok mutasavvıf yetişmiş olması bu durumlarla ilişkilendirilebilmektedir:

Bunalım dönemlerinde sıkça ortaya çıkan ölüm, diriliş, yargılanma gibi sorular ilahî kaynaklı yorumlara dayalı felsefelerle cevaplandırılmaktadır. Tasavvuf felsefesi bütün bu soruları cevaplandırırken bu dünyanın geçiciliğini ve imtihan yeri olduğunu vurgulamış, ilahî birlikte sürekli ve sonsuz mutluluğun varlığını telkin ederek bunalımdaki insanlara çıkış yolu oluştur.²⁵

Hoca Ahmet Yesevî'den itibaren gelişimini devam ettiren tasavvuf anlayışı, halk için bir kurtuluş yolu olmuş; Mevlânâ, Hacı Bektaş-ı Velî ve Yūnus Emre gibi büyük mutasavvıflar bu anlayışın etkisinde eşsiz şiirler yazmışlardır.

Yūnus Emre'nin edebî yönünün bu kadar güçlü olması, almış olduğu tahmin edilen eğitimle de ilişkilendirilmektedir. İyi bir medrese eğitimi gördüğü, Arapça ve Farsçayı iyi derecede bildiği tahmin edilmektedir.

Yūnus Emre'yi gerçek kimliğine kavuşturan süreç ise, Hacı Bektaş-ı Velî'yi ziyareti ile başlayan ve Tapduk Emre'nin dergâhında devam eden arınma ve olgunlaşma dönemidir. Yūnus Emre bu sürecin sonucunda tasavvufî öğretisini, hikmetli şiirler söyleyerek ve yaşayarak halka sunmuştur.²⁶

Yūnus Emre'nin doğumu, hayatı ve ölümü ile ilgili kesin bilgiler yoktur.Yapılan araştırmalara göre: Yūnus, Taptuk Baba'nın dervişidir; Taptuk, Barak Baba'nın, o da

²⁴ Mustafa TATÇI, “Yūnus Emre-Dīvān-ı İlāhīyāt”, Kapı Yayınları, İstanbul, 2012, s. 3.

²⁵ Umay GÜNAY, “Türk Kültürü Açısından Yūnus Emre”, Millî Folklor Dergisi, 2005., s. 36.

²⁶ Erdoğan BOZ, “Yūnus Emre-Risāletü'n-Nushiyye”, Gazi Kitabevi, Ankara, 2012, s. 2.

Sarı Saltuk'un halifesidir. H.648'de (M. 1240) doğmuştur. Mevlânâ'nın vefatında otuz dört yaşındadır. Mevlânâ'yı gençlik çağında görmüş, onun meclislerinde bulunmuştur. Bektâşî Vilâyet-Nâmesi (Manâkıb-ı Hacı Bektaş-ı Veli), 15. yüzyılda, Uzun Firdevsî tarafından, bilhassa Hacı Bektaş mensupları arasında yayılmış olan halk rivayetlerinin toplanmasından meydana gelmiş dâstânî bir eserdir. Bu eserde Yûnus Emre, şeyhi Taptuk Emre, Barak Baba bir Bektâşî olarak nitelendirilimişse de bu da çok tartışmalı bir bilgidir. “Yûnus Emre, Bektâşî Vilâyet-Nâmesi'nde (Menâkıb-ı H.B.V.) Eskişehir'e yakın Sarıköylü gösterilmekte ve o köyde medfûn olduğu bildirilmektedir. H. 720'de (M. 1320) vefat etmiştir.”²⁷ Mezarının Sarıköy'de olduğunu söyleyenler çoğunluktadır. Sarıköy (Yûnus Emre köyü) eskiden Eskişehir'in Sivrihisar ilçesine bağlı idi. Şimdi ise yine Eskişehir'in Mihalıççık ilçesine bağlıdır. Ancak Vilâyet-Nâme'de verilen bilgilerin de tartışmalı olduğu unutulmamalıdır.

UNESCO 25. Genel Konferansı'nda kabul edilen Anma ve Kutlama Yıldönümleri arasında, 1991 yılı “Yûnus Emre'nin Doğumunun 750. Yılı” olarak ilan edilmiş, Türkiye'de ve dünyada sayısız kutlama etkinlikleri ve bilimsel çalışmalar yapılmıştır.

Yûnus Emre'nin eserleri, kullanmış olduğu dilin özellikleri ve eserlerinde yoğun olarak işlediği temaları şunlardır:

Yûnus Emre'nin elimizde sadece iki eseri vardır: 1-Divan, 2-Risâletü'n-Nushiyye. Bu eserlerin içeriği şiirlerden oluşmaktadır.

Şiirlerinden anlaşıldığına göre Yûnus Emre çok gezen bir dervişdir. Azerbaycan, İran ve birçok Anadolu illerini dolaştığı anlaşılmaktadır. İfadeleri az çok Arapça ve Farsça bildiğini doğrulamaktadır. Ayrıca dinî kültürü çok zengindir. Düşüncelerini son derece akıcı bir tarzda Türkçe olarak şiir halinde dile getirmiştir.²⁸

Yûnus Emre'nin dili, Batı Türkçesinin ilk devresini teşkil eden XIII. yüzyıl Oğuz Türkçesidir. Eski Anadolu Türkçesi diye adlandırdığımız bu dönemin XIII., XIV. ve XV. yüzyılları geçiş aşamasıdır.

Yûnus'un şiirlerindeki dil XIII. yüzyıl halk Türkçesidir. Bu dönemin Türkçesi yer yer Eski Türkçe özellikleri gösterirken; yer yer de Eski Anadolu Türkçesi özellikleri gösterir.

²⁷Abdülbaki GÖLPINARLI, “Yûnus Emre-Hayatı ve Bütün Şiirleri ”, İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, s. 15.

²⁸ İbrahim Ağâh ÇUBUKÇU, “Yûnus Emre ve Din Felsefesi ”, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Sayı:0 Cilt: 19, 2004, s. 1-2.

Geçiş dönemi Türkçesi diye adlandırabileceğimiz bu Türkçenin canlı örnekleri bugün hâlâ Anadolu ağızlarında yaşamaktadır.²⁹

“Yûnus Emre, temiz yaradılışlı Anadolu köylüsünün yardımsever ve saf niteliklerine sahip, gönlü sevgi ve şefkatle dolu bir insan olarak insanlık aşkını şiirlerinde terennüm etmiş büyük bir şiir dehâsıdır.”³⁰ Arapça ve Farsçaya hakimiyeti, almış olduğu tahmin edilen medrese eğitimi sayesinde temel İslâm ilimleri ve tasavvuf felsefesi ile ilgili engin bilgileri, yalın dili ve sevecen, içten anlatımı ile her devrin büyük şairlerinden birisi olmuştur.

1.7. Risâletü’n-Nushiyye

Risâletü’n-Nushiyye, Türk edebiyatında yazılmış mesnevîler içerisindeki en kıymetli eserlerden biridir. “Eser H. 707/M. 1307 yılında mesnevî şeklinde yazılmış tasavvufî bir nasihatnâmedir.

Risâle Fâ’ilâtün/Fâ’ilâtün/Fâ’ilün vezniyle yazılmış 13 beyitlik bir mesnevi ile başlar. Metin, mensur kısımdan önceki giriş beytleriyle 600 beyitten müteşekkildir. Asıl kısım Mefâ’ilün/Mefâ’ilün/Fe’ülün vezniyle yazılmıştır.”³¹

Eser Türk edebiyatı ve Türk kültürü açısından büyük önem taşır. “Risâletü’n-Nushiyye, kaynaklarda Anadolu sahasındaki ilk ve en eski nasihat-nâmelerden biri olarak geçmektedir. Eser, sülûk ehlinin serencamını anlatan ahlâkî-tasavvufî bir mesnevîdir.”³² Eserin birinci bölümünde nefis ve ruh, ikinci bölümünde kendini beğenme ve alçak gönüllülük, üçüncü bölümünde öfke ve sabır, dördüncü bölümünde kıskançlık-cimrilik ve cömertlik, beşinci bölümünde ise dedikodu-iftira ve doğruluk konuları ele alınmıştır.

Yûnus Emre, bu eserinde hikâye etme anlatım tekniğine baş vurmuştur.

²⁹ Emek ÜŞENMEZ, “Yûnus Emre’nin Dili Hakkında”, Akademik Bakış, Sayı: 16 Nisan 2009, Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi, s. 210.

³⁰ İsmet ŞANLI, “Yûnus Emre’nin İnsana ve İnsanlığa Bakışı ve Günümüz Mesajları”, Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 4/2 Winter 2009, p. 960.

³¹ Mustafa TATÇI, age., s. 42.

³² Yusuf Ziya SÜMBÜLLÜ, “Türk-İslam Kültüründe Nasihatname İçerikli Eserlere Genel Bir Bakış”, Türk ve İslam Dünyası Sosyal Araştırmalar Dergisi, Yıl: 2, Sayı: 2, Mart 2015, s. 1-7.

Risāletü'n-Nushiyye'de tahkiyeyi sağlayan temel özellik, eserde yer alan küçük hikâyelerdir. Söz konusu hikâyeler iki şekilde karşımıza çıkar: Bunlardan birisi kıssalardır. Eserde tahkiyeye imkân veren diğer anlatılar ise başta akıl, öfke, kanaat gibi soyut kavramların kişileştirilmesiyle oluşan küçük hikâyelerdir.³³

Eserin tamamında mecazdan, teşbihten, teşhisten ve hatta alegoriden sıkça faydalanılmıştır.

Eser üzerinde yapılan çalışmalar imlâsı ile ilgili sıkıntılar olduğunu ortaya koymuştur. “Metnin değişik yerlerinde müstensihinden kaynaklanan yazım hataları vardır. Bu hataların başında metinde bazı sözcüklerin eksik yazılması gelmektedir. Ayrıca bundan başka harf ve harekelerin yanlış yazımı, harf eksikliği, fazladan yazımlar ve yanlış sözcük yazımı şeklinde yazım hataları bulunmaktadır.”³⁴

Risāletü'n-Nushiyye, tüm Yunus Emre Dīvânı yazmaları içinde karşımıza çıkmıştır. “

Ancak eserin akademik çalışmalara da kaynaklık eden beş en eski nüshası bilhassa dikkat çekmektedir:

- I- Süleymaniye Kütüphanesi Nüshası (Fatih Bölümü, Numara 3889)
- II- Karaman Nüshası (Milli Kütüphane-Ankara)
- III-Yahya Efendi Nüshası (Süleymaniye Kütüphanesi Nüshası, Hacı Mahmud Efendi Bölümü, Numara 3480)
- IV- Nuruosmaniye Nüshası
- V-Bursa Nüshası (İl Halk Kütüphanesi, Eski Eserler Bölümü, Numara 882/Milli Kütüphane-Ankara)³⁵

Tezimizde Prof. Dr. Erdoğan Boz'un “Risāletü'n-Nushiyye/Öğüt Kitabı”³⁶ eserinden faydalanılmıştır. Hocamız da eserinde “*bilinen en eski ve güvenilir nüsha olan Fatih nüshasından*” çalışmıştır. “Süleymaniye Kütüphanesi Fatih Bölümü no: 3889'da kayıtlı bulunan eserin istinsah tarihi ve müstensihi belli değildir.”³⁷

1.8. Dīvān

Yūnus Emre'nin şiirlerinin toplanmış olduğu eserdir. Yūnus Emre'nin Dīvān'ının kendi eliyle yazıya geçirilmiş bir nüshası yoktur. En eski nüshalardan biri olduğu

³³Haluk GÖKALP “Risāletü'n-Nushiyye'de Tahkiyevî Unsurlar” Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkich Volume 4/2 Winter 2009, p. 526-531.

³⁴ Ali CİN-Vasfi BABACAN, “Yūnus Emre'nin *Risāletün Nushiyye*'si ve *Dīvān*'ı Üzerine Yeni Bir İnceleme”, Mediterranean Journal of Humanities mjh.akdeniz.edu.tr III/2, 2013, p. 57-69.

³⁵ Derya DATLI, “Risāletü'n-Nushhiye'deki Arkaik Kelimelerin Tespiti ve Kelime Türlerine Göre Sınıflandırılması”, Türk Dünyası Bilgeler Zirvesi: Gönül Sultanları Buluşması, Eskişehir, 26-28 Mayıs 2014-2013 Türk Dünyası Kültür Başkenti Ajansı (TDKB), s. 638-639.

³⁶ Erdoğan BOZ, age.

³⁷ Erdoğan BOZ, age., s. 5.

düşünülen yazmalardan biri Süleymaniye Kütüphanesi Fatih Bölümü 3889 numarada kayıtlı nüshadır. Dīvān'ın bundan başka birçok nüshası vardır.

Farklı dönemlerde ve farklı kişilerce istinsah edilen yaklaşık 12 Dīvān nüshasından söz edilmektedir. Bunlar: Süleymaniye Kütüphanesi, Karaman, Yahya Efendi, Raif Yelkenci, Nuriosmaniye Kütüphanesi, Hacı Bektaş Kütüphanesi, Bursa İl Halk Kütüphanesi, Avusturya (Viyana), Çorum İl Halk Kütüphanesi, Mustafa Canpolat, Ritter Nüshası ve çeşitli mecmualarda yayımlanmış olanlardır.³⁸

Yūnus'un şiirlerinin söylendiğinde yazıya geçirilmediği, ezberleme yoluyla başkalarına aktarıldığı ve bu süreçte bazı şiirlerin bazı bölümlerinin değişikliğe uğramasının kaçınılmaz olduğu varyasyonlarının böylece oluştuğu tahmin edilmektedir. “Şiirlerin ilk kez ne zaman yazıya geçirildiğini de bilinmemektedir. En eski olduğu kabul edilen yazmalarda bile, dil özellikleri bakımından tutarsızlıklar vardır. Böyle olmakla birlikte bunlar arasında eşsiz güzellikte şiirler vardır.”³⁹

Yūnus Emre'nin Dīvān'ında yer alan manzumeler dil bakımından da oldukça önemlidir. Bu manzumeler, 13. yy. Anadolu Türkçesinin tüm zenginliklerini ve Yūnus Emre'nin Türkçeyi kullanmaktaki başarısını gözler önüne serer.

Yūnus'un Dīvān'ında kelime ve ifade kalıplarının, mecaz ve ıstılahların kullanımı çok başarılıdır.

Türkçe'nin edebîleşmesi yolunda gerçek bir dönüm noktasıdır. Esasen Yūnus'un eserlerinde görülen dil bilimi kuralları, Sultan Veled'in, Gülşehrî'nin, Ahmet Fakîh ve Âşık Paşa gibi, o devir şairlerinin eserlerinde de bulunmaktadır. Fakat Yūnus'un dili, kendine özgü bir üslup ve estetik taşımaktadır.⁴⁰

Eserde aruz ölçüsü de hece ölçüsü de kullanılmıştır. Şiirleri, genellikle dinî-tasavvufî anlayışla ve tasavvufun vahdet-i vücud inancı doğrultusunda söylenmiştir. “Tabiat”, “sevgi” ve “ilahi aşk” temaları sade, temiz bir Türkçe ile, içten ama coşkulu bir anlatımla söylenmiştir. Şiirlerinde didaktik yön ağır basar.

³⁸ Musa KAYA, “Yūnus Emre Divanı'nın Türkçe Öğretimi Açısından İncelenmesi”, Turkish Studies-International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 9/12 Fall 2014, Ankara/Turkey, p. 423-442.

³⁹ Semih TEZCAN, “Eski Anadolu Türkçesi ve Yūnus Emre Şiirlerinin Dili Üzerine”, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları; 3335, Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü Kültür Eserleri Dizisi; 38, Ankara, 2012, s. 69.

⁴⁰ Mustafa TATÇI, “Yūnus Emre Dīvānı”, Türkiye Cumhuriyeti Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü-Kültür Eserleri, Ankara, 2012, s. 18.

Nutuk olarak adlandırılan bu tarz şiirlere Yûnus Emre Divanı'nda sıkça rastlanır. Yûnus Emre şiirlerindeki tasavvuf ve tarikat felsefesinin en belirgin hâle geldiği şiirleri ise devriye ve bir kısmı da şathiyye türünde karşımıza çıkar. Yûnus Emre'nin sözlü kültür ortamlarında yaşatılan şiirlerinin büyük çoğunluğu ise ilahi türündedir.⁴¹

1.9. Türkçede Fiil Çekiminde Kip Ekleri

Fiil kök veya gövdesine eklenerek oluşun, kılışın zaman ve şahıslara bağlı olarak ne şekilde yapıldığını veya nasıl olduğunu gösteren gramer kategorisidir. Türkiye Türkçesinde fiil çekimi, fiil kök veya gövdesine kip ve şahıs ekleri getirilerek yapılır. Şahıs bildiren ekler, daima kip eklerinden sonra gelir. “Türkçede kipler bildirme kipleri ve istek kipleri olarak ikiye ayrılır:

1.9.1. Bildirme Kipleri

Fiilin olumlu veya olumsuz nitelikte yapılmasını; geniş zaman, duyulan geçmiş zaman ve gelecek zamanda olmak üzere belli bir zaman kavramı içerisinde veren kiplerdir.

1.9.2. İstek Kipleri:

Fiilin olumlu veya olumsuz nitelikte gerçekleşmesini, tasarlanan dilek, istek, gereklilik, emir kavramları içinde veren kiplerdir.

⁴¹ Mehmet Öcal OĞUZ, “Yûnus Emre” Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü, Madde Yazım Tarihi: 03.03.2015.

Tablo 1.1. Türkçede Fiil Çekiminde Kip Ekleri

Ek	[Haber (Bildirme) Kipleri]
-DI	Görülen/Bilinen Geçmiş Zaman
-mİş, -mUş	Duyulan/Öğrenilen Geçmiş Zaman
-Ar	Geniş Zaman
-yor	Şimdiki Zaman
-(y)AcAk	Gelecek Zaman
Ek	(Dilek-Tasarlama Kipleri)
-sA	Şart Kipi (Tartışmalıdır.İstek bildirdiğinde çekim eki olarak kabul edilir.)
-(y)A	İstek Kipi
-mAİİ	Gereklilik Kipi
, -Ø, -sİn -In(Iz), -An(Iz), -sİnlar	Emir Kipi

Ancak bu ekler arasındaki “-sA şart kipi” ekinin bir fiil çekim eki olup olmadığı, kafa karıştıran bir durumdur. “Konuya, dil bilimi çevrelerinin dikkatini ilk defa aykırı bir başlıkla Gülsevin’in çektiği bilinen bir gerçektir (Türkçede -sA Şart Gerundiumu Üzerine) ” ⁴²Gürer Gülsevin bu konuyla ilgili olarak şunu belirtmiştir: “ ‘Dilek-şart’ çekimindeki -sA eki, ‘şart’ bildirdiği durumlarda asıl cümlemin yüklemi olamaz. Bu yüzden, -sA eki şart bildirdiği durumlarda, kip değil, zarf-fiil özelliği taşır ve bu yüzden de gramerlerimizdeki kip başlığı altından çıkarılıp zarf-fiiller konusuna sokulması

⁴² Hakan ÖZDEMİR, “Bir Nöbetleşme Hadisesi ve -sA Şart Ekinin Yansımaları”, Karadeniz Araştırmaları, Bahar 2013, Sayı 37, s. 199-207.

gerekir. ”⁴³Bu ek dışındaki bütün kip ekleri ile çekimlenmiş fiiller bir yargı taşıırken bu ek sadece istek bildirdiğinde yargı taşıyabilmektedir. Böylece “-sa/-se eki, istek bildirdiği durumlarda grubun diğer üyeleri ile bu bakımdan bir uyum içindedir. ‘Şart, zaman, sebep’ fonksiyonlu -sa/-se eki yargı taşımadığı için grubun uyumlu yapısını bozar. Nasıl -arak/-erek ‘tarz’, -ınca/-ince ‘zaman’ bildiren birer zarf-fiil eki iseler, -sa/-se eki de ‘şart, zaman, sebep’ vs. bildiren bir zarf- fiil ekidir. ”⁴⁴

Görüldüğü gibi genel görüş “-sA” ekinin aslında bir zarf-fiil eki olduğu yönünde olmasına rağmen, henüz Türkçe kaynaklarda sağlıklı bir ayrışmaya gidilememiştir.

1.10. Şahıs Ekleri

Şahıs ekleri (kişi ekleri) yüklemın kişisini belirten eklerdir. Fiil kip veya zaman eklerinden ya da ek-fiilden sonra gelerek işin veya oluşun kim tarafından gerçekleştirildiğini bildiren eklerdir.

Tablo 1.2. Türkçede Şahıslar ve Ekleri

<i>Şahıs (Kişi)</i>	<i>Ek</i>
1. Tekil Kişi (Ben)	-m, -Im, -Um,
2. Tekil Kişi (Sen)	-n, -(s)In, -(s)Un
3. Tekil Kişi (O)	Ø (Eksizdir)
1. Çoğul Kişi (Biz)	-Iz, -Uz, -k
2. Çoğul Kişi (Siz)	-(s)Inız, -(s)Unuz
3. Çoğul Kişi (Onlar)	-lAr

⁴³ Gürer GÜLSEVİN, “Türkçede -sA Şart Gerundiumu (Zarf-fiil) Üzerine”, Türk Dili Sayı: 467, Türk Dil Kurumu, Ankara Kasım 1990, s. 276-279.

⁴⁴ Leyla KARAHAN, “-sa/-se Eki Hakkında” Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi, Aralık 1994, Cilt: 1994/II, Sayı: 516, s. 471-474.

2. İNCELEME

RİSÂLETÜ’N-NUSHİYYE VE KİTÂBU EVSÂF-I MESÂCİDİ’Ş-ŞERİFE’DE FİİL ÇEKİM EKLERİ

2.1. Zaman Ekleri (Bildirme Kipleri)

2.1.1. Görülen Geçmiş Zaman

Geçmiş zamanda hareketi gerçekleştiren kişi tarafından ya da bizzat onun tanık olduğu hareketleri ifade eden fiilleri aktarırken kullanılır.

“Ekin ünsüzü dâimā ‘d’(ötümlü) dir. Eski Anadolu Türkçesi’nde henüz ötümlülük-ötümsüzlük uyumuna tâbi olmamıştır. Ancak birkaç eserde seyrek de olsa ‘t’ li şekillerle karşılaşmaktayız.”⁴⁵

Ek, Eski Anadolu Türkçesi’nde genellikle yuvarlak ünlüdür. Ancak Kitābu Evsāf-ı Mesācidiş’ş-Şerīfe 3a/39 da:

“İki yüz adım ölçdüm uzununu

Dağı üç yüz adım-la-dım inini”

düz ünlülü kullanımı görülmüştür.

Ayrıca farklı bir kullanım olarak;

“Eski Anadolu Türkçesinde /dUk/ ekli geçmiş zaman çekiminin teklik birinci şahıs dışındaki bütün çekimleri örneklendirilebilmektedir.”⁴⁶

Birinci teklik şahıs çekimi: (?)

İkinci teklik şahıs çekimi: -dUksIn

Üçüncü teklik şahıs çekimi: -dUk

Birinci çokluk şahıs çekimi: -dUgUz

⁴⁵ Güner GÜLSEVİN-Erdoğan BOZ, “Eski Anadolu Türkçesi”, Gazi Kitapevi, Ankara 2013, s. 69.

⁴⁶ Mustafa KOÇ, “Eski Anadolu Türkçesinde ‘-dUk’ Ekli Geçmiş Zaman Çekimi”, Türkbilig, 2012/23: s. 11-18.

İkinci çokluk şahıs çekimi: -dUksIz

Üçüncü çokluk şahıs çekimi: -dUklAr”

Ancak bizim değerlendirdiğimiz eserlerde bu kullanımla karşılaşılmamıştır.

Görülen geçmiş zamanın; “-miş” ve “-(y)Up dur(ur)”ekleri ile de çekimleri söz konusudur.

Bu zamanın, duyulan geçmiş zaman eki “-mİş” ile çekimlenmesi durumuna da incelediğimiz eserlerde rastlanmıştır. Örneğin; Kitābu Evsāfı Mesācidiş’ş-Şerīfe 3b/51 de:

“Ḥaḳūñ tevfiḳıyla düz-mişem ben

Resūle vir salavāt diñlegil sen”

2.1.1.1. Basit Çekimler

2.1.1.1.1. RN’de Görülen Geçmiş Zaman 1.Tekil Kişi (-dum) Çekimi

Ṭama° kervānıyla yoldan az-dum

Saña gel-düm çün ögüm sende sez-düm RN 6b/43

Buñalup saña gel-düm hālūmi bil

Mededūñ varısa gözüm yaşın sil RN 7a/44

Ṭama° ḥabsine düş-düm çıkamazın

Ḳatı berkdür dīvārı yıkamazın RN 7a/45

Şu°āl it-düm sūfī bu niçe hāldür

Senuñ gibi kişiden bu muḥāldür RN 21a/202

°Aşāña ur-dum yakamı dutdı

Baňa qarşu turur haqqı unıtdı **RN 21b/206**

Bu kez gör-düm düzenlik ü şafā hoş

Oturup iş iderler nüş ola nüş **RN 27a/264**

°Ömür geçdi dirīgā giç uyan-dum

Baňa bu dünya bākī qala san-dum **RN 38b/390**

Tablo 2.1.1.1. RN’de Görülen Geçmiş Zaman 1.Tekil Kişi Çekimi

<i>Görülen Geçmiş Zaman 1.Tekil Kişi</i>	<i>-d</i>	<i>Görülme Sıklığı</i>
	-dum	10

2.1.1.1.2. KEM’de Görülen Geçmiş Zaman 1. Tekil Kişi (-dum, -mİşAm) Çekimi

Ḥudāvendā şükür olsun tapuňa

Ki niyyet dut-muşam varam kapuňa **KEM 2a/1**

Sevünüben di-düm el-ḥamdü li’llāh

Ki bize rūzi kıldı bunı Allāh **KEM 2b/29**

İki yüz adım ölç-düm uzununu

Daḥı üç yüz adımla-dım inini **KEM 3a/39**

Ḥaḡuñ tevfiķıyla düz-mişem ben

Resüle vir salavāt diñlegil sen **KEM 3b/51**

Segirdüben tavāf it-düm i qardaş

Aḡar idi gözümde dem-be-dem yaş **KEM 5a/74**

Göricek Ka'benüñ yüzüni iy can

Di-düm el-ḥamdü li'llah ḥayy ü subḥān **KEM 5a/76**

İnin **adımla-dum** ben yüz yigirmi

Ki dört bucaqlıdur degül degirmi **KEM 5a/88**

Ḥarem kapuların **say-dum** tamāmet

Ḳamu kırk dört kapudur zī 'alāmet **KEM 5b/93**

Şırātuñ yidi yirde var nişānı

Kemerlerdür üçer kat **gör-düm** anı **KEM 8a/142**

Yüz altmış adım **ölç-düm** uzunını

Daḫı **adımla-dum** yüz kırk inini **KEM 8a/147**

Çu maḫzar **ol-mışam** it baña çāre

Ki İblis urdı..... **KEM 9a/169**

Saña **ısmarla-dum** hem ehl-i beytüm

Münācāt birle oş bunca beytüm **KEM 9b/173**

Görince gözüm anı sevdi cānum

Giri gitmeği **unut-dum** i canum **KEM 10b/193**

Varınca fikrimüz gitmeg idi hem

Çu gördüm Ḳudısı **di-düm** otur ebsem **KEM 10b/194**

Otur-dum anda iki ay temāmet

Çu yoldaşlar çıkup gitdi selāmet **KEM 10b/196**

O kubbeye yanan her gice kandīl

Ki üç yüz ellidir say-dum anı bil **KEM 11b/221**

Soğakdan ta Harem içre girince

Çu say-dum nerdübānı ben görince **KEM 12b/243**

Haremde gördüğümü oş di-düm ben

Haremden taşradığını işit sen **KEM 14b/278**

Bu yirler kim di-düm şehre varınca

Temāmet hürmalık uca irince **KEM 15a/294**

İlāhī saña sığın-dum elüm al

Seni gerek gerekmez milk ile māl **KEM 17a/333**

Ki rahmet isteyü gel-düm hakīrem

Ganiyyü'l-ağniyāsın ben fakīrem **KEM 17a/336**

Var-dum  İsā beşigine yüzüm sür-düm işigine

Gir-düm yat-dum beşigine  uds-i Mübārekdedür **KEM 20a/373**

Rūm ile Şāmı geçdüm  Arab illerine düş-düm

Şükür kim saña kavış-dum i cānum  uds-i Mübārek **KEM 20a/382**

Evvel kim Hareme qir-düm bakdum şol kubbeyi gör-düm

Şükür maşşūduma ir-düm i cānum Quds-i Mübārek **KEM 20a/383**

Hayālūmden geçer idüñ göñlüme nur saçar idüñ

Sendireyrek uçar i-düm i cānum Quds-i Mübārek **KEM 20a/385**

Tablo 2.1.1.2. KEM’de Görülen Geçmiş Zaman 1.Tekil Kişi Çekimi

Görülen Geçmiş Zaman 1.Tekil Kişi	-d	Görülme Sıklığı
	-dUm	32
	-miş	
	-mİşAm	3

2.1.1.1.3. RN’de Görülen Geçmiş Zaman 1.Tekil Kişi Olumsuz (-mA-dum) Çekimi

Ki gezdüm yir ü gögi bul-ı-ma-dum

Ne var zerreyisem tolın-a-ma-dum RN 24a/235

Tablo 2.1.1.3. RN’de Görülen Geçmiş Zaman 1.Tekil Kişi Olumsuz Çekimi

Görülen Geçmiş Zaman 1.Tekil Kişi Olumsuz	-mA -d	Görülme Sıklığı
	-mA-dum	2

2.1.1.1.4. KEM’de Görülen Geçmiş Zaman 1. Tekil Kişi Olumsuz (-mA-dum) Çekimi

Bir evde görme-düm ağaç ne yaprak

Ne anuñ yapusına ola toprak **K.E. 12b/240**

Tablo 2.1.1.4. KEM’de Görülen Geçmiş Zaman 1. Tekil Kişi Olumsuz Çekimi

Görülen Geçmiş Zaman 1.Tekil Kişi Olumsuz	-mA -d	Görülme Sıklığı
	-mA-dum	1

2.1.1.1.5. RN’de Görülen Geçmiş Zaman 2. Tekil Kişi (-duñ) Çekimi

Eyütmedüñ göreyin bir gün anı

Ne sor-duñ kimseye ol kimse kanı RN 6b/42

Dirīgā kibr işin yavlağ gözet-düñ

Göñüllerden sen seni taşra et-düñ RN 14a/121

Deñize degin ırmağıdı aduñ

Ƙo andan ötesin deñize tal-duñ RN 17a/158

Yūnus alçaqlığı yavlağ beğen-düñ

Ƙıyas it sen seni ne ƙadar in-düñ RN 19a/177

Niçe devrān kim anda rıhlı ur-duñ

Oƙuyup ƣaşr u āyet yolda tur-duñ RN 25a/246

İşit-düñ yūsufi ol ƣāh içinde

Ʀururđı şabrıla ol māh içinde RN 27b/273

İşit-düñ şabr hālin tā nihāyet

Dutanuñ cānına olsun beşāret RN 30b/301

Seni senden kim eyü bilebile

Geçür-düñ ƣömrüñi bu dirligile RN 41b/424

Saña ƣāƙil dime sen unut-duñ

Ne dişe kīn ü gaybet anı dut-duñ RN 47a/485

Tablo 2.1.1.5. RN’de Görülen Geçmiş Zaman 2.Tekil Kişi Çekimi

<i>Görülen Geçmiş Zaman 2.Tekil Kişi</i>	<i>-d</i>	<i>Görülme Sıklığı</i>
	-duñ	13

2.1.1.1.6. KEM’de Görülen Geçmiş Zaman 2. Tekil Kişi (-duñ) Çekimi

Hele *bil-duñ* Harem içre ne vardur

Dağı bilüñ tolayısı şehirdür **KEM 7a/118**

Yarenler şordı baña (ki) ne *gör-duñ*

Hikâyet eyle bize sen ki *gör-duñ* **KEM 16a/315**

Hayâlümden *geçer i-duñ* göñlüme nur *saçar i-duñ*

Sendireyrek uçar idüm i cānum Kıuds-i Mübārek **KEM 20a/385**

Tablo 2.1.1.6. KEM’de Görülen Geçmiş Zaman 2. Tekil Kişi Çekimi

<i>Görülen Geçmiş Zaman 2.Tekil Kişi</i>	<i>-d</i>	<i>Görülme Sıklığı</i>
	-duñ	5

2.1.1.1.7. RN’de Görülen Geçmiş Zaman 2. Tekil Kişi Olumsuz (-mA -duñ) Çekimi

Eyüt-me-duñ göreyin bir gün anı

Ne şorduñ kimseye ol kimse xanı **RN 6b/42**

Giri git *it-me-duñ* göñül bazārın

Cānıla *diñle-me-duñ* dost haberin **RN 14a/122**

Niçe bir niçe bir dünyā işinde

Ki bir dem *olma-duñ* dünyā işinde **RN 14a/123**

Dirîgâ sen seni hîç *bili-me-duñ*

Niçe kulsın ki kullık *kıl-ma-duñ* **RN 14b/127**

Ꞑatı dutduñ ko kibri ilden öñdin

İşit-me-dün tevāzu° ne didügin **RN 15b/139**

°Ömür geçdi hicābı yırtamadun

Çü kullığa edeble **yort-a-ma-duñ** **RN 24b/238**

Süpür-me-dün serāyı gele bize

Ne ferrāş isterüz kim gele düze **RN 25b/251**

Bu ne kûteh nazar ya ne firāset

Ki bir dem **ol-ma-duñ** keñdünle ħalvet **RN 31b/314**

Dağı bir gün saña **sataş-ma-duñ** sen

Dağı bir gün tağundan **aş-ma-duñ** sen **RN 50b/525**

Tablo 2.1.1.7. RN’de Görülen Geçmiş Zaman 2.Tekil Kişi Olumsuz Çekimi

<i>Görülen Geçmiş Zaman 2. Tekil Kişi Olumsuz</i>	<i>-mA -d</i>	<i>Görülme Sıklığı</i>
	-mA-duñ	12

2.1.1.1.8. KEM’de Görülen Geçmiş Zaman 2.Tekil Kişi Olumsuz (-mA-duñ) Çekimi

Bu çekimin örneğine rastlanmamıştır.

2.1.1.1.9. RN’de Görülen Geçmiş Zaman 3. Tekil Kişi (-dI) Çekimi

Pādişāhuñ ħikmetı gör **neyle-di**

Od u şu toprağ u yile **söyle-di** **RN 1b/1**

Bismi’llah diyüp götürdi toprağı

Ol arada ħāzır **ol-dı** ol dağı **RN 1b/2**

Toprağıla şuyı bünyād eyle-di

Aña ādem dimegi ad eyle-di RN 1b/3

Yel gelüp ardınca debit-di anı

Andan ol-di cism-i ādem bil bunı RN 1b/4

Od dağı geldi vü kızdur-di anı

Çünkü kızdı cisme ulaş-di canı RN 2a/5

Şüreti cān qir-di pür-nūr eyle-di

Şüret dağı cānı mesrūr eyle-di RN 2a/7

Hamd ü şükr it-di di-di iy zü'l-celāl

Biñ benüm bigi yaratsañ ne muhāl RN 2a/8

Toprağıla bile gel-di dört şıfat

Şabr u eyü hū tevekkül mekrümet RN 2a/9

Şuyıla gel-di bile dört dürlü hāl

Ol şafādur hem seḩā lutf u vişāl RN 2b/10

Yilile gel-di bile bil dört heves

Oldurur kızb ü riyā tizlik nefes RN 2b/11

Odıla gel-di bile dört türlü dad

Şehvet ü kibr ü ṭamā° birle ḩased RN 2b/12

Cānıla **gel-di** bile uş dört hışāl

°İzzet ü vahdet hayā ādāb-ı hāl **RN 2b/13**

Gelüp °aqluñ öñinde tapu **kıl-dı**

Hağa şükr **eyle-di** çün anı **bul-dı** **RN 6b/40**

Yolum aldı benüm **alda-dı tut-dı**

Bugün yarınıla °ömrüm **düket-di** **RN 7b/52**

°Aqıl anuñ sözün çünkim **isit-di**

Tefekkür eyleyüp kendüye **git-di** **RN 7b/53**

Çü gine **gel-di** °aql öğütler anı

Bize gelenlerin **kurtul-dı** cānı **RN 7b/54**

Çağır-dı muştıcı **gel-di** kanā°

Harīr tonlar geyer biner burağ at **RN 8a/57**

°Alemleri yeşil **bulın-dı çık-dı**

Kimesne eslemez yavlağ **ınık-dı** **RN 8a/58**

Anı **gör-di** kaçır nefis haşerātı

Gör imdi nitedür halık şıfātı **RN 8a/60**

Sınık-dı cümlesi girü kayıkmaz

Döker oğlın kızın ardına bakmaz **RN 8b/61**

Gazādan gel-di şeh tahtın' otur-di

Sipāhiler kamu tapuya tur-di RN 9a/67

Kamu şehir ü kamu il rāhat ol-di

Nereye varsañ pür-ni'emet ol-di RN 9a/68

Görinmez ol-di ol kızlığı u āfet

Matirbāz olurlar cümlesi māt RN 9a/69

Ferāgat ol-di bunlar hoş geçerler

Sürer sākī şarāb dün gün içerler RN 9b/72

Ferah ol-di bular kayguları yok

Eginleri bütün qarınları tok RN 9b/73

Nedem dimeg ırağ ol-di bulardan

Ki 'ömr ü rızka oldurur payandān RN 9b/74

Çü mihmāndār kendüs' ol-di sultān

Hā döşer turmadın h'ān üstine h'ān RN 9b/75

Kanā'at gel-di otur-di tahtı al-di

Harāmiler hemān yollarda kal-di RN 10b/84

Niçe tahta binenler yire düş-di

Niçe benin diyene siñek üş-di RN 11a/91

Dirîgâ cümle °ömrüñ hayfa var-dı

Tekebbürlik seni yoldan ayır-dı RN 12b/10

Ûoya dünyâyı kovma yitemezsin

Ecel bağla-dı yolu ötemezsin RN 14a/124

Kibir gel-di seni bulat-dı qıt-di

Ecel atı segirdür ir-di yet-di RN 14b/126

Senüñ bigi biñi alda-dı dünya

İnanmaz göre ki tut-dı dünya RN 15b/137

Delim geç-di zemân derdi yerine

Geçürdi °ömrini nefis bāzarında RN 16b/148

Ûılıç tartup gelür yir alçağından

Kibir gör-di anı kac-dı tağından RN 16b/151

Tag u yazı kamu gulgüle tol-dı

Kime cennet kime °arasat ol-dı RN 16b/152

Çün alçaklık iriş-di kibr erine

Bakadur bir kişiye biñ görine RN 16b/153

Tekebbür °āşidür işe sataş-dı

Ûutup tag başına kışa sataş-dı RN 17a/154

Gör alçaqlığı ak-dı ırmağ ol-dı

Ağa ağa deñize varmağ ol-dı RN 17a/155

Aküp şu alçağa şuya katılır

Şu şuya ir-di deñize yitilür RN 17a/157

Çü yüz biñ çābüki alçaqlıg ut-dı

Mecālsüz berr ü bahri cümle tut-dı RN 17b/162

Aşak varan kişi devlet ilet-di

Aña kim yitiser uza-dı qit-di RN 18a/166

Aşaklık  ālem  n b ny dı ol-dı

Ki her ne varısa aña d z l-di RN 18a/167

Kibir al-dı eri g rinmez ol-dı

Dağı y ksek yire binemez ol-dı RN 18a/168

Aşaklıkla  an  at hoş ol-dı

Ne isterise n anlarda var ol-dı RN 18a/169

   ma mur ol-dı şehrile vil yet

ş d ol-dı dostumuz d şm numuz m t RN 18b/170

    l dapa c s s şaber ilet-di

G r alçaqlığı gir  neler it-di RN 18b/171

İşit-di  aql anı  atı sevin-di

Be  ret eyle-di t z tahta bin-di RN 18b/173

    r k l-di ha a ol devlet issi

  r di devlete  aqlı bil si RN 18b/174

Nereye kim varam ot bitmez anda

   nakt ol-di kime derd yetmez anda RN 20a/190

    r g ster-di kim ben bir ki iyem

F l n derler ba a f l n i iyem RN 21b/203

 A   a urdum ya amı dut-di

Ba a  ar u  urur ha  ı un t-di RN 21b/206

Ev  ni  andayıdu  u rı al-di

Yer i er oturur ev onu  ol-di RN 23a/219

   b  t m evlerini u rı al-di

Z h rda ı  amel  a rada kal-di RN 23b/229

Ni esi olısar bu i  m yesser

   s lt n s zi s n-di ol-di ebter RN 24a/231

  m r ge -di hic bı yırtamad  

    ullı a edeble yortamad   RN 24b/238

Niçün geçmez °aceb yol bu aradan

Buşı **al-dı** yolu bil her yañadan **RN 26a/252**

Di-di cāsūs düzenlik hālin aña

Buşudan tağılupdur degme yaña **RN 26a/256**

Çü cāsūs bu sözi °aqla irürdi

Niçe kim varıdı haber **degür-di** **RN 24b/257**

°Aql fıkır eyleyüp **söyle-di** haber

Buyır-dı çavuşa cem° **ol-dı** leşker **RN 26b/258**

Eyidüñ şabır kim tiz dutsun anı

Harāb **it-di** il ü şehri diyārı **RN 26b/261**

Çıkaqel-di sabır aña oloqdem

Sanasın buşuyı İbrāhīm Edhem **RN 26b/262**

Görilmez **ol-dı** ol izi belürmez

Niçe izi ki hiç tozı belürmez **RN 27a/263**

Fidā cānum saña iy şabr eyesi

Ki şabr **ol-dı** benüm cānum ğıdāsı **RN 27a/266**

O sâatde girü ögini derdi

Dişürdi kendüyi vü şabır **gör-di** **RN 28b/280**

İrdür-di devlete ol şabr-ı ʿālī

Ki şabrıla hoş **ol-di** cümle hālī **RN 28b/281**

Yapış-di kōgayı **cık-di** taşra

Zihī devletlū kim şabrı başara **RN 28b/282**

Çü çekdiler kōgayı **cık-di** taşra

Zihī devletlū kim şabrı başara **RN 28b/283**

Göre şabrıla yūsuf neye **ir-di**

Ki şabruñ acısı hālvaya **ir-di** **RN 28b/284**

Şabrıla **var-di** ol miʿrāca varan

Diriyiken ölür şabrı başaran **RN 30a/297**

Şabırda tūranuñ buşusu kalmaz

Çü şābir **ol-di** yavuz hūsı kalmaz **RN 30a/299**

Bahīl olmak seni hākdan **ayır-di**

Ḳanı gayret ḥamiyyet ḳanda varıdı **R.N. 32a/318**

Ḥased odı anuñçün **yak-di** anı

Yörürken sağ esen **dökül-di** ḳanı **RN 33b/335**

Ḥasūdliḳdan ḥasūda fāyide ne

Göñülde taşra **düş-di** ne ide ne **RN 33b/336**

Ꞑoyıcaꞑ yir mālũñ °öşrini seç-di

Ꞑıyamaz virmege cānına geç-di RN 35a/353

Dutup eqilt-d'anı biline degin

Verür kendü evet anuñ dilegin RN 35b/357

Ꞑatı şart eyle-di °öşrini vire

Bi-çārelik naşıbin kim gidere RN 35b/360

Ꞑoyıcaꞑ yir anı girü yoyul-dı

Vāy ol kişiyek kim ol đarb urul-dı RN 36a/361

Peşimān olıcaꞑ yer gine tut-dı

Boğazına degin qārũnı yut-dı RN 36a/362

Boğazına degin tutul-dı tırur

Ꞑıyamaz mālā cān terkini urur RN 36a/363

Ꞑatılıꞑdan işi yavlaꞑ uzat-dı

Gözi baqarıken māl yire bat-dı RN 36a/364

Ne çāredür ki buhlı gö(r)e anı

Geçüp boynına tar ol-dı cihānı RN 36b/371

Meger kim göñlini ıldurum ur-dı

Ki çevre yanına qarañu dur-dı RN 37a/374

Hudādan mühr urul-dı himmetine
Gelüp kim diñlene anun atına **RN 37a/375**

Gelüp aql öñine yüz yire ur-dı
Eser itmişdi aña buhluñ odı **RN 38a/387**

Çü āgāz it-dı kim sözini diye
ulak dut-dı aql ol keleciye **RN 38a/388**

Denince söz seāvet dahı ir-dı
Atāya perde olanı götür-dı **RN 39a/396**

Olodem cümle mālın yamalat-dı
Bu dñnye cıfesin ardına at-dı **RN 39a/397**

O murdār çñnkim andan taşra düş-dı
Baıllar it gibi çepçevr' ülüş-dı **RN 39a/398**

Baı ālem göriñ-dı gözlerine
Otur-dı ışk tözi gözlerine **RN 39b/401**

Anuñçün gözleri haa aıl-dı
Hudādan cānına ramet saıl-dı **RN 39b/ 402**

Nesi kim varısa terk it-dı yola
Bu yolıla varan maşūı bula **RN 39b/403**

Veliye vü nebîye terk **buyur-dı**

Helâldür terk aña cân terkin **ur-dı** RN 40a/405

Eli toyup **ko-dı** sehavet issi

Çün öyle buyurur yoluñ ulusu **RN 40a/410**

Ki yüz biñ yögrügi cömerd er **ut-dı**

Bu meydân öñdülün ol aldı **qit-dı** RN 40b/411

Hisâbı her kimüñ yarına **kal-dı**

Tut eyle kim balığı taşa **sal-dı** RN 42a/427

Kimüñ aqvâli kim yarına **kal-dı**

Elile başına ol **koy-dı** odı RN 42a/428

Cömerdler **duy-dı** bunda ol zevâli

K'olara vâşıl **ol-dı** haq vişâli RN 42b/434

Ki biñ er şehr içre el bir **it-dı**

Haricîler sürilüp el bir **it-dı** RN 43b/444

Şehir bizüm olup düşmen **sınk-dı**

Bize tapu iden yavlaq **mık-dı** RN 43b/445

Kişi k'ol kapuya hâcâta **var-dı**

Neyise maqşudı anı **başar-dı** RN 44a/452

Yükin kim bağla-dı raygān şekerden
Haber alayıduķ olsa bulardan **RN 45b/467**

Tag u taş ol-dı bize külli şeker
Toķuz biñ kişi anı her dem öger **RN 46a/472**

“Ömür geç-di dahı uyanmağun yok
Kīn ğaybet şuyına ғанmağun yok **RN 48b/503**

Üç yüz altmış tamaruñ uykula-dı
Gidüp kārīvān yūkūñ yābanda kal-dı **RN 49a/504**

Peşīmān ol-dı vu dil teng ü ğamgīn
Neler itmiş ana bu ğaybet ü kīn **RN 51b/532**

Ķamu vaşfı vu “arż-ı ħali ol-dı
“Aķıl ne didise göz yum-dı kal-dı **RN 51b/534**

İşi toğrulığa buyur-dı “ākil
Yöri imdi buña ta“cīl yarı ķıl **RN 51b/535**

Kığır-dı toğrulıķ yārenlerini
Özile şapmasuz varanlarını **RN5 1b/536**

Çırāķ yandı delīl toğru bulun-dı
Ev aydın oldu vu uğrı yolun-dı **RN 53b/557**

Tablo 2.1.1.8. RN’de Görülen Geçmiş Zaman 3. Tekil Kişi Çekimi

Görülen Geçmiş Zaman 3. Tekil Kişi	-d	Görülme Sıklığı
	-dI	189

2.1.1.1.10. KEM’de Görülen Geçmiş Zaman 3. Tekil Kişi (-dI) Çekimi

Ebûbekrûñ evine **dur-dı** **var-dı**

Çağırıp ev divârına el **ur-dı** **KEM 2a/13**

Sevünüben didüm el-ḥamdü li’l-lâh

Ki bize rûzi **kıl-dı** bunu Allâh **KEM 2b/29**

O Yûsuf dur ki kardaşları anı

Ḳuyuya şaldılar **kurtul-dı** canı **KEM 4a/53**

Ḳuyudan **çık-dı** vü zindāna **qir-di**

Zelihanuñ hem ol mekrine **ir-di** **KEM 4a/54**

Sekizinci gün öylen Şamlu **gel-di**

İki dost birbirini anda **bul-dı** **KEM 4b/70**

Bu şehrüñ orta yiri Ka’bedür çaḳ

Anı ḥürmetlü **kıl-dı** ol kerim Ḥaḳ **KEM 4b/71**

Ḳaçan girdüm Ḥareme **gör-di** gözüm

Hezārān şükr **kıl-dı** Ḥaḳḳa özüm **KEM 5a/73**

Ki beni bunda **irqir-di** Çalabum

Bilür ḥoḯ neydügin andan talebüm **KEM 5a/77**

Beni maşşūduma irqir-di hanum

Sevindi göñülüm şad ol-dı canum **KEM 5a/78**

Di-di Haq kullarına gel evüme

Güci yeten gerekdür ola ferman **KEM 5a/79**

Burāğı anda qomış şöyle dirler

Haber vir-di bize bir iki pirlar **KEM 8b/155**

Çu mazhar olmışam it baña çare

Ki İblīs ur-dı..... **KEM 9a/169**

Görince gözüm anı sev-di cānum

Giri gitmeği unuttum i cānum **KEM 10b/193**

Oturdum anda iki ay temāmet

Çu yoldaşlar çıkup git-di selāmet **KEM 10b/196**

Ki bażı yoldaşumuz bile dur-dı

O Quds şehrini gördi cānı sev-di **KE 10b/197**

Bile gitmek dile-di Nebiyile

Bucağı Şahrenuñ qalkmışdı bile **KEM 11a/217**

O peygamberler dedesi honında çık-dı °adesi

Allahdan durur °aťası şey li'llah yā Halil'llāh **KEM 12b/236**

Medine şehrine andan qir-di dirler

Tolupdur hurma ağacı o yirler **KEM 15a/291**

Mısırlu dur-di bir gün göç-di git-di

Girü geldiği yola Bedre yit-di **KEM 15a/299**

Çıkup Şām ehli bizi karsula-di

Göruben bizi hoş şazılık it-di **KEM 15b/304**

Yarenler sor-di baña (ki) ne gördün

Hikāyet eyle bize sen ki gördün **KEM 16a/315**

Her dem şükür ol Allāha kıl-di bize ʿināyeti

Kereminden naşib it-di bu mübārek ziyāreti **KEM 17a/340**

Ḳudsdür miskinler hācı Muşţfānuñ mirʿacı

Ümmet-i Muḥammede eyle-di erzāni Ḳuds **KEM 19a/356**

Ḳudsün öñi kayadur kapısı kıbleyedür

Ol kaya kim söyle-di Ḳuds-i mübārekdedür **KEM 19b/366**

Ḳadem bir taşā baş-di taş kop-di bile kalk-di

Ḳalk yā mübārek di-di Ḳuds-i Mübārekdedür **KEM 19b/368**

Beytü'l-laḥim kenīse ki anda doğ-di ʿİsā

Irak degül el-kışşa Ḳuds-i Mübārekdedür **KEM 20a/372**

Tablo 2.1.1.9. KEM’de Görülen Geçmiş Zaman 3. Tekil Kişi Çekimi

Görülen Geçmiş Zaman 3. Tekil Kişi	-d	Görülme Sıklığı
	-dI	42

2.1.1.1.11. RN’de Görülen Geçmiş Zaman 3. Tekil Kişi Olumsuz (-mA -dI) Çekimi

Buñaldı cümlesi **tur-ma-dı** kaçar

Ƙılıç lâzım degül iş oldı nâçâr **RN 8b/62**

Niçe senüñ gibiler yidi ƙoydı

Bikirdürür dahı hîç **eksi-me-di** **RN 9b/76**

Sözi **düket-me-di** alçaklık irdi

Kibir gördi anı tiz girü döndi **RN 16b/150**

Ne aşşı eyledi gör âhî kibri

Diri **kıl-ma-dı** biñ arada biri **RN 18b/172**

Uşatdı ʿaşâyı ƙopdı dırāƙa

Yüzi **kal-ma-dı** hiç kimseye baƙa **RN 21a/201**

Niçe geldiyise **uyan-ma-dı** ol

Bilür bellü ki ƙolaycadur yol **RN 22b/216**

Diyelin diñle ƙārūnuñ zevālin

Verüp ĩmānını **ver-me-di** malın **RN 35a/350**

Çü ƙarūna maliçün buyruk indi

Zekātı **ver-me-di** vi dīni döndi **RN 35a/351**

Şağincıla şeker kim yidi ya bal

Bahāsın vermeyince **ir-me-di** el RN 45b/466

Neyi severiseñ gözlərsin anı

Saňa **görin-me-di** şekker cihanı RN 46a/471

Dahı **yuyul-ma-dı** ol kīn tamarı

Yolında ʿaybınun h̄arc oldı varı RN 49a/505

Zekātın **ver-me-di** devleti döndi

H̄aber bu olıcağ yir gine şundı RN 35b/356

Tablo 2.1.1.10. RN’de Görülen Geçmiş Zaman 3. Tekil Kişi Olumsuz Çekimi

<i>Görülen Geçmiş Zaman 3. Tekil Kişi Olumsuz</i>	<i>-mA -d</i>	<i>Görülme Sıklığı</i>
	-mA-dI	12

2.1.1.1.12. KEM’de Görülen Geçmiş Zaman 3. Tekil Kişi Olumsuz (-mA-dI) Çekimi

Bu çekimin örneğine rastlanmamıştır.

2.1.1.1.13. RN’de Görülen Geçmiş Zaman 1. Çoğul Kişi (-dUK) Çekimi

Bu çekimin örneğine rastlanmamıştır.

2.1.1.1.14. KEM’de Görülen Geçmiş Zaman 1. Çoğul Kişi (-dUK) Çekimi

Çu Mekkedən geçübən yola **düş-dük**

Biz on günde Medīneye **iriş-dük** KEM 2b/21

Çu biz dahı Resūlu’llāhı **gör-dük**

K̄ara yüzümüzi türbeye **sür-dük** KEM 2b/28

Pes andan ırubanı yola **düş-dük**

Otuz beş günde Mekkeye **iriş-dük** KEM 4b/65

Hele bir gün **iriş-dük** Kab'eeye biz

Naşib ola Çalapdan varasız siz KEM 4b/66

Yidi gün biz Mışırluyıla **tur-duk**

Niçe kez Ka'beye biz yüz **ur-duk** KEM 4b/69

Baş açuk yalın ayak **ir-dük** anda

Çamu ihram ile biz **ir-dük** anda KEM 4b/72

Vağan gurbet idiben yola **qir-dük**

Bi-ħamdi'llāh ki **gel-dük** Kudse **ir-dük** KEM 10 a/188

Gidip Qudsden Halilu'llāha **ir-dük**

Bi-ħamdi'llah mübarek yiri **gör-dük** KEM 12a/234

Varuban bunları **kıl-duk** ziyāret

Varursañ saña da **it-dük** işāret KEM 14a/277

Biz anda çunki üç gün **tur-duk** i cān

Göriben nūrı **kıl-duk** şükr-i Yezdān KEM 15b/300

Mübarek türbeyi hem yine **gör-dük**

Varup yine yüzümüz aña **sür-dük** KEM 15b/301

Çun ağlaşup çıkuban yola **qir-dük**

Bi-ḥamdi'llah ki geldük Şāma **ir-dük** KEM 15b/303

Ṭoyar kişi anuñ ni'metlerine

İrüp **kon-duk** bir gün bir ḥān içine KEM 15b/307

Alın-duk armağan ile bir at

Ki ol günde seçilür Rūm ile Tat KEM 16a/311

Yidi gün **tur-duk** irtesi gönüldük

Zāman ile bir gün eve **ir-dük** KEM 16a/312

İşiden dostlar ile yügrüşüben

Ḳuca Ḳuca **göriş-dük** sevnışüben KEM 16a/313

Hele sağlğıla **gel-dük** eve biz

Gücünüz yitse farzdur tiz gidün siz KEM 16a/319

Ḥacılar ile **koşan-duk** toprak oluban **döşen-dük**

Şanma ki yolda **üşen-dük** i cānum Ḳuds-i Mübārek KEM 21a/381

Tablo 2.1.1.11. KEM’de Görülen Geçmiş Zaman 1. Çoğul Kişi Çekimi

Görülen Geçmiş Zaman 1.Çoğul Kişi	-d	Görülme Sıklığı
	-dUk	33

2.1.1.1.15. RN’de Görülen Geçmiş Zaman 1. Çoğul Kişi Olumsuz (-mA-dUk) Çekimi

Bu çekimin örneğine rastlanmamıştır.

2.1.1.1.16. KEM’de Görülen Geçmiş Zaman 1. Çoğul Kişi Olumsuz (-mA-dUk) Çekimi

Bu çekimin örneğine rastlanmamıştır.

2.1.1.1.17. RN’de Görülen Geçmiş Zaman 2. Çoğul Kişi (-dUñUz) Çekimi

Bu çekimin örneğine rastlanmamıştır.

2.1.1.1.18. KEM’de Görülen Geçmiş Zaman 2. Çoğul Kişi (-dUñUz) Çekimi

Bu çekimin örneğine rastlanmamıştır.

2.1.1.1.19. RN’de Görülen Geçmiş Zaman 2. Çoğul Kişi Olumsuz (-ma -dUñUz) Çekimi

Bu çekimin örneğine rastlanmamıştır.

2.1.1.1.20. KEM’de Görülen Geçmiş Zaman 2. Çoğul Kişi Olumsuz (-mA-dUñUz) Çekimi

Bu çekimin örneğine rastlanmamıştır.

2.1.1.1.21. RN’de Görülen Geçmiş Zaman 3.Çoğul Kişi (-dIIAr) Çekimi

Di-diler kaması nefis kullarıdır

Kamusınıñ tama° ulularıdır **RN 7b/50**

Ṭama°dan kırtarurlar il ü şehri

Sı-dılar leşkerin cebri vü kahrī **RN 8b/64**

Çü **cek-diler** koğayı çıkdı taşra

Zihī devletlü kim şabrı başara **RN 28b/283**

Hasūdıla baḥīl şağışda degül

Red **ol-dılar** bular hīç işde degül **RN 33b/337**

Eğerçi işlenür bühtân u ğaybet

Serencam ol-dılar bunlar melâmet **RN 43b/446**

Tablo 2.1.1.12. RN’de Görülen Geçmiş Zaman 3.Çoğul Kişi Çekimi

<i>Görülen Geçmiş Zaman 3.Çoğul Kişi</i>	<i>-d</i>	<i>Görülme Sıklığı</i>
	-dİlAr	5

2.1.1.1.22. KEM’de Görülen Geçmiş Zaman 3. Çoğul Kişi (-dİlAr) Çekimi

Aña yakın bir ev vardur iñen hoş

Resûlûñ doğduğı yir di-diler oş **KEM 7b/134**

Tablo 2.1.13. KEM’de Görülen Geçmiş Zaman 3.Çoğul Kişi Çekimi

<i>Görülen Geçmiş Zaman 3.Çoğul Kişi</i>	<i>-d</i>	<i>Görülme Sıklığı</i>
	-dİlAr	1

2.1.1.1.23. RN’de Görülen Geçmiş Zaman 3.Çoğul Kişi Olumsuz (-mA-dİlAr) Çekimi

Tekebbürler yeri siccîn içinde

Anuñçün k’ol-ma-dılar dîn içinde **RN 15b/140**

Tablo 2.1.1.14. RN’de Görülen Geçmiş Zaman 3. Çoğul Kişi Olumsuz Çekimi

<i>Görülen Geçmiş Zaman 3.Çoğul Kişi Olumsuz</i>	<i>-mA -d</i>	<i>Görülme Sıklığı</i>
	-mA-dİlAr	1

2.1.1.1.24. KEM’de Görülen Geçmiş Zaman 3. Çoğul Kişi Olumsuz (-mA-dİlAr) Çekimi

Bu çekimin örneğine rastlanmamıştır.

2.1.1.2. Birleşik Çekim

Bu çekimin örneğine rastlanmamıştır.

2.1.2. Duyulan (Öğrenilen) Geçmiş Zaman

Bu ek iki farklı amaçla kullanılmıştır:

a.Geçmiş zamanda gerçekleşen bir fiilin başkası tarafından anlatıldığı, bizzat tanık olunmadığı zamanlar için kullanılır.

b.Daha önce meydana gelmiş bir fiilin sonradan görülmesi durumunda kullanılır.

Burada önceden olmuş bitmiş bir fiil, söyleyen tarafından yeni görülmüş, yeni fark edilmiştir. Başkasından duyma, nakledilme veya aktarılma söz konusu değildir. Bu yüzden, buradaki zamanda bir “devam ediş” de söz konusudur. Bu “-miş” ekinin asıl kullanım şekli, bu fonksiyonda görülür.⁴⁷

Eski Anadolu Türkçesi’nde asıl ek “-mış ” tır ve daima “düz-dar ünlü” ile kullanılır.

Ekin “-(y)Up dUr(U)r ” ve “DUR” lu çekimleri de söz konusudur.

-(y)Up dur Eki:

“ ‘-(y)Up’ zarf-fiil ekiyle ‘-dur(ur)’ bildirme şeklinin birleşmesinden meydana gelen ek, Eski Anadolu Türkçesi döneminde öğrenilen geçmiş zaman için kullanılmıştır. ”⁴⁸

“ ‘-dUr + (Ur)’ te’kit eki (pekiştirme) anlatılan geçmiş zaman eklerinin üzerine gelerek fiilin anlamını kuvvetlendirir. ”⁴⁹

2.1.2.1. Basit Çekim

2.1.2.1.1. 1. Tekil Kişi Çekimi

a. Duyulan geçmiş zaman olarak:

Bu zamanda olaylar geçmişte gerçekleşmiş olup söyleyen tanık olmamış; başkasından duyup aktarmıştır. Bu yüzden Türkçede normal olarak böyle bir zamanın 1. kişi için kullanımı düşünülemez.

b.Farkına varılan geçmiş zaman olarak:

⁴⁷ Gürer GÜLSEVİN, “Eski Anadolu Türkçesinde Ekler”, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 2011, s. 80.

⁴⁸ Mevlüt GÜLMEZ-Bekir DİREKÇİ, “Muhibbî Dîvânı’nda Eski Anadolu Türkçesi Unsurları”, Mediterranean Journal of Humanities, VII/2 (2017), s. 271-291.

⁴⁹ Mehmet TERZİ, “Yazıcı Salih (Selahaddin) Kitabı’ş-Şemsiyye, Dil Özellikleri, Metin-Söz Dizini”, İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya, 1994, s. 20.

“Daha önceden vuku bulmuş bir oluş veya kılış daha sonradan fark edilirse, 1.kişide de -mİş kullanılabılır. Ancak Eski Anadolu Türkçesi metinlerinde 1. kişi için bu fonksiyonda kullanılmış örnekler olması gerektiği halde, rastlanmamıştır.”⁵⁰

2.1.2.1.2. RN’de Duyulan Geçmiş Zaman 2. Tekil Kişi [-mİşIn, -(y) Up durursın] Çekimi

Bu çekimin örneğine rastlanmamıştır.

2.1.2.1.3. KEM’de Duyulan Geçmiş Zaman 2. Tekil Kişi [-mİşIn, -(y)Up durursın] Çekimi

Bu çekimin örneğine rastlanmamıştır.

2.1.2.1.4. RN’de Duyulan Geçmiş Zaman 2. Tekil Kişi Olumsuz [-mA -mİşIn, -mA-(y)Up durursın] Çekimi

Bu çekimin örneğine rastlanmamıştır.

2.1.2.1.5. KEM’de Duyulan Geçmiş Zaman 2. Tekil Kişi Olumsuz [-mİşIn, -mA-(y)Up durursın] Çekimi

Bu çekimin örneğine rastlanmamıştır.

2.1.2.1.6. RN’de Duyulan Geçmiş Zaman 3. Tekil Kişi [-mİş, -(y)Up dur, -mİşdUr] Çekimi:

Biñ er tönlu tırurlar kâpusında

Esîr it-miş cihânı tâpusında **RN 5b/32**

Nideyim buşu tutup al-mış anı

Ki maḥkûm eyle-miş buşu divânı **RN 21b/207**

Kişî kim maʿşûkaya esrimeye

Dâlâlet al-mış anı ne dimeye **RN 22a/210**

⁵⁰ Gürer GÜLSEVİN-Erdoğan BOZ, age., s. 65.

Buşu haylî zemāndur yolu al-mış

Kimesn' izlemeyüp gizlenü kal-mış RN 26a/253

Şabır xanı buşu gelince öl-miş

Düzenile şafâ andağ bozul-mış RN 26b/260

Diyeler ehl-i maşşerol bu hâlde

Boyun zencîrlü kal-mışdur vebâlde RN 36b/369

Çü dost anuñ ol-updur her nefesde

Ki dostsuz cān kuşı tırmarz kafesde RN 43a/442

Niçe yıl bir kişi gaybete uy-mış

Serencām ʿākıbet kendüyi tuy-mış RN 51b/531

Peşīmān oldı vu dil teng ü ğamgîn

Neler it-miş ana bu ğaybet ü kîn RN 51b/532

Tablo 2.1.2.15. RN’de Duyulan Geçmiş Zaman 3.Tekil Kişi Çekimi

Duyulan Geçmiş Zaman 3. Tekil Kişi:	-mİş	Görülme Sıklığı:
	-mİş	11
	-(y)Up dUr(U)r	
	-(y)Up dur	1
	DUR’LU HALİ	
	-mİşdUr	1

2.1.2.1.7. KEM’de Duyulan Geçmiş Zaman 3. Tekil Kişi [-mİ ş, -(y)Up dur, -mİşdUr] Çekimi:

Şu karşığı divardan bir kara taş

Resüle söyle-mişdür kıldurup baş KEM 2a/12

Ebübekr ile   mer bile yatur

Tol-updur anlaru la iki yanı **KEM 3a/32**

Direk  zre  urur k ll  kemerler

Ki  arc **ol-updur** a a nice zerler **KEM 3b/41**

Res l n  a  yanında minberi var

Zihi  st z ki i **d z-mi **  aceb k r **KEM 3b/44**

Res lu'll h okurmi   utbe anda

  idenler **gid-ipd r**  anı  anda **KEM 3b/46**

Ki her birini bir ki i iletmi 

Kimi altun **ilet-mi ** kimi g mi  **KEM 4a/60**

  inde var iki y ksek men re

Yapul-mi dur ni e bi  bi  din re **KEM 4a/61**

Kemerleri direk  zre **dur-updur**

 a ı da bu direkler bi  y z ondur **KEM 5b/90**

 arem  n d rt buca da d rt men re

 an diller **dizil-mi d r** ken re **KEM 5b/91**

 olayı yanı fer d r  ab en   bil

Yapul-mi dur a a otuz iki mil **KEM 6a/104**

Mübārek ayağı taşda yir it-miş

Ziyāretdür ol anda kendü qit-miş KEM 6b/108

Namāz kıl anda peygamber maqāmı

Resül anda gerçür-miş şubḥ u şāmı KEM 6b/123

Çu mihrābuñ yanında mihrāb var

Ne san'at ḥarc ol-updür zi 'aceb kıār K.E. 8a/148

Anuñ üstinde bir zencirde kandıl

Aşıl-mışdur yüz altmış kandıl bil KEM 8b/151

Resūlu'llāh di-y-üpdür bu sözi hem

Anuñ sözi durur derdüñe merhem KEM 9a/163

Resül mir'āca hem andan qid-üpdür

O taş üzre ayağı yir id-üpdür KEM 11b/214

Resüle 'izzet idüp kalk-mış ol taş

Aña sen ümmet iseñ çekmegil baş KEM 11b/215

Çu bir zencirde var biş yüz kandıl

Muşannifler anı düzet-miş gey bil KEM 11b/220

Ḥalīlu'llah maqāmı bir 'aceb şehir

Geç-üpdür üzerinden bunca dehr KEM 12b/238

Ki yat-mışdur o Tañrınıñ Resûli

Düzetmişler üzerinde uşûli **KEM 13a/250**

Çu örtüsü ağır atlas tokun-mış

Sanasun üstine altun ekil-miş **KEM 13a/252**

Qızıl yaşıl kamu atlas divârı

Dikil-mışdür çu şırmayla varı **KEM 13a/253**

Aña dahı ağır atlas dutul-mış

Sanasun üstine altun ekil-miş **KEM 13b/256**

Çu sırma işidir düpdüz bir atlas

Divarlara dutul-mış gey haşe'l-haş **KEM 13b/257**

Birbiri qarşusına yat-mış anlar

Gücün yitse erinme sen dahı var **KEM 13b/261**

Uhud tağı dibindedür gör anı

Şehid olup dökül-miş anda kanı **KEM 14b/286**

Resûl Ka'beden cık-mış qit-miş

Gelüben bu didüğüm yire yit-miş **KEM 15a/290**

Hakun toqsan toquz rahmeti anda

Ki yapıl-mış görün mescidler anda **KEM 15b/306**

O dostlar kim diril-miş bunu diñler

Kimi  aşık oluban niyyet eyler **KEM 16a/318**

Ol bin y ce S b an durur  at sı  ok sult n durur

Kullarına ra man durur (ki) ver-miş d rl  ni meti **KEM 17b/342**

Cennet cehennem  amu  udsde bell  yiri  amusu

Bunu bilir  aş u   mu s bit ol-mışdur  yeti **KEM 18a/351**

Tablo 2.1.2.16. KEM’de Duyulan Ge miş Zaman 3.Tekil Kişi  ekimi

<i>Duyulan Geçmiş Zaman 3.Tekil Kişi:</i>	<i>-mİş</i>	<i>G�r�lme Sıklığı:</i>
	-mİş	20
	-(y)Up dUr(U)r	
	-(y)Up dur	9
	<i>DUR’lu H�li</i>	
	-mİşdUr	8

2.1.2.1.8. RN’de Duyulan Ge miş Zaman 3. Tekil Kişi Olumsuz [-mA-mİş, -mA-(y)Updur, -mA-mİşdUr]  ekimi

Bu  ekimin  rneğine rastlanmamıştır.

2.1.2.1.9. KEM’de Duyulan Ge miş Zaman 3. Tekil Kişi Olumsuz [-mA-mİş, -mA-(y)Up dur, -mA-mİşdUr]  ekimi

Bu  ekimin  rneğine rastlanmamıştır.

2.1.2.1.10. RN’de Duyulan Ge miş Zaman 2.  oğul Kişi [-mİşsIz, -mİşsIzdUr]  ekimi

Bu  ekimin  rneğine rastlanmamıştır.

2.1.2.1.11. KEM’de Duyulan Ge miş Zaman 2.  oğul Kişi[-mİşsIz, -mİşsIzdUr]  ekimi

Bu  ekimin  rneğine rastlanmamıştır.

2.1.2.1.12. RN’de Duyulan Geçmiş Zaman 2. Çoğul Kişi Olumsuz [-mA-mİşsİz, -mA-mİşsİzdUr] Çekimi

Bu çekimin örneğine rastlanmamıştır.

2.1.2.1.13. KEM’de Duyulan Geçmiş Zaman 2. Çoğul Kişi Olumsuz [-mA-mİşsİz, -mA-mİşsİzdUr] Çekimi

Bu çekimin örneğine rastlanmamıştır.

2.1.2.1.14. RN’de Duyulan Geçmiş Zaman 3. Çoğul Kişi [-mİşlAr, -(y)Up dururlar, -(y)Up durlar, mİşlArdUr] Çekimi

Bu çekimin örneğine rastlanmamıştır.

2.1.2.1.15. KEM’de Duyulan Geçmiş Zaman 3. Çoğul Kişi [-mİşlAr, -(y)Up dururlar, -(y)Up durlar, -mİşlArdUr] Çekimi

Bulış-mışlar kucus-mışlar yaturlar

Bularuñ yatduğı yir külli nurlar **KEM 4a/56**

Bu Ka’benüñ tolayı dört yanında

Ki mihrablar **düzet-mişlerdür** anda **KEM 6b/113**

Ki yatmışdur o Tañrınıñ Resüli

Düzet-mişler üzerinde uşüli **KEM 13a/250**

Yusuf peygamber atasına yakın

Yatur **düz-mişler** aña dağı bir sin **KEM 13b/266**

Dağı dört yārınıñ anda maqamı

Geçür-mişler orada şubḥ u şāmı **KEM 14a/275**

Bir ulu mescid **eyle-mişler** anda

Varıcağ bir namaz kıl anı sen de **KEM 15a/292**

Tablo 2.1.2.17. KEM’de Duyulan Geçmiş Zaman 3.Çoğul Kişi Çekimi

<i>Duyulan Geçmiş Zaman 3.Çoğul Kişi</i>	<i>-mİş</i>	<i>Görülme Sıklığı</i>
	-mİşlAr	6
	<i>DUR’Lu Hâli</i>	
	-mİşlArdUr	1

2.1.2.1.16. RN’de Duyulan Geçmiş Zaman 3. Çoğul Kişi Olumsuz [-mA-mİşlar, -mA-(y)Up dururlar, -mA-(y)Up durlar, -mA-mİşlArdUr] Çekimi

Bu çekimin örneğine rastlanmamıştır.

2.1.2.1.17. KEM’de Duyulan Geçmiş Zaman 3. Çoğul Kişi Olumsuz (-mA-mİşlar) Çekimi

Şara getür-me-mişler anda yatur

Resûlden gelür aña dayimā nūr **KEM 14b/287**

Tablo 2.1.2.18. KEM’de Duyulan Geçmiş Zaman 3. Çoğul Kişi Olumsuz Çekimi

<i>Duyulan Geçmiş Zaman 3.Çoğul Kişi Olumsuz</i>	<i>-mA -mİşlAr</i>	<i>Görülme Sıklığı</i>
	-mA-mİşlAr	1

2.1.2.2. Birleşik Çekim

2.1.2.2.1. RN’de Duyulan Geçmiş Zamanın Hikâyesi 1. Tekil Kişi [-mİş (-I) dUm] Çekimi

Bu çekimin örneğine rastlanmamıştır.

2.1.2.2.2. KEM’de Duyulan Geçmiş Zamanın Hikâyesi 1. Tekil Kişi [-mİş(I)dUm] Çekimi

Bu medhi çun hâkınca diñle-miş-düm

Aluban hem bilemce qizle-miş-düm **KEM 16a/316**

Tablo 2.1.2.19. KEM’de Duyulan Geçmiş Zamanın Hikâyesi 1. Tekil Kişi Çekimi

<i>Duyulan Geçmiş Zamanın Hikâyesi 1. Tekil Kişi:</i>	<i>Hikâyesi</i>	<i>Görülme Sıklığı</i>
	-mİş(I)dUm	2

2.1.2.2.3. RN’de Duyulan Geçmiş Zamanın Hikâyesi 1. Tekil Kişi Olumsuz [-mA-mİş(I-)dUm] Çekimi

Bu çekimin örneğine rastlanmamıştır.

2.1.2.2.4. KEM’de Duyulan Geçmiş Zamanın Hikâyesi 1. Tekil Kişi [-mA-mİş(I-)dUm] Olumsuz Çekimi

Bu çekimin örneğine rastlanmamıştır.

2.1.2.2.5. RN’de Duyulan Geçmiş Zamanın Hikâyesi 3. Tekil Kişi [-mİş(i-)dI] Çekimi

Bahîl *ol-mış-i-di* ‘ilm ü hüner issi

Esirgedi özin ol nazar issi **RN 38a/385**

Gelüp ‘aql öñine yüz urdı

Eser *it-miş-i-di* aña buhluñ odı **RN 38a/387**

Tablo 2.1.2.20. RN’de Duyulan Geçmiş Zamanın Hikâyesi 3. Tekil Kişi Çekimi

<i>3. Tekil Kişi</i>	<i>Hikâyesi</i>	<i>Görülme Sıklığı</i>
	-mİş(i-)dI	2

2.1.2.2.6. KEM’de Duyulan Geçmiş Zamanın Hikâyesi 3. Tekil Kişi [-mİş(i-)dI] Çekimi

Soñucu Mışra sultan *olmuş i-di*

Atası Ya‘kub anı *bulmuş i-di* **KEM 4a/55**

Bile gitmek diledi Nebiyile

Bucağı Şahrenuñ *kalk-mış-i-di* **KEM 11a/217**

Tablo 2.1.2.21. KEM’de Duyulan Geçmiş Zamanın Hikâyesi 3. Tekil Kişi Çekimi

<i>Duyulan Geçmiş Zaman</i> <i>3. Tekil Kişi:</i>	<i>Hikâyesi</i>	<i>Görülme Sıklığı</i>
	-mİş(i-)dI	3

2.1.2.2.7. RN’de Duyulan Geçmiş Zamanın Hikâyesi 3. Tekil Kişi Olumsuz [-mA -mİş(i-)dİ] Çekimi

Bu çekimin örneğine rastlanmamıştır.

2.1.2.2.8. KEM’de Duyulan Geçmiş Zamanın Hikâyesi 3. Tekil Kişi Olumsuz [-mA-mİş(i-)dİ] Çekimi

Bu çekimin örneğine rastlanmamıştır.

2.1.2.2.9. RN’de Duyulan Geçmiş Zamanın Hikâyesi 1. Çoğul Kişi [-mİş (I-)dUK] Çekimi

Bu çekimin örneğine rastlanmamıştır.

2.1.2.2.10. KEM’de Duyulan Geçmiş Zamanın Hikâyesi 1. Çoğul Kişi [-mİş (I-)dUK] Çekimi

Bu çekimin örneğine rastlanmamıştır.

2.1.2.2.11. RN’de Duyulan Geçmiş Zamanın Hikâyesi 1. Çoğul Kişi Olumsuz [-mA -mİş(I-)dUK] Çekimi

Bu çekimin örneğine rastlanmamıştır.

2.1.2.2.12. KEM’de Duyulan Geçmiş Zamanın Hikâyesi 1.Çoğul Kişi Olumsuz [-mA-mİş(I-)dUK] Çekimi

Bu çekimin örneğine rastlanmamıştır.

2.1.2.2.13. RN’de Duyulan Geçmiş Zamanın Hikâyesi 2. Çoğul Kişi [-mİş (i-)dUñUz] Çekimi

Bu çekimin örneğine rastlanmamıştır.

2.1.2.2.14. KEM’de Duyulan Geçmiş Zamanın Hikâyesi 2. Çoğul Kişi [-mİş (i-)dUñUz] Çekimi

Bu çekimin örneğine rastlanmamıştır.

2.1.2.2.15. RN’de Duyulan Geçmiş Zamanın Hikâyesi 2. Çoğul Kişi Olumsuz [-mA -mİş(i-)dUñUz] Çekimi

Bu çekimin örneğine rastlanmamıştır.

2.1.2.2.16. KEM’de Duyulan Geçmiş Zamanın Hikāyesi 2. Çoğul Kişi Olumsuz [mA-mİş(i-)dUñUz] Çekimi

Bu çekimin örneğine rastlanmamıştır.

2.1.2.2.17. RN’de Duyulan Geçmiş Zamanın Hikāyesi 3.Çoğul Kişi [-mİşlAr(i-)dI, -mİşlAr degül idi] Çekimi

Bu çekimin örneğine rastlanmamıştır.

2.1.2.2.18. KEM’de Duyulan Geçmiş Zamanın Hikāyesi 3.Çoğul Kişi [-mİşlAr (i-)dI, -mİşlAr degül idi] Çekimi

Bu çekimin örneğine rastlanmamıştır.

2.1.2.2.19. RN’de Duyulan Geçmiş Zamanın Hikāyesi 3. Çoğul Kişi Olumsuz [-mA -mİşlAr(i-)dI, -mİşlAr degül idi] Çekimi

Bu çekimin örneğine rastlanmamıştır.

2.1.2.2.20. KEM’de Duyulan Geçmiş Zamanın Hikāyesi 3. Çoğul Kişi Olumsuz [-mA-mİşlAr(i-)dI, -mİşlAr degül idi] Çekimi

Bu çekimin örneğine rastlanmamıştır.

2.1.3.Geniş Zaman

“Fiilin ifade ettiği hareketin her zaman yapıldığını anlatan veya her zaman geçerli kuralları anlatmak için kullanılan bir zamandır. ”⁵¹

Geniş zaman eki “-(V)r”dir. “Olumsuz şeklinde ‘-r’ yerine ‘-z’ kullanılmıştır.”⁵²

Ekin “-(y)A” çekimi de söz konusudur.

Eski Anadolu Türkçesi’nde “düz-dar” ünlülerin yerine “yuvarlak-dar” ünlüler tercih edilmiş olmasına rağmen, RN’de 41a/420 de:

“Sehāvet ıvazını ıışk bağışlar

Bulun-ır ıışk içinde ıaceb işler”

“düz-dar” ünlü ile karşılaşmıştır.

⁵¹ Hatice ŞAHİN, “Eski Anadolu Türkçesi”, Akçağ Yayınları, Ankara, 2011, s. 66.

⁵² Kâzım KÖKTEKİN, “Eski Anadolu Türkçesi”, Fenomen Yayınları, Erzurum, 2011, s. 118.

2.1.3.1. Basit Çekim

2.1.3.1.1. RN’de Geniş Zaman 1.Tekil Kişi [-(V)rAm] Çekimi

İşidenler benüm kaçar sözümden

Ki ben de kork-aram uş kendüzümden **RN 20a/191**

Bil-ürem anı eyü adı yokdur

Ki şarda anuñ hiç irşadı yokdur **RN 21b/204**

Dile-rem kim baña feryād idesin

Güc olmuş kişiye sen dād idesin **RN 38b/391**

Şüret gözi degül bu göz didügüm

Bil-ürem ben neden ne istedügüm **RN 48a/497**

Tablo 2.1.3.22. RN’de Geniş Zaman 1.Tekil Kişi Çekimi

<i>Geniş Zaman 1.Tekil Kişi</i>	<i>-(v)r</i>	<i>Görülme Sıklığı</i>
	-(V)rAm	4

2.1.3.1.2. KEM’de Geniş Zaman 1. Tekil Kişi [-(V)rAm] Çekimi

Göñülden ölürisem dönüşüm yok

Tapuña şükr id-erem aç eger (tok) **KEM 1b/5**

Ṭavaf yiri ol mīlīñ içi yüzidür

Bu hūb söz ki di-rüm Aḥmed sözidür **KEM 6b/106**

Tablo 2.1.3.23. KEM’de Geniş Zaman 1.Tekil Kişi Çekimi

<i>Geniş Zaman 1.Tekil Kişi</i>	<i>-(v)r</i>	<i>Görülme Sıklığı</i>
	-(V)rAm	1
	-(V)rUm	1

2.1.3.1.3. RN’de Geniş Zaman 1.Tekil Kişi Olumsuz (-mazIn) Çekimi

Geniş zamanın olumsuzu “-mAz eki” ile yapılır.

“ ‘-mAz + ben~men’ kullanımı da Eski Anadolu Türkçesinde farklı bir kullanım olarak da karşımıza çıkmaktadır. ”⁵³Ancak incelediğimiz metinlerde örneğine rastlanmamıştır.

Ṭama^c ḥabsine düşdüm cıka-mazın

Katı berkdür dīvārı yıka-mazın RN 7a/45

Tablo 2.1.3.24. RN’de Geniş Zamanın Olumsuzu 1.Tekil Kişi Çekimi

<i>Geniş Zaman 1.Tekil Kişi Olumsuz</i>	<i>-mAz</i>	<i>Görülme Sıklığı</i>
	-mazIn	2

2.1.3.1.4. KEM’de Geniş Zaman 1. Tekil Kişi Olumsuz (-mazIn) Çekimi

Bu çekimin örneğine rastlanmamıştır.

2.1.3.1.5. RN’de Geniş Zaman 2. Tekil Kişi [-(V)rsIn] Çekimi

Gör imdi kim seni kime tap-arsın

Kime kapu açup kime yap-arsın RN 46/21

Hemīşe bakuban seni gör-ürsin

Görüp kendüzüñi mağrūr ol-ursın RN 13a/110

Niçe tırmaq bu ḥam endīşelerde

Öl-ürsin tevbesüz bu pīşelerde RN 13a/111

Ol-ursın taşra sen ol iḥerü ḥoş

Yakındur iş ucu uş göresin uş RN 23a/220

⁵³ Murat KÜÇÜK, “Eski Anadolu Türkçesi Dönemine Ait (M.1401) Satır Arası İlk Kur’an Tercümesinde Yapı Bilgisi-Tercüme Tekniği -Söz Varlığı”, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Türkoloji Dergisi 17, 2010, Ankara, s. 121-147.

Güzāf yerde degül bu sen didügün

Bul-ursin sen seni sen istedüğün **RN 41b/422**

Niçün **ko-rsin** seni düşvār sa°ate

Ḳanı °aḳluñ göyersin kıyamete **RN 42a/431**

Neyi severiseñ **gözle-rsin** anı

Saña görünmedi şekker cihānı **RN 46a/471**

Azın azın bu °ömrün geçesidür

Sor-arsin sen bu ayuñ niçesüdür **RN 54a/562**

Tablo 2.1.3.25. RN’de Geniş Zaman 2.Tekil Kişi Çekimi

<i>Geniş Zaman 2.Tekil Kişi</i>	<i>-(V)rsIn</i>	<i>Görülme Sıklığı</i>
	-(U)rsIn	5
	-(A)rsIn	3
	-rsIn	2

2.1.3.1.6. KEM’de Geniş Zaman 2. Tekil Kişi [-(V)rsIn] Çekimi

Hele sen dünyede imdi **yürü-rsin**

Ölüp gidenleri her dem **gör-ürsin** **KEM 3b/47**

Bil-ürsin saña yiter vaz°ıla pend

°İbādetdür hūner it iy hūner-mend **KEM 3b/48**

Bu yolda çünki zaḫmetler **çek-ersin**

Çu rahmet iderise nola ḡufrān **KEM 5a/81**

Niçe cem° idesin dünyā metā°ın

San-ursin şöyle ḳalur iş bu devrān **KEM 5b/85**

İlāhī bizi sakla ol  ara dan

Bil- rsin nesnemiz yokdur a ra dan **KEM 8a/144**

Anu  i  n ki m lu  **terk id-ersin**

 m nu  H k yolına **berk id-ersin** **KEM 9a/165**

Ten  ni **incid- rsin** za met ile

Canu nı **toyur-ursin** ra met ile **KEM 9a/166**

T nuklu a **var-ursin** H k evine

Bir i  i le ki c nu  da sevine **KEM 9a/167**

Bu yolda ger i ki za met **cek-ersin**

Veli ra met to umların **ek-ersin** **KEM 9a/168**

Beni m ksuduma  rg r  alabum

Bil- rsin neyd   n senden  aleb m **KEM 9b/174**

  id imdi sa na va f n diyeyin

  idecek  u **di-rsin** ben gideyin **KEM 10b/198**

 mam M lik de bir t rbede da ı

Yatur anda **  r- rsin** anı da ı **KEM 14b/282**

Tablo 2.1.3.26. KEM’de Geni  Zaman 2. Tekil Ki i  ekimi

<i>Geniş Zaman 2.Tekil Kişi</i>	<i>-(V)rsIn</i>	<i>G�r�lme Sıklığı</i>
	-(U)rsIn	9
	-(A)rsIn	5
	-rsIn	2

2.1.3.1.7. RN’de Geniş Zaman 2. Tekil Kişi Olumsuz (-mAzsIn) Çekimi

Ɩoya dũnyāyı Ɩovma yite-mezsın

Ecel baƖladı yolu öte-mezsın RN 14a/124

Ɩolay tertĩbile kim bula genci

Ɩũn öyle var-ı-mazsın Ɩo řaƖıncı RN 45b/465

Tablo 2.1.3.27. RN’de Geniş Zamanın Olumsuzu 2. Tekil Kişi Çekimi:

<i>Olumsuz 2. Tekil Kişi</i>	<i>-mAz</i>	<i>Görölme SıklıƖı</i>
	-mAzsIn	3

2.1.3.1.8. KEM’de Geniş Zaman 2. Tekil Kişi Olumsuz (-mAzsIn) Çekimi

Bu çekimin örneğine rastlanmamıştır.

2.1.3.1.9. RN’de Geniş Zaman 3. Tekil Kişi [-(V)r, (y)A] Çekimi

“(y)A” eki, geniş zaman, şimdiki zaman, gelecek zaman ve emir-istek kipi çekimlerinde de karşımıza çıkmaktadır.

şürete cān girmege fermān ol-ur

Pādiřāh emri aña dermān ol-ur RN 2a/6

İki sultāndurur saña havāle

Dile-r her birisi kim mülki āla RN 4b/19

Eger sen ‘aqlısañ gel beni gör de-r

Tımār eyle benüm derdüme ir de-r RN 6b/41

Key erenlerdürür zindānı bekle-r

Bahādurlar demür yürekli erler RN 7a/46

Ṭama° dāruñ yeri ṭamuda **ol-ur**

Ḳaçan ṭamud'olan āsūde **ol-ur** RN 7b/51

Buñaldı cümlesi ṭurmadı **kaç-ar**

Ḳılıç lāzım degül iş oldı nāçār RN 8b/62

Otur-ur cümlesi ḥan meclisinde

Ferahlar u ḳadeḥler ellerinde RN 9a/71

Özinden ğayrī kimseyi beğenmez

Yüce yerde **tur-ur** aşāğa inmez RN 11a/90

Tekebbür sözi her nireye vara

İşiden la°net **ok-ur** ol ḥabere RN 12a/99

Göñül eri **bil-ür** göñül ḥaberin

Ḳamu göñüllerüñ içinde varın RN 12b/107

İşit imdi ne **de-r** gör °aql aña

Ki alçaklık **id-er** derdüñe devā RN 16b/149

Aḳup şu alçağa şuya **katıl-ur**

Şu şuya irdi deñize **yitil-ür** RN 17a/157

Nereye kim varam başlar **kesil-ür**

Kime buşarısam oloḳdem **öl-ür** RN 19b/183

Kim ola bencileyin cāna kıy-ar

Meger ki ben olam merdāna kıy-ar RN 19b/184

İşidenler benüm kaç-ar sözümnden

Ki ben de qorqaram uş kendüzümnden RN 20a/191

Dek ayruğa degül benüm kılıncum

Beni dahı dut-ar benüm kılıncum RN 20b/193

Buşu kimdeyise ĩmānı qid-er

İmān gerekise varını qid-er RN 20b/194

Buşu gelincegiz ĩmān ne ol-ur

Oda düş-er yan-ar ya cān ne ol-ur RN 20b/195

Şaķıngıl buşudan ki gizlüdür ol

Nerede sizmeseñ anda ur-ur yol RN 21a/197

Göresin bir kişı sākin şüretde

Ne bil-ür kimse anı ne şıfatda RN 21a/198

Göresin ańsuzın ol cıkaqel-ür

Üzüp tesbıh imāme yıkaqel-ür RN 21a/200

Ev issi uyķuda uğrı kıvan-ar

Dut-ar ta°cıl işin uyana san-ar RN 22b/215

Niçe geldiyise uyanmadı ol

Bil-ür bellü ki kolaycadur yol **RN 22b/216**

Ki her kim geldise bildüğün **isle-r**

Kimi **yayla-r** u kimi anda **kışla-r** **RN 22b/217**

Ev issüz olıcağ uğrı gelince

Gir-ür çık-ar bañınmaz kolayıca **RN 22b/218**

Evüñi kadayıduñ uğrı aldı

Ye-r iç-er otur-ur ev onuñ oldı **RN 23a/219**

Eger senden buşu gitmeye kala

‘Azrā’ıl ol tamardan cānuñ **al-a** **RN 23a/223**

Nidivir-ür saña elüñ yuduğun

Seni **unutdur-ur** mı okuduğun **RN 23a/224**

San-ur mısın ögüdümü daķıçun

Naşihatdür saña cümle haķıçun **RN 23a/225**

Kaçan şol bir sipāhī ma‘zül **ol-ur**

Ki sultān kullıgında ol kul **ol-ur** **RN 24b/240**

Eger kul olasin sermāye **yit-er**

Zihī rifat yidi kat gökden **öt-er** **RN 25a/242**

Ėafilîķdur bizi bu yolda ķoyan

Nite ġāfil **ol-ur** ma°şūķı duyan **RN 25b/250**

Dīvānda **söylen-ür** ne buncadur ġün

Şikāyet buşudandur sözde her ġün **RN 26b/259**

Şunuñ kim dünyede şabr ola yāri

Şafā vu zevķ **ol-ur** her laķza ķarı **RN 27a/265**

Anuñķün şabrdur °aķā-yı devlet

Ki **sabr eyle-r** ķamu müfsidlerı māt **RN 27b/270**

Şabr ķandayısa eylūkdür işi

Mūdām āzād **id-er** yād u bilişi **RN 27b/271**

Der eyle ġözleri yukarı **bak-ar**

Yeñilmez ġözyaşı sel gibi **aķ-ar** **RN 28b/279**

Şabr issi **bil-ür** ol neyidüğün

Sa°adetlü **tut-ar** şabruñ didüğün **RN 29a/285**

Şabr kimdeyise ol °arşa **sun-ar**

Ki şabr içre **bulın-ur** dürlü hüner **RN 29a/286**

Çü her hālde saña şabır gerek hoş

Sabr id-er bu cümle aġuyı nüş **RN 29a/287**

Bıraḳ cümle işi ḳıl şabr u tedbîr

Eren göñlinde **ol-ur** şabrıla yir **RN 29b/290**

Şabırsuz ḳışilerüñ dirligi ḥām

Ki şabrıla eyü **ol-ur** serencām **RN 29b/293**

Ne şarp iş olsa şabr anı **bitür-ür**

Ḳamu yerden saʿâdetler **getür-ür** **RN 29b/295**

Mazarratda niçeme kim ol ḳaçar

Eved toḥmını bitmez yire **sac-ar** **RN 31a/306**

Diyem saña baḥilüñ neyidüğün

Sakın-ur kendüden kendü yidüğün **RN 31a/310**

Muḥaldür ʿâḳil olmaḳlık baḥılden

Ne kimse alkış **id-er** aña dilden **RN 31b/315**

Ḥasedden ḳişi ne fāyide **gör-ür**

Neye kim lâyıḳısañ tañrı **vir-ür** **RN 32a/319**

Çün uğrı yoldaşı başını **vir-ür**

Ḥasudlık bil seni yavlaḳ **düşir-ür** **RN 32b/327**

Şu kim yoldaşına ḥıyānet **eyle-r**

Kime yoldaş olursa laʿnet **eyle-r** **RN 33a/328**

Yen-ür ni°metleri şāhuñ bayağı

Hîç eksilmezdürür dāne darağı **RN 34a/343**

Niçe yıldan berü ol ni°meti **yi-r**

Hağa bir derse dağı şirkile **dî-r** **RN 34a/344**

Gel-ür her gün yeñi nūzl ü yeñi ẖvān

Yeñi gelenlere **vir-ür** yeñi ton **RN 34b/345**

Nedür bir kişi bil ki cümle °ālem

Naşibini **al-ur** ne pîş ü ne kem **RN 34b/348**

Dutup egiltîd'anı biline degin

Ver-ür kendü evet anuñ dilegin **RN 35b/357**

Gör-ür evren degül kārūn şūreti

Döyemez ol °azāba işi kati **RN 35b/358**

Giri feryād **id-er** bu kez beni koñ

Bolay ki olayıdı ṯālî°um oñ **RN 35b/359**

Bat-ar kendü dağı mālî soñınca

Gid-er her gün yere kendü boyınca **RN 36a/365**

Qıyāmete degin yir boyı **gid-er**

Gör imdi ki kıyāmet aña **nide-r** **RN 36a/366**

Olup zencîr māl boynına düş-er

Halâyık ʿām u hâş hep aña düş-er RN 36b/368

Ġnādan fāyide olmaz baħile

Geç-er yoħsul gibi yüz biñ mālile RN 37a/372

Çü ʿāciz kendü dahı kendüzinden

Ki şād olan öl-ür ğuşşa yüzinden RN 37a/377

Dile-r kim buħl elinden ҡurtıla ol

ʿAyān ola āña haқdan yaña yol RN 38a/386

ʿAқıl bir kişidür allaha bak-ar

Uyarsañ ʿaқla uy ol buħlı yak-ar RN 38b/393

Eli toyup ҡodı seħāvet issi

Çün öyle buyur-ur yoluñ ulusı RN 40a/410

Nide-r iki cihāna dosta giden

ʿİşkdur sermāye gel bāzār iden RN 41a/417

Seħāvet ʿıvazını ʿışk bağısla-r

Bulun-ır ʿışk içinde ʿaceb işler RN 41a/420

Haқı tıyanlara bugün yarın yok

İşüñ bugün bit-ür gözleme ayruk RN 41b/426

Göñül erini öñden koma elden

O **kurtar-ur** seni dürlü fi'ilden **RN 42b/437**

Kal-ur taşra bu şardan ʿaql-ı maʿyış

Bak-ar bu yola ʿaql-ı cüzvî baķış **RN 43a/440**

Egerçi **işlen-ür** bühtân u ğaybet

Serencam oldılar bunlar melâmet **RN 43b/446**

Çü ğaybet mertebesi küfre **qir-ür**

Naşibi neyise ol anı **al-ur** **RN 43b/448**

İçerü gizlüdür cümle yavuz hû

Gid-er gösterme kimseye anı yu **RN 44b/455**

Kaçan genç bulasın yer kızmayınca

Ya kalb şâfî mi **ol-ur** kızmayınca **RN 45a/460**

Şeker degüldürür bu sözüm ucu

Ne yidüğüm **bil-ür** maʿnî bilici **RN 45b/468**

Ol-ur maʿnî sözi şekkerden ırak

Bulayın diriseñ sükkarı bıraķ **RN 45b/469**

O sükker sevmek kim mışırda **bit-er**

Neye lâyıķ ise er aña **yit-er** **RN 45b/470**

Ṭağ u ṭaş oldı bize külli şekker

Ṭokuz biñ kişi anı her dem ög-er RN 46a/472

Ḳamu ṭoğan günüñ giceye beñze-r

Neye beñzedeyin ya neye beñze-r RN 46b/477

Anuñçun gözleri hicāb içinde

Kal-ur zūlmātıla ol ḥvāb içinde RN 46b/479

Niçe göz uğrısı senüñ içinde

Yi-r iç-er otur-ur senüñle günde RN 47a/483

Bak-ar ölü gibi gözüñ nūrı yok

Özini görmeyen ne göre ayruḳ RN 47a/484

Ḳamu sevgü dadın evvel göz al-ur

Pes andan sevgüyi gönülde kal-ur RN 47b/491

Ḳoyan kıymet göz ol-ur her nesneye

Ki kıymetsüz kim ola bahā şaya RN 48a/493

Gönül ḳābil göze fāyızdi muṭlaḳ

İr-er pīškeş cāna eyle olıcaḳ RN 48a/495

Farīza her kişiye kendü sözi

Bak-ar kendü yolına kendü gözi RN 49b/509

Ayruğı söyleyen kendin **unıd-ur**

Ki zîrâ suçludur ʿâşî hûludur **RN 50a/515**

Diyüp ahvâlini derdin **yeñile-r**

ʿAkıl şâhenşehinden çâre **dile-r** **RN 51b/533**

Gör imdi toğrılık neler **eyle-r**

Yıkar gıybet evin kara yir **eyle-r** **RN 52a/537**

Toğrılık cümlesinden yüksek **üz-er**

Toğrılık besleyenler ʿarşda **gez-er** **RN 52a/538**

Maḥal mi ʿarşda arş yâ ferş toğrulara

Ver-ür kendüligini şeh bulara **RN 52a/539**

ʿÂşıkdur toğrulığa togru cānlar

Toğrulığı **bul-ur** dostı sevenler **RN 52a/540**

Şādıkdur toğrılıkda eyü kişi

Toğrılık eyü **id-er** yavuz kişi **RN 52a/541**

Ögüdi cümle toğrılıktan **al-ur**

Toğrılık dirliği ebedî **kal-ur** **RN 52a/542**

Fidî cānum saña iy togru varan

Müşâhede **bul-ur** anı başaran **RN 52a/543**

Çırāğı yakıcağ kārāñu **kaç-ar**

Özi **göyne-r** bize nūr bābın **aç-ar** RN 53b/555

Çırāk didüğüm ĩmān nūrı muṭlak

Īmānluya dīdāruñ **göster-ür** ḥağ RN 53b/ 558

Tablo 2.1.3.28. RN’de Geniş Zaman 3.Tekil Kişi Çekimi

Geniş Zaman 3.Tekil Kişi	-(V)r	Görölme Sıklığı
	-(U)r	71
	-(A)r	47
	-()r	22
	-(I)r	1
	-(y)A	
	-(y)A	1

2.1.3.1.10. KEM’de Geniş Zaman 3. Tekil Kişi [-(V)r] Çekimi

Ža’if kullar günāhı işler **ol-ur**

Ḳavī Allah anı bağışlar **ol-ur** KEM 1b/7

Resūlul’lāh dururken ḥalvetinde

Ḥaber **vir-ür** aña Cebrā’il anda KEM 2a/9

Ebübekr evde degül diyü **söyle-r**

Ḳapusı dört **dur-ur** gırgil birinden KEM 2a/14

Ḳapusı dört **dur-ur** gırgil birinden

Selām virgil Resūlu’llāha andan KEM 26/26

Kişiniñ şād **ol-ur** gönli vü cānı

Ne gözdür göricek ağlamaz anı KEM 3a/30

Ebübekr ile   mer bile yat-ur

Tolupdur anlaru la iki yanı **KEM 3a/32**

Direk  zre tur-ur k ll  kemerler

Ki  arc olupdur a a nice zerler **KEM 3b/41**

Men re d rt dur-ur    d rt buca da

M 'ezzinler ez n vir rl r anda **KEM 3b/43**

Bil rsin sa a y t-er vaz yla pend

  b detd r h ner it iy h ner-mend **KEM 3b/48**

Ki devran ge -er elden sen seni bil

Ki bir sa at a gelmez tiz gecer yıl **KEM 3b/49**

O da ı t rbe i re ayru yat-ur

 amunu  t rbesinde ber  ur-ur n r **KEM 3b/52**

Yat-ur i inde bunca enbiy lar

 aremden  a ra yat-ur evliy lar **KEM 4a/62**

  Ali Bekke yat-ur  ehr   ucında

Ziyaret  ıl varıca  anı sen de **KEM 4b/63**

Ki dereden in-er  ehri  ucına

G rincek Ka beyi be z   u ına **KEM 4b/68**

Göziñden yaş akıtgıl düz namâzın

Ki ol-ur kaṭrası dürrile mercân **KEM 5b/84**

Niçe cem° idesin dünyâ metâin

Şanursın şöyle kal-ur iş bu devrân **KEM 5b/85**

Mü'ezzinler cık-ar ok-ur ezânı

Sevin-ür işidenüñ gönli cânı **KEM 5b/92**

İşigi yücesi boydan yücedür

Cek-er birbirini kıl ger hocadır **KEM 6a/99**

Qara atlâsıla Ka'be bürin-ür

Hemân etekleridür kim görin-ür **KEM 6a/100**

Qapusına Hacer'l-esved yakıncaḳ

Ki cānlar sevin-ür aña baḳıncaḳ **KEM 6a/101**

Quyuya menberi qarşudur anuñ

Görinceḳ ğarḳ ol-ur nurlaran cānuñ **KEM 5b/103**

İmām Hanbelī gün doğışında

Namāz kıl-ur çu miḥrab dur-ur anda **KEM 6b/116**

Acıḳduḳlarını Allah bilir çün

Orada Cebra'ilden gönder-ür ḥōn **KEM 7a/127**

Gelip kâfir bunları incitmek iste-r

Ki dirler muc^{ce}izātuñ bize göste-r KEM 7b/130

İşâret eyle-r aya ay yarıl-ur

O kâfirler anı görüp tarıl-ur KEM 7b/131

Çoyup qid-er bunları cümle küffâr

°Acâyibdür bu sözler diñle iy yâr KEM 7b/136

Ki iki yüz adım dur-ur temâmı

İkidür hem bu mescidüñ imâmı KEM 8a/140

Yarın Kudüsde ol-ur arz-ı maşşer

Odından dökiserdür niçeler de-r KEM 8a/143

Ol Akşâ mescidünüñ sağ yanında

Namâz kıl-ur İmâm-ı Mâlik anda KEM 8b/156

Resûlu'llâh diyüpdür bu sözi hem

Anuñ sözi dur-ur derdüñe merhem KEM 9a/163

Bir ulu kubbédür Şahre °acâyib

İçinde var dur-ur hem çok garâyip KEM 10b/ 199

O kûbbe içi mermer taşı mermer

Bağıncağ heybet al-ur kişi derler KEM 10b/202

Eñ içinde on altıdur direkler

Kopa qel-ür göricegez yürekler **KEM 11a/205**

İkişer kat **dur-ur** o dört kapular

Cihanda yok bu resme hiç yapular **KEM 11b/219**

O kübbede ki vardur iki kürsî

İñen karşı **dur-ur** mihrāba birsi **KEM 11b/224**

İçinde dört menāre var yüceler

Mü'ezzin bañ **vir-ür** irt e giceler **KEM 12a/226**

Yüz on yidi ayak **cık-ar** birine

Çıkarsañ üstine hep şar görine **KEM 12a/227**

Ḥaremüñ içi düpdüz kuyılardur

Çu yağmurdan **tol-ar** eyü şulardur **KEM 12a/228**

°Adesi mesimek aşî şifā **bul-ur** yiyen kişi

Bayram **dur-ur** yaz u kışî şey li'llah ya Halīlu'llāh **KEM 12b/237**

Ḥarem ol şehrüñ ortası **dur-ur** hem

Anı gören kişide kalmaya ğam **KEM 12b/241**

Ḥareme iki yirden kapu **cık-ar**

O kapular öñinde çeşme **ak-ar** **KEM 12b/242**

Süleyman işidür dirler o bünyād

Ki id-er her kişi görse anı yād **KEM 13a/245**

Harem içre bu mescid ikidür bil

İkisinüñ arasından geç-er il **KEM 13a/248**

Başı ucunda iki şem°-dān var

Çapısı daħı demür dur-ur iy yār **KEM 13a/254**

Hatunı Sāre daħı anda yat-ur

Ziyāret eyle cānuñ nūra bat-ur **KEM 13a/255**

Yakın yat-ur buña İshāk peygamber

Yakındır hem bunuñ kabrine menber **KEM 13b/259**

Yine anda yat-ur Ya°kub Nebī hem

Ziyāret kıl ki sende qalmaya ğam **KEM 13b/262**

Hatunı Līka (dur) hem karşıusunda

Yat-ur ol daħı anda ğayrı sinde **KEM 13b/263**

Yusuf peygamber atasına yakın

Yat-ur düzmişler aña daħı bir sin **KEM 13b/266**

Bu türbe dört bucaklıdır bil imdi

Göre dur-ur gibiyem anı şimdi **KEM 14a/267**

Ki andan yayıl-ur  alemlere n r
Bu n rdandur g n llerdeki s r r **KEM 14b/268**

 mam M lik de bir t rbede da ı
Yat-ur anda g r rsin anı da ı **KEM 14b/282**

 u bir t rbe da ı  br hime var
Res l n o lı dur-ur bilgil iy y r **KEM 14b/283**

Da ı anda yat-ur ol  bn-i  Aff n
Ki oldur  as  a  be adı  Osm n **KEM 14b/284**

 ara get rmemi leranda yat-ur
Res lden gel- r a na d yim  n r **KEM 14b/287**

O yir adı dur-ur  ubbet 'l- sl m
Anı da ı idel m sa na i' l m **KEM 14b/288**

G recek yir dur-ur ol da ı iy y r
Vel   ayli  rak dur ol yire  ar **KEM 15a/289**

Namaz kılın-ur andan sen da ı kıl
Du   id p el n g t r y z n sil **KEM 15a/293**

 u bir t  at ki y z bi e yazıl-ur
Yazılan  oz giri  anda bozıl-ur **KEM 15a/296**

Medine içre yitmiş biñe geç-er

Ki Allah rahmetini anda sac-ar **KEM 15a/297**

Zirā anda yat-ur dostı Muhammed

Temām it sözüñi bunda sen Aḥmed **KEM 15a/298**

Yidi ırmaḳ ak-ar şehrüñ ucına

Ḥaṭādur beñzedürsem Rūm u Çīne **KEM 15b/306**

Toy-ar kişi anuñ niḥmetlerine

İrüp konduḳ bir gün bir ḥān içine **KEM 15b/307**

Alınduḳ armağan ile birer at

Ki ol günde seçil-ür Rūm ile Tat **KEM 16a/311**

Kimi ḥāṭır sor-ar kimi bu yoldan

Kimi ḥaccuñ ḳabul itsün Yaradan **KEM 16a/314**

O dostlar kim dirilmiş bunı diñle-r

Kimi ʿāşık oluban niyyet eyle-r **KEM 16a/318**

Mübarek yol dur-ur varuñ i yārān

Geçer tizçek eglenmez bu devrān **KEM 16b/321**

Ḳumaş almaḡiçün varmaḡıl anda

Ticāret ḥoz ol-ur olursa ḳanda **KEM 16b/322**

Bu dünyā geç-er hoz kalmaz kişiyē
Ne irgege kal-ur ne hoz dişiyē **KEM 16b/325**

Gerekdür kişiyē çun eyü dirlik
Harāmdan kaç bu dur-ur (saña) erlik **KEM 16b/327**

Velī Haqdan um-ar Quds hürmetine
Bağışlaya günāhın fazletine **KEM 16b/331**

Ol bin yüce Sübhān dur-ur °atāsı çok sultān dur-ur
Kullarına rahman dur-ur (ki) vermiş dürlü ni°meti **KEM 17b/342**

Habībine emr kıl-ur Mekkenen Akşāya gel-ür
Enbiyālar şaf şaf ol-ur andar anda imāmeti **KEM 17b/343**

Her kim Qudsde namāz kıl-ur her birisi biş yüz ol-ur
Bir qavilde on biñ ol-ur elli biñ dur-ur gāyeti **KEM 17b/344**

Mü'ezzinler şalā id-er mü'minler Akşāya qid-er
Pāzişāhum yardım id-er şaklarlar şavm u şalātı **KEM 17b/345**

Evvel Mālikiler kıl-ur dönüben Akşāya gel-ür
Çun Şahrede temām ol-ur dur-ur id-er ziyāreti **KEM 17b/346**

Yüzlerin sür-ür kademe tevbe kılurlar nedeme
Ol Nebiyyü'l-mükerreme getirürler şalavātı **KEM 18a/347**

Güruh güruh huccâc gel-ür minâreye yüzün sür-ür
Göricegez hayrân ol-ur ol şerif kûbbe Şahreti **KEM 18a/349**

Miskin Faķih ne söylesün fazlın nice şerh eylesün
Ol enbiyâlar kıblesin pâzişâh id-er midhati **KEM 18b/354**

Ėudsdür yirün bünyâzı Ėaķ ol-ur anda ķâzî
YarınĖı gün açıl-ur defter u dîvân-ı Ėuds **KEM 18b/357**

Miskinlik ile gelün Ėaķuñ Ėudsnı görün
Ne maķam dur-ur bilün Ėazret-i sayvân-ı Ėuds **KEM 18b/361**

Müşâ çun Tûra cık-ar bak-ar Ėudsnı görür
°Aşâsınuñ nişânı Ėuds-i mübârekdedür **K.E. 20a/371**

Söz uzan-ur uzatma Ėudsnı kıyuban gitme
Muħyiddîni unutma Ėuds-i mübârekdedür **K.E. 20b/379**

Ėudse gelen hayrân ol-ur zikirleri sayvân ol-ur
Ėudsde günde bayrâm ol-ur i cānum Ėuds-i mübârek **K.E. 21a/384**

Ėuds şehrînuñ bir hoş huyı evden eve var bir kıyı
°Arşdan in-er anuñ şuyı i cānum Ėuds-i mübârek **K.E. 21a/388**

Raħmet yağmurları yağ-ar naşib olanlara değ-er
Münâcâtlar göge ağ-ar i cānum Ėuds-i Mübârek **K.E. 21a/389**

Tablo 2.1.3.29. KEM’de Geniş Zaman 3. Tekil Kişi Çekimi

<i>Geniş Zaman 3. Tekil Kişi</i>	<i>-(V)r</i>	<i>Görülme Sıklığı</i>
	-(A)r	31
	-(U)r	89
	-()r	5

2.1.3.1.11. RN’de Geniş Zaman 3. Tekil Kişi Olumsuz [-mAz, -mA-(y) A] Çekimi

Tekebbür nefsdür sultânı **bil-mez**

Çerisinde eyü dirlik **diril-mez** RN 5a/27

Ulu oğlu tama° eyü iş **it-mez**

Cihân mülki anuñ olursa **yit-mez** RN 5b/31

Sever dünyâyı çün oldur îmānı

Şuşuzdur dünyeye **kan-maz** revānı RN 6a/33

Bu yolda da°vî **sığ-maz** ma°nî gerek

Neyi kim severiseñ anı gerek RN 6a/37

Şınıkdı cümlesi girü **kayık-maz**

Döker oğlın kızın ardına **bak-maz** RN 8b/61

Yenür **tur-maz** velî zerre **gedil-mez**

Nereden geldüğünü kimse **bil-mez** RN 10a/77

Özinden gayrî kimseyi **beğen-mez**

Yüce yerde тұrur aşğa **in-mez** RN 11a/90

Hâka giden yolu gönli içinde

Göre-mez ol anı yâddur ilinde RN 12b/104

Tekebbür kişilerere ere-mez

Özinüñ düşmenidürür göre-mez R.N. 13a/114

Bu beş günlük   m  r bu   arca yet-mez

  a  r m     ula  u   ni    n i  it-mez RN 14a/125

Sel  m vermeklige   gin dere-mez

Oda k  ze d    p yol  n g  re-mez RN 16a/147

Ne de  l     uvveti olursa b    r

  re-mez de  nize ol yire si  er RN 17/156

Eger devlet gerekse   a  la dan    

M  rebb  s  z ileri var-ma-ya i   RN 8b/175

Yarad  lm     ba    a   ar  u tura-maz

Ben  mle bir nefes hem-dem ola-maz RN 19b/185

G  zime y  z bi   er zerre g  rin-mez

Hez  r ar  lan ba    a berre g  rin-mez RN 20a/188

Nereye kim varam ot bit-mez anda

     na  t oldu kime derd yet-mez anda RN 20a/190

Ben  m gibi ki  iye   izzet it-mez

Cev  b vir  r ba    a   g  t i  it-mez RN 21b/205

Özini izle-mez ayruğı şınar

Ki toğru kim varısa anı kınar **RN 22a/208**

Ev issüz olıcağ uğrı gelince

Girür çıkar bahın-maz kolayıca **RN 22b/218**

Geçür-mez sini taşrağı ta'ātüñ

Arı olmazısa gizlü şıfātuñ **RN 23b/228**

Niçün geç-mez °aceb yol bu aradan

Buşı aldı yolu bil her yañadan **RN 26a/252**

Görilmez oldu ol izi belür-mez

Niçe izi ki hiç tozı belür-mez **RN 27a/263**

Niçe çağırdısa ün taşra cık-maz

Kodı çağırmağı ayruğ çağır-maz **RN 28a/276**

Şabırda tıranuñ buşusı kal-maz

Çü şābir oldu yavuz hūsı kal-maz **RN 30a/299**

Hasūd eli anuñçün ir-mez işe

Kime kim kıuyı kıazsa kendü düşe **RN 31a/309**

Kazancın kendünüñ kendüye ver-mez

Eli bağludurur hayr işe ir-mez **RN 31a/311**

Şuçı yok kişinüñ **bağlan-maz** eli

Ṭolaşur kendüye hem kendü fi'li **RN 32b/325**

Ṭoğrulık besleyene buhl **ir-mez**

Ḥased ḥod kıbrdür hīç anı **gör-mez** **RN 33a/330**

Nirede olsa ḥalk ırker sözinden

Kimesne aşşı **eyle-mez** özinden **RN 34a/340**

Baḥlülñ gözlerinde ʿibret **ol-maz**

Kimesneye bulardan himmet **ol-maz** **RN 34a/341**

Ġanīdür pādişeh ol anı **gör-mez**

Çeker buhl elini nesneye **ir-mez** **RN 34a/342**

Ḳoyıcaḳ yir mālulñ ʿöşrini seçdi

Ḳıya-maz virmege cānına geçdi **RN 35a/353**

Görür evren degül ḳārūn şūreti

Döye-mez ol ʿazāba işi ḳatı **RN 35b/358**

Boğazına degin ṭutuldı ṭurur

Ḳıya-maz mālā cān terkini urur **RN 36a/363**

Ġinādan fāyide **ol-maz** baḥile

Geçer yoḥsul gibi yüz biñ mālile **RN 37a/372**

Naşıhat biñ olursa biri siñ-mez

Küfür söyler dili hıç ağızı diñ-mez RN 37a/376

Nedür lâ ya belî ol hıç bil-mez

Ki bunlara yaraşur iş kıl-maz RN 37b/379

Seve-mez dünyeyi merdân kişiler

Bakî dirlik nedür anı dilerler RN 39b/400

Şamu ʿilm ü ʿamel bir terke deg-mez

Ki terki olmayan bir berge deg-mez RN 39b/404

Kayık-maz nesneye hıç gönül eri

Şabûl itmeyeler terksüz buları RN 40a/408

Şanümân bekleyen gör-me-ye anı

Şomayınca temâm fânî cihanı RN 40a/409

Ki yüz biñ daʿvî kılan aña ir-mez

Anuñ izi tozını kimse gör-mez RN 40b/412

Şahî bir kişidür uçmağa bak-maz

Ki tâc u hulleye hûriye ak-maz RN 40b/413

Anuñçün kim tecelli balķır aña

Kayık-maz zerrece ol degme yaña RN 40b/415

°Araz sermāye ol-maz dost katında
Edepdür varlığıñ şeh hazretinde **RN 41a/418**

Ki bunda bitmeyen iş anda bit-mez
Şağır mı kulağıñ niçün ışit-mez **RN 42b/433**

Vücūhuñ yoğısa gönüllere git
Boyun ver-mez tamarlarıñı sekit **RN 42b/436**

Anuñcün dost yüzinden gözin ır-maz
Buçuk sâat bu ansuz hîç dem ur-maz **RN 43a/441**

Çü dost anuñ olupdur her nefesde
Ki dostuz cān kuşı tur-maz kafesde **RN 43a/442**

Bu °ālem şekkerine beñze-mez ol
Sebıldür cümleye anda şeker ol **RN 46a/473**

Gözi yok yir içer dünyāyı gör-mez
Toğar ay u güneş ol anı gör-mez **RN 46b/478**

Kulağı işiden şeklini göre-mez
Ki görmek ad aña uyıver-mez **RN 46b/480**

Cānı yok kişinüñ uykısı kan-maz
Ki cānlu barmağın uyğuya ban-maz **RN 48b/502**

Kaçan kim göz gönülden toğrı bağa

İşit-mez kulağıña haqqı çağa **RN 49b/510**

Kimesne şuçıla kimse kına-maz

Kişi ayruş şuçını şuç san-maz **RN 49b/513**

Özini gizleyen kimseye bak-maz

Dağı n'ış diriseñ ol yaña ak-maz **RN 50b/520**

Saňa kimse şuçı bir zerre ir-mez

Saňa ayruş yidügi çeşni vir-mez **RN 50b/522**

Ezel edep ne ola toğrulara

Zāhir bātın hicāb ol-maz bulara **RN 52b/544**

Ki toğru hālını yarına koy-maz

Bugün yarın dimeg ol hāle uy-maz **RN 52b/546**

Kamuya toğrı dersin toğruysañ

Buln-maz toğrulık sen egriyiseñ **RN 53a/548**

Tablo 2.1.3.30. RN'de Geniş Zaman 3. Tekil Kişi Olumsuz Çekimi

<i>Geniş Zaman 3.Tekil Kişi Olumsuz</i>	<i>-mAz</i>	<i>Görülme Sıklığı</i>
	-mAz	92
	-mA-(y)A	
	-mA-(y)A	2

2.1.3.1.12. KEM'de Geniş Zaman 3.Tekil Kişi Olumsuz [-mAz, -mA -(y)A] Çekimi

Kimesneye vefā it-mez bu dünyā

Kıyās itgil bulardan sen var mı **KEM 3a/35**

Direkleriñ sağışı üç yüz üçdür

Ki degme kişi **say-maz** anı güçdür **KEM 3b/42**

Ki devran geçer elden sen seni bil

Ki bir sa'atça **gel-mez** tiz geçer yıl **KEM 3b/49**

Aña yakın durur ol āb-ı zemzem

İçen kişide hergiz **ol-ma-y-a** ğam **KEM 6b/109**

Anuñ üsti bir ulu kubbедür bil

Ira-maz suyunı şehir ü eger bil **KEM 6b/110**

Çu kıbleden yaña Mescid-i Akṣā

Bunuñ evsafına **ol-ma-y-a** ihṣā **KEM 8a/145**

Ṭurunc ü hurma vü zeytün iñen çok

İriş-mez bu ucundan ol uca ok **KEM 12a/230**

Harem ol şehirüñ ortası durur hem

Anı gören kişide **kal-ma-y-a** ğam **KEM 12b/241**

Evine varmayınca **eglen-i-mez**

Hem ehliñ görmeyince **diñlen-i-mez** **KEM 16a/310**

Mübarek yol durur varuñ i yārān

Geçer tizçek **eglen-mez** bu devrān **KEM 16b/321**

Bu dünyā gezer hoz **kal-maz** kişiye

Ne irgege şalur ne hoz dişiye **KEM 16b/325**

İlāhī saña sıgındum elüm al

Seni gerek **gerek-mez** milk ile māl **KEM 17a/333**

Tablo 2.1.3.31. KEM’de Geniş Zaman 3. Tekil Kişi Olumsuz Çekimi

<i>Geniş Zaman 3.Tekil Kişi Olumsuz</i>	<i>-mAz</i>	<i>Görölme Sıklığı</i>
	-mAz	10
	-mA(y)A	
	-mA(y)A	3

2.1.3.1.13. RN’de Geniş Zaman 1. Çoğul Kişi [-(V)rUz] Çekimi

Bu çekimin örneğine rastlanmamıştır.

2.1.3.1.14. KEM’de Geniş Zaman 1. Çoğul Kişi [-(V)rUz] Çekimi

Bu çekimin örneğine rastlanmamıştır.

2.1.3.1.15. RN’de Geniş Zaman 1. Çoğul Kişi Olumsuz [-mAzUz] Çekimi

Bu çekimin örneğine rastlanmamıştır.

2.1.3.1.16. KEM’de Geniş Zaman 1. Çoğul Kişi Olumsuz [-mAzUz] Çekimi

Bu çekimin örneğine rastlanmamıştır.

2.1.3.1.17. RN’de Geniş Zaman 2. Çoğul Kişi [-(V)rsIz] Çekimi

Bu çekimin örneğine rastlanmamıştır.

2.1.3.1.18. KEM’de Geniş Zaman 2. Çoğul Kişi [-(V)rsIz] Çekimi

Bu çekimin örneğine rastlanmamıştır.

2.1.3.1.19. RN’de Geniş Zaman 2. Çoğul Kişi Olumsuz [-(V)rsIz] Çekimi:

Bu çekimin örneğine rastlanmamıştır.

2.1.3.1.20. KEM’de Geniş Zaman 2. Çoğul Kişi Olumsuz [-(V)rsIz] Çekimi:

Bu çekimin örneğine rastlanmamıştır.

2.1.3.1.21. RN’de Geniş Zaman 3. Çoğul Kişi [-(V)rlAr] Çekimi

Biñ er tonlu tur-urlar kapusunda

Esîr itmiş cihânı tapusunda **RN 5b/32**

Ele gireni zindâna ur-urlar

Ayağına da demür buyur-urlar **RN 7a/48**

Ṭamaḍdan kurtar-urlar il ü şehri

Şıdılar leşkerin cebri vü kahrî **RN 8b/64**

İd-erler hây u hû nefrî n ü efgân

Muhâldür kimse andan kırtara cân **RN 8b/65**

Şıyup çerisin iline ak-arlar

Ḳovup oğlın kızın şehri yak-arlar **RN 8b/66**

Görinmez oldı ol kızlıg u âfet

Matırbâz ol-urlar cümlesi mât **RN 9a/69**

Ḥaḳîḳat bunlar ölmezler kal-urlar

Ki her dem yîñiden kısmet al-urlar **RN 10a/79**

Tur-urlar tağ başında yol ur-urlar

Ḳomazlar yolcıyı yolda tur-urlar **RN 10b/85**

Kibir di-rler aña bul-urlar anı

Aña uyan îmânsuz vire cânı **RN 11a/89**

Buşu **de-rler** baña key bâhaduram

Düzenlik bozmaga her aduram **RN 20a/189**

‘Özür gösterdi kim ben bir kiŝiyem

Fülân **de-rler** baña fülân iŝiyem **RN 21b/203**

Bu kez gördüm düzenlik ü şafâ hoş

Oturup ‘iş **id-erler** nüş ola nüş **RN 27a/264**

Ŗabır gerek saña her hâl içinde

Ŗabursuzlar **kal-urlar** āl içinde **RN 29a/288**

Ki oddan zencîr **id-erler** malını

amu ‘âlem göre anuñ hâlini **RN 36b/367**

Sevemez dünyeyi merdân kişiler

Baî dirlik nedür anı **dile-rler** **RN 39b/400**

Tablo 2.1.3.32. RN’de Geniş Zaman 3. Çoğul Kişi Çekimi

<i>Geniş Zaman 3.Çoğul Kişi</i>	<i>-(V)rlAr</i>	<i>Görölme Sıklığı</i>
	-(V)rlAr	21

2.1.3.1.22. KEM’de Geniş Zaman 3.Çoğul Kişi [-(V)rlAr] Çekimi

Buluŝıban **daniŝ-urlar** o gice

Medîneye ‘azm **id-erler** i hõca **KEM 2a/15**

Harem içinde ıluban namâzı

İd-erler anda Hâa çok niyâzı **KEM 2a/16**

Medīne yolını dutup qid-erler

Haka ol demde çok şükür id-erler KEM 2a/17

Çu Ka'beden bular hicret id-erler

Medīnede varuban..... KEM 2a/18

Menāre dört durur çü dört bucağda

Mü'ezzinler ezān vir-ürler anda KEM 3b /43

Mü'ezzinler o kubbe üzre dur-urlar

Gice gündüz Çalaba yalvar-urlar KEM 6b/111

Ki ol dīvāra karşı ol imāmlar

Geçür-ürler bu resme şubḥ u şāmlar KEM 7a/117

Ömer īmāna gelicek çık-arlar

O küffāra cevab vir-ürler anlar KEM 7a/125

O ni'metten yiyüben hep toy-arlar

Gine bunları kāfirler tuy-arlar KEM 7b/129

Gelip kāfir bunları incitmek ister

Ki di-rler mu'cizatuñ bize göster KEM 7b/130

Yine işit Resūlūñ ḥālīn iy cān

O kāfirler dile-rler dökeler ḳan KEM 7b/135

Zamān ile in-erler şehre bunlar

Otur-urklar bir arada o cānlar **KEM 7b/137**

Ki Allahdan nice olursa fermān

Muṭī° olup dut-arlar anı yeksān **KEM 7b/138**

Mücevvvedür o mescīdüñ hem altı

Īn-erler nerdübāndan elli altı **KEM 8b/153**

Burāğı anda qomış şöyle di-rler

Ḥaber virdi bize bu iki pirlar **KEM 8b/155**

Yirūñ altındadır aña in-erler

Ziyaret eyleyüp giri dön-erler **KEM 8b/158**

O qubbe içi mermer taş mermer

Bağıncağ heybet alur kişi de-rler **KEM 10b/202**

Ḳamu Ḳuds ehli bu şudan iç-erler

Anı eyle düzetmiş biñ erenler **KEM 12a/229**

Süleyman işidür di-rler o bünyād

Ki ider her kişi görse anı yād **KEM 13a/245**

Ki °Ayn-ı Zerḳa di-rler iç suyından

Ki dermān ola cümle dertlerüñden **KEM 14b/279**

궀amu hacet dileyüp ſükr **id-erler**

Hem ağlaſup kaçan dönüp **qid-erler** KE 15b/302

Yüzlerin sürür kâdeme tevbe **kıl-urllar** nedeme

Ol Nebiyyü'l-mükerreme **getür-ürler** ſalavâtı KE 18a/347

Ŗaḥre altına **qir-ürler** imâme yirün **gör-ürler**

Yüzlerin yire **sür-ürler** Ḥaḳa kılurlar secdeti KE 18a/348

Ḥicaz **kıl-urllar** döneler maḳſudlarına ireler

Çun Ḳudsden aber ſoralar âḥ idüp kıla ḥasreti KE 14b/350

Tablo 2.1.3.33. KEM’de GeniŖ Zaman 3. Çoğul KiŖi Çekimi

GeniŖ Zaman 3. Çoğul KiŖi	-(V)r	Görölme Sıklığı
	-(U)rlAr	13
	-(A)rlAr	15
	-()rlAr	6

2.1.3.1.23. RN’de GeniŖ Zaman 3. Çoğul KiŖi Olumsuz [-mAzlAr] Çekimi

Ḥaḳîḳat bunlar **öl-mezler** ḳalurlar

Ki her dem yiñiden ḳısmet alurlar RN 10a/79

Ṭururlar tağ baŖında yol ururlar

Ko-mazlar yolcıcıyı yolda ṭururlar RN 10b/85

Tablo 2.1.3.34. RN’de GeniŖ Zaman 3. Çoğul KiŖi Olumsuz Çekimi

GeniŖ Zaman 3. Çoğul KiŖi Olumsuz	-mAz	Görölme Sıklığı
	-mAzlAr	2

2.1.3.1.24. KEM’de Geniş Zaman 3. Çoğul Kişi Olumsuz [mAzlAr] Çekimi

Şara girmeğe ko-mazlar bunları

Huşuşā yok azukları şuları **KE 7a/126**

Bul-ı-mazlar bulara anda çäre

Dönüp gine giderler yüzi kara **KE 7b/132**

Dil ile vaşf id-e-mezler bu Kudsi

Naştb ola göresin sen de Kudsi **KE 12a/231**

Tablo 2.1.3.35. KEM’de Geniş Zaman 3.Çoğul Kişi Olumsuz Çekimi

<i>Geniş Zaman 3. Çoğul Kişi Olumsuz</i>	<i>-mAz</i>	<i>Görülme Sıklığı</i>
	-mAz-lar	3

2.1.3.2. Birleşik Çekim:

2.1.3.2.1. Geniş Zamanın Hikâyesi Çekimi:

2.1.3.2.1.1. RN’de Geniş Zamanın Hikâyesi 1. Tekil Kişi [-(V)r (i-) dUm, -(y)A (y-yI)dUm] Çekimi

Bu çekimin örneğine rastlanmamıştır.

2.1.3.2.1.2. KEM’de Geniş Zamanın Hikâyesi 1. Tekil Kişi [-(V)r (i-)dUm] Çekimi

Dir i-düm nice varayım ya seni kanda göreyin

..... **KE 20a/390**

Tablo 2.1.3.36. KEM’de Geniş Zamanın Hikâyesi 1. Tekil Kişi Çekimi

<i>Geniş Zamanın Hikâyesi 1. Tekil Kişi</i>	<i>Hikâyesi</i>	<i>Görülme Sıklığı</i>
	-(V)r (i-)dUm	1

2.1.3.2.1.3. RN’de Geniş Zamanın Hikâyesi 1. Tekil Kişi Olumsuz[-mAz (i-)dUm, -mA-(y)A (y-yI)dUm] Çekimi

Bu çekimin örneğine rastlanmamıştır.

2.1.3.2.1.4. KEM’de Geniş Zamanın Hikâyesi 1. Tekil Kişi Olumsuz [-mAz (i-)dUm, -mA-(y)A (y-yI)dUm] Çekimi

Bu çekimin örneğine rastlanmamıştır.

2.1.3.2.1.5. RN’de Geniş Zamanın Hikâyesi 2. Tekil Kişi [-(V)r (i-) dUñ] Çekimi

Geç-ür-düñ °ömrüñi sen buşu ile

Hemân zulmetdesin işbu hūyıla **RN 23a/222**

Tablo 2.1.3.37. RN’de Geniş Zamanın Hikâyesi 2. Tekil Kişi Çekimi

<i>Geniş Zamanın Hikâyesi 2. Tekil Kişi</i>	<i>Hikâyesi</i>	<i>Görülme Sıklığı</i>
	-(V)r (i-)dUñ	1

2.1.3.2.1.6. KEM’de Geniş Zamanın Hikâyesi 2. Tekil Kişi [-(V)r(i-) dUñ, -(y)A (y-yI)dUñ] Çekimi

Bu çekimin örneğine rastlanmamıştır.

2.1.3.2.1.7. RN’de Geniş Zamanın Hikâyesi 2. Tekil Kişi Olumsuz [-mAz (i-) dUñ, -mA-(y)A(y-yI)dUñ] Çekimi:

Bu çekimin örneğine rastlanmamıştır.

2.1.3.2.1.8. KEM’de Geniş Zamanın Hikâyesi 2. Tekil Kişi Olumsuz [-mAz(i-)dUñ, -mA-(y)A (y-yI)dUñ] Çekimi:

Bu çekimin örneğine rastlanmamıştır.

2.1.3.2.1.9. RN’de Geniş Zamanın Hikâyesi 3.Tekil Kişi [-(V)r (-i)dI] Çekimi

Derim geçdi zemân derdi yerine

Geç-ür-di ʿömrini nefis bâzarında RN 16b/148

Şükür kıldı hağa ol devlet issi

İr-ür-di devlete ʿaqlı bilüsi RN 18b/174

Çü cāsūs bu sözi ʿaqla **ir-ür-di**

Niçe kim varıdı haber degürdi RN 26a/256

İşitdün yūsufı ol çāh içinde

Tur-ur-dı şabrıla ol māh içinde RN 27b/273

O sâʿatde girü ögini **de-r-di**

Dişürdi kendüyi vü şabrı gördi RN 28b/280

Tablo 2.1.3.38. RN’de Geniş Zamanın Hikâyesi 3.Tekil Kişi Çekimi

<i>Geniş Zamanın Hikâyesi</i> <i>3.Tekil Kişi</i>	<i>Hikâyesi</i>	<i>Görülme Sıklığı</i>
	-(V)r (-i)dI	5

2.1.3.2.1.10. KEM’de Geniş Zamanın Hikâyesi 3. Tekil Kişi [-(V)r (-i)dI] Çekimi

Segirdüben tavāf it-üm i kardaş

Ak-ar i-di gözümde dem-be-dem yaş KEM 5a/74

Tablo 2.1.3.39. KEM’de Geniş Zamanın Hikâyesi 3. Tekil Kişi Çekimi

<i>Geniş Zamanın Hikâyesi</i> <i>3. Tekil Kişi</i>	<i>Hikâyesi</i>	<i>Görülme Sıklığı</i>
	-(V)r (i-)dI	1

2.1.3.2.1.11. RN’de Geniş Zamanın Hikâyesi 3. Tekil Olumsuz Kişi [-mAz (i-)dI] Çekimi

Bilin-mez-di ne deñlödür uzunı

Çağırırşa taşra çıkmaz yūsuf üni **RN 28a/274**

Eger görseyidüñ kendü zevülüñ

Kimesne añağa **kal-maz-dı** halüñ **RN 51a/528**

Tablo 2.1.3.40. RN’de Geniş Zamanın Hikâyesi 3. Tekil Olumsuz Kişi Çekimi

<i>Geniş Zamanın Hikâyesi 3.Tekil Kişi Olumsuz</i>	<i>Hikâyesi</i>	<i>Görülme Sıklığı</i>
	-mAz (i-)dI	2

2.1.3.2.1.12. KEM’de Geniş Zamanın Hikâyesi 3. Tekil Kişi Olumsuz [-mAz (i-)dI] Çekimi

Hak Çalabum lutf işleye habîbine bağışlaya

Ol ki **sev-mez-di** suçlaya ta biline celâleti **KEM 18b/353**

Tablo 2.1.3.41. KEM’de Geniş Zamanın Hikâyesi 3. Tekil Kişi Olumsuz Çekimi

<i>Geniş Zamanın Hikâyesi Olumsuz 3.Tekil Kişi</i>	<i>Hikâyesi</i>	<i>Görülme Sıklığı</i>
	-mAz (i-)dI	1

2.1.3.2.1.13. RN’de Geniş Zamanın Hikâyesi 1. Çoğul Kişi [-(V)r (i-)dUK] Çekimi

Bu çekimin örneğine rastlanmamıştır.

2.1.3.2.1.14. KEM’de Geniş Zamanın Hikâyesi 1. Çoğul Kişi [-(V)r (i-)dUK] Çekimi

Bu çekimin örneğine rastlanmamıştır.

2.1.3.2.1.15. RN’de Geniş Zamanın Hikâyesi 1. Çoğul Kişi Olumsuz [-mAz (i-)dUK] Çekimi

Bu çekimin örneğine rastlanmamıştır.

2.1.3.2.1.16. KEM’de Geniş Zamanın Hikâyesi 1. Çoğul Kişi Olumsuz [-mAz (i-)dUK] Çekimi

Bu çekimin örneğine rastlanmamıştır.

2.1.3.2.1.17. RN’de Geniş Zamanın Hikâyesi 2. Çoğul Kişi [-(V)A(y-yI)dUñUz] Çekimi:

Bu çekimin örneğine rastlanmamıştır.

2.1.3.2.1.18. KEM’de Geniş Zamanın Hikâyesi 2. Çoğul Kişi [-(V)A (y-yI)dUñUz] Çekimi

Bu çekimin örneğine rastlanmamıştır.

2.1.3.2.1.19. RN’de Geniş Zamanın Hikâyesi 2.Çoğul Kişi Olumsuz [-mA-(V)A (y-yI)dUñUz] Çekimi

Bu çekimin örneğine rastlanmamıştır.

2.1.3.2.1.20. KEM’de Geniş Zamanın Hikâyesi 2. Çoğul Kişi Olumsuz [-mA -(V)A(y-yI)dUñUz] Çekimi

Bu çekimin örneğine rastlanmamıştır.

2.1.3.2.1.21. RN’de Geniş Zamanın Hikâyesi 3. Çoğul Kişi [-(V) rIArdı] Çekimi

Bu çekimin örneğine rastlanmamıştır.

2.1.3.2.1.22. KEM’de Geniş Zamanın Hikâyesi 3. Çoğul Kişi [-(V)rlArdı] Çekimi

Sunu virdüm oku-r-lar-dı işitdüm

Muhabet şavkı düşdi bir ah itdüm **KEM 16a/317**

Tablo 2.1.3.42. KEM’de Geniş Zamanın Hikâyesi 3. Çoğul Kişi Çekimi

<i>Geniş Zamanın Hikâyesi</i> <i>3.Çoğul Kişi</i>	<i>Hikâyesi</i>	<i>Görülme Sıklığı</i>
	-(V)rlArdı	1

2.1.3.2.1.23. RN’de Geniş Zamanın Hikâyesi 3. Çoğul Kişi Olumsuz [-mAzlArdı] Çekimi

Bu çekimin örneğine rastlanmamıştır.

2.1.3.2.1.24. KEM’de Geniş Zamanın Hikāyesi 3. Çoğul Kişi Olumsuz [-mAzlArdı] Çekimi

Bu çekimin örneğine rastlanmamıştır.

2.1.3.2.2. Rivayeti Çekimi

2.1.3.2.2.1. RN’de Geniş Zamanın Rivayeti 3. Tekil Kişi [-(V)r (i-) mIş] Çekimi

Bu çekimin örneğine rastlanmamıştır.

2.1.3.2.2.2. KEM’de Geniş Zamanın Rivayeti 3. Tekil Kişi [-(V)r (i-)mIş] Çekimi

Resūlu’llāh oku-r-mış hutbe anda

İşidenler gidipdür kanı kanda **KEM 3b/46**

Hanifi altun oluğa kıl-ur-mış

Çapuya karşı Şāfi’i kıl-ur-mış **KEM 6b/114**

İmām Mālik dağı rükn-i Yemende

Namāz kıl-ur i-miş ol dağı anda **KEM 6b/115**

Ebūbekrile anda ol-ur i-miş

Mağara içre nice gün kal-ur i-miş **KEM 6b/124**

Bilūñ ‘Abbas o kubenūñ içinde

Yat-ur i-miş Hüseyinle bile anda **KEM 14b/281**

Gidişde añ maz i-miş evini ādem

Dönişde üş-er i-miş başına gam **KEM 15b/307**

Düş-er i-miş oğul kızı firākı

Bedel olmaz köyine Şām ‘Irākı **KEM 15b/308**

Tablo 2.1.3.43. KEM’de Geniş Zamanın Rivayeti 3.Tekil Kişi Çekimi

Geniş Zamanın Rivayeti 3.Tekil Kişi	Rivayeti	Görölme Sıklığı
	-(V)r (i-)mİş	10

**2.1.3.2.2.3. RN’de Geniş Zamanın Rivayeti 3. Tekil Kişi Olumsuz [-mAz (i-)mİş]
Çekimi**

Bu çekimin örneğine rastlanmamıştır.

**2.1.3.2.2.4. KEM’de Geniş Zamanın Rivayeti 3. Tekil Kişi Olumsuz [- (V)mAz
(i-)mİş] Çekimi**

Gidişde añ-maz i-miş evini âdem

Dönişde üşer imiş başına gam **KEM 15b/307**

Tablo 2.1.3.44. KEM’de Geniş Zamanın Rivayeti 3.Tekil Kişi Olumsuz Çekimi

Geniş Zamanın Rivayeti Olumsuz 3.Tekil Kişi	Rivayeti	Görölme Sıklığı
	-mAz (i-)mİş	1

2.1.3.2.2.5. RN’de Geniş Zamanın Rivayeti 3.Çoğul Kişi [- (V)rlAr (i-)mİş] Çekimi

Bu çekimin örneğine rastlanmamıştır.

**2.1.3.2.2.6. KEM’de Geniş Zamanın Rivayeti 3. Çoğul Kişi [- (V)rlAr (i-)mİş]
Çekimi**

Bu çekimin örneğine rastlanmamıştır.

**2.1.3.2.2.7. RN’de Geniş Zamanın Rivayeti 3. Çoğul Kişi Olumsuz [-mAzlAr
(i-)mİş] Çekimi**

Bu çekimin örneğine rastlanmamıştır.

**2.1.3.2.2.8. KEM’de Geniş Zamanın Rivayeti 3. Çoğul Kişi Olumsuz [-mAzlAr
(i-)mİş] Çekimi**

Bu çekimin örneğine rastlanmamıştır.

2.1.4. Şimdiki Zaman:

Günümüz Türkiye Türkçesinde kullanılan şimdiki zaman eki “-yor”dur.

Eski Anadolu Türkçesinde şimdiki zaman için özel bir ek yoktur. Bugün kullanılan “-yor < yorır” eki henüz Eski Anadolu Türkçesinde kullanılmamaktadır. Bu kip, genellikle geniş zaman ekleri ile, bazan da “-a /-e” istek eki ile karşılanmıştır. Şimdiki zamanda süreklilik sağlamak için “-a/-e durur ” ve “-a/-e yorur” şekilleri kullanılmıştır.⁵⁴

2.1.4.1. Basit Çekim

2.1.4.1.1. RN’de Şimdiki Zaman 1. Tekil Kişi [-(V)rvAn, -(V)rvAm, -(V)rIn, -(V)rAm] Çekimi

Bu çekimin örneğine rastlanmamıştır.

2.1.4.1.2. KEM’de Şimdiki Zaman 1. Tekil Kişi [-(V)rvAn, -(V)rvAm, -(V)rIn, -(V)rAm] Çekimi

Bu çekimin örneğine rastlanmamıştır.

2.1.4.1.3. RN’de Şimdiki Zaman 1. Tekil Kişi Olumsuz [-mAzvAn, -mAzvAm, -mAzIn, -mAzAm] Çekimi

Bu çekimin örneğine rastlanmamıştır.

2.1.4.1.4. KEM’de Şimdiki Zaman 1. Tekil Kişi Olumsuz [-mAzvAn, -mAzvAm, -mAzIn, -mAzAm] Çekimi

Bu çekimin örneğine rastlanmamıştır.

2.1.4.1.5. RN’de Şimdiki Zaman 2. Tekil Kişi [-(V)rsIn] Çekimi

San-ur mı-sın öğüdümü daқиçün

Naşıhatdür saña cümle haқиçün **RN 23b/225**

Niçün ko-rsın seni düşvār sa°ate

Қанı °aқлуñ göyersin kıyamete **RN 42a/431**

Tablo.2.1.4.45. RN’de Şimdiki Zaman 2.Tekil Kişi Çekimi

<i>Şimdiki Zaman 2. Tekil Kişi</i>	<i>-(V)r</i>	<i>Görülme Sıklığı</i>
	<i>-(V)rsIn</i>	2

⁵⁴ Mustafa ÖZKAN, “Türk Dilinin Gelişim Alanları ve Eski Anadolu Türkçesi”, Filiz Yayınları, İstanbul, 2000, s. 138.

2.1.4.1.6. KEM’de Şimdiki Zaman 2.Tekil Kişi [-(V)rsIn, -(V)r sen,-(y)AsIn] Çekimi

Bu çekimin örneğine rastlanmamıştır.

2.1.4.1.7. RN’de Şimdiki Zaman 2.Tekil Kişi Olumsuz [-mAzsIn, -mAz sen, -mA-(y)AsIn] Çekimi

Bu çekimin örneğine rastlanmamıştır.

2.1.4.1.8. KEM’de Şimdiki Zaman 2. Tekil Kişi Olumsuz [-mAzsIn, -mAz sen, -mA-(y)AsIn]Çekimi

Bu çekimin örneğine rastlanmamıştır.

2.1.4.1.9. RN’de Şimdiki Zaman 3.Tekil Kişi [-(y)V Turur] Çekimi

Şular kim ol göñülden taşra kıla

Naşibün al-durur ayruş ne ala **RN 12b/106**

Tablo 2.1.4.46. RN’de Şimdiki Zaman 3.Tekil Kişi Çekimi

<i>Şimdiki Zaman 3.Tekil Kişi</i>	<i>-(y)V Turur</i>	<i>Görülme Sıklığı</i>
	-(y)V Turur	1

2.1.4.1.10. KEM’de Şimdiki Zaman 3. Tekil Kişi [-(V)r, -(y)V Turur]Çekimi

Allah bizi göre dur-ur rızkumızı yiri dur-ur

Ne müşerref yire dur-ur i cānum ẖuds-i mübārek **KEM 21a/380**

Tablo 2.1.4.47. KEM’de Şimdiki Zaman 3. Tekil Kişi Çekimi

<i>Şimdiki Zaman 3.Tekil Kişi</i>	<i>-(V)r</i>	<i>Görülme Sıklığı</i>
	-(V)r	2
	-(y)V Turur	
	-(y)V Turur	1

2.1.4.1.11. RN’de Şimdiki Zaman 3. Tekil Kişi Olumsuz [-mAz Turur] Çekimi

Yenür ni‘metleri şāhuñ bayağı

Hîç eksil-mez-dürür dāne darağı **RN 34a/343**

Tablo 2.1.4.48. RN’de Şimdiki Zaman 3.Tekil Kişi Olumsuz Çekimi

<i>Şimdiki Zaman 3.Tekil Kişi</i>	<i>-(V)mAz Turur</i>	<i>Görölme Sıklığı</i>
	-(V)mAz Turur	1

2.1.4.1.12. KEM’de Şimdiki Zaman 3. Tekil Kişi Olumsuz [-mAz Turur] Çekimi

Bu çekimin örneğine rastlanmamıştır.

2.1.4.1.13. RN’de Şimdiki Zaman 1. Çoğul Kişi [-(V)rUz] Çekimi

Bu çekimin örneğine rastlanmamıştır.

2.1.4.1.14. KEM’de Şimdiki Zaman 1. Çoğul Kişi [-(V)rUz] Çekimi

Bu çekimin örneğine rastlanmamıştır.

2.1.4.1.15. RN’de Şimdiki Zaman 1. Çoğul Kişi Olumsuz [-mAzUz] Çekimi

Bu çekimin örneğine rastlanmamıştır.

2.1.4.1.16. KEM’de Şimdiki Zaman 1. Çoğul Kişi Olumsuz [-mAzUz] Çekimi

Bu çekimin örneğine rastlanmamıştır.

2.1.4.1.17. RN’de Şimdiki Zaman 2. Çoğul Kişi [-(V)rsIz , -(y)A yoruruz] Çekimi

Bu çekimin örneğine rastlanmamıştır.

2.1.4.1.18. KEM’de Şimdiki Zaman 2. Çoğul Kişi [-(V)rsIz, -(y)A yoruruz] Çekimi

Bu çekimin örneğine rastlanmamıştır.

2.1.4.1.19. RN’de Şimdiki Zaman 2. Çoğul Kişi Olumsuz [(V)rmAzsIz, -mA -(y)A yoruruz] Çekimi

Bu çekimin örneğine rastlanmamıştır.

2.1.4.1.20. KEM’de Şimdiki Zaman 2. Çoğul Kişi Olumsuz [-mAzsIz, -mA-(y)A yoruruz] Çekimi:

Bu çekimin örneğine rastlanmamıştır.

2.1.4.1.21. RN’de Şimdiki Zaman 3.Çoğul Kişi [-(V)rlAr] Çekimi

Bu çekimin örneğine rastlanmamıştır.

2.1.4.1.22. KEM’de Şimdiki Zaman 3.Çoğul Kişi [-(V) rAr] Çekimi

Bu çekimin örneğine rastlanmamıştır.

1.4.1.23. RN’de Şimdiki Zaman 3. Çoğul Kişi Olumsuz [-mAzlAr] Çekimi

Bu çekimin örneğine rastlanmamıştır.

2.1.4.1.24. KEM’de Şimdiki Zaman 3. Çoğul Kişi Olumsuz [-mAzlAr] Çekimi

Bu çekimin örneğine rastlanmamıştır.

2.1.4.2. Birleşik Çekim

Bu çekimin örneğine rastlanmamıştır.

2.1.5. Gelecek Zaman

Eylemin gelecekte gerçekleşeceğini ifade eder. “Herhangi bir oluş veya kılışın gelecekte olacağını, yapılacağını veya yapılmasına niyet edildiğini ifade eder.”⁵⁵

Eski Anadolu Türkçesinde umumî gelecek zaman eki “-ısar/-iser”dir. Bugün kullanılan gelecek zaman eki “-acak/-ecek”tir. Eski Anadolu Türkçesi metinlerinde daha ziyade sıfat-fiil eki olarak görülmekle birlikte, örnekleri az da olsa çekimli fiil olarak da kullanılmıştır. Bu devirde “-ası/-esi” gelecek zaman sıfat-fiil eki de şahıs eklerini alarak çekimli fiil gibi kullanılmıştır.⁵⁶

Bu dönemde “-acak/-ecek” ekinin “-ıcak ” biçiminde kullanımına KEM’de 16a/320. beyitte rastlanmıştır:

“Bu yolda sermaye sağlık i kardaş

Dağı mūnis ol-ıcak eyü yoldaş”

“Gelecek zaman ayrıca ‘-sa + gerek’ şekli ile de anlatılmaktadır.”⁵⁷

Ayrıca Eski Anadolu Türkçesinde gelecek zamanın “-(y)A” ve “-dAçI ” ekleri ile çekimlenmeleri de söz konusudur.

⁵⁵ Gürer GÜLSEVİN-Erdoğan BOZ, age., s. 74.

⁵⁶ Mustafa ÖZKAN, “Türk Dilinin Gelişme Alanları ve Eski Anadolu Türkçesi”, Filiz Kitabevi, İstanbul, 2000, s. 137-138.

⁵⁷ Faruk K. TİMURTAŞ, “Küçük Eski Anadolu Türkçesi Grameri”, Türk Dili, Ankara, 2014, s. 361.

2.1.5.1. Basit Çekim

2.1.5.1.1. RN’de Gelecek Zaman 1. Tekil Kişi [-(y)IsArAm] Çekimi

Haber vir-iserem nefsün elinden

Ümidiñ varısa gidesin andan **RN 4b/18**

Tablo 2.1.5.49. RN’de Gelecek Zaman 1. Tekil Kişi Çekimi

<i>Gelecek Zaman 1.Tekil Kişi</i>	<i>-(y)IsAr</i>	<i>Görülme Sıklığı</i>
	-(y)IsArAm	1

2.1.5.1.2. KEM’de Gelecek Zaman 1. Tekil Kişi [-(y) IsArvAn, -(y)IsvAnIn, -(y)IsArIn, -(y)IsArAm, -(y)Am, -(y)AcAGIn, -sAm gerek, -sAm gerekdür] Çekimi

Bu çekimin örneğine rastlanmamıştır.

2.1.5.1.3. RN’de Gelecek Zaman 1. Tekil Kişi Olumsuz [-mA -(y) IsArvAn, -mA -(y)IsvAnIn, -mA-(y)IsArIn, -mA-(y)IsArAm, -mA-(y)Am, -mA-(y) AcAGIn, -mA -sAm gerek, -mA-sAm gerekdür] Çekimi

Bu çekimin örneğine rastlanmamıştır.

2.1.5.1.4. KEM’de Gelecek 1. Tekil Kişi Olumsuz [-mA -(y) IsArvAn, -mA -(y)IsvAnIn, -mA -(y)IsArIn, -mA-(y)IsArAm, -mA-(y)Am, -mA-(y) AcAGIn, -mA -sAm gerek, -mA-sAm gerekdür] Çekimi

Bu çekimin örneğine rastlanmamıştır.

2.1.5.1.5. RN’de Gelecek Zaman 2. Tekil Kişi [-(y)AsIn] Çekimi

Niçe bu dirlige yoldaş ol-asın

Niçe gelüp ilerü baş ol-asın **RN 13b/117**

İnanmazsañ baña ılalüñ göresin

Çü   mri kibr ile yile vir-esin **RN 15b/142**

Niçe hâlden hâle gerek düş-esin

Geçe çok rûzigâr andan aşasın **RN 44b/459**

Tablo 2.1.5.50. RN’de Gelecek Zaman 2. Tekil Kişi Çekimi

Gelecek Zaman 2. Tekil Kişi	-(y)A	Görülme Sıklığı
	-(y)AsIn	4

2.1.5.1.6. KEM’de Gelecek Zaman 2. Tekil Kişi [-(y) IsArsIn, -(y)AsIn,

-(y)AcAKsIn] Çekimi

Bu çekimin örneğine rastlanmamıştır.

2.1.5.1.7. RN’de Gelecek Zaman 2. Tekil Kişi Olumsuz [-mA -(y) IsArsIn, -mA

-(y)AsIn, -mA(y)AcAKsIn] Çekimi

Bu çekimin örneğine rastlanmamıştır.

2.1.5.1.8. KEM’de Gelecek 2. Tekil Kişi Olumsuz [-mA -(y) IsArsIn, -mA-(y)AsIn,

-(mA(y)AcAKsIn] Çekimi

Bu çekimin örneğine rastlanmamıştır.

2.1.5.1.9. RN’de Gelecek Zaman 3. Tekil Kişi [-(y)IsAr, -(y)A, -(y) IsArdUr] Çekimi

Niçe kibr ü hevā usad-a seni

Ölüm evreni bir gün yud-a seni **RN 15a/132**

Teķāzāsı zemānuñ bir gün ir-e

Ecel hırmenlerini yile vir-e **RN 15a/134**

Bu yükden seni ol kurtar-ısar bil

Sa‘âdet yoldaşuñ oldu ay u yıl **RN 16a/145**

Benüm ileyüme kim katlan-ısar

Ki hışmumdan deñiz oda yan-ısar **RN 19b/182**

Hünerüme benüm kim **birik-iser**

Yağod ecel evine kim **qir-iser** RN 20a/186

Bu vechile nicesi **ol-ısar** hâl

Ki hîç eyü ʿamel yok ʿtoludur ʿkal RN 23b/227

Niçesi **ol-ısar** bu iş müyesser

Çü sultan sözi şındı oldı ebter RN 24a/231

Kime şabr olsa dünyāda müyesser

Aña haq **vir-iserdür** mülk-i diğer RN 27a/268

Şabırlu devleti dāyim **ol-ısar**

Naşibi şabr olanlar **ulu-y-ısar** RN 27b/272

Ki her kimde olursa şabr hâli

Ol-ısar hayrıla anuñ me ʿālî RN 29a/289

Qo sevme dünyeyi kim ʿkala senden

Dilerseñ dilemezseñ **al-a** senden RN 31b/316

Qatı şart eyledi ʿöşrini **vir-e**

Bi-çârelik naşibin kim gidere RN 35b/360

Gör imdi ʿaql aña ne **di-y-iser**

Uyarsañ ʿaqla uy ol buhlı **yu-y-ısar** RN 38b/392

Ki zīrā pādīṣāhuñ bunda ḥāzır

Ne işüñ var de-y-e ferdāda āḥır **RN 42a/429**

Ögüt alurisañ sen bu ḥaberden

Gerek ḥāriciler süril-e şardan **RN 43b/443**

Ne işüñ var senüñ senden farīza

‘Amel eyle ‘amel senüñle qid-e **RN 47a/486**

Tablo 2.1.5.51. RN’de Gelecek Zaman 3. Tekil Kişi Çekimi

Gelecek Zaman 3. Tekil Kişi	-(y)IsAr	Görülme Sıklığı
	-(y)IsAr	12
	-(y)A	
	-(y)A	9
	-(y)IsArdUr	
	-(y)IsArdUr	1

**2.1.5.1.10. KEM’de Gelecek Zaman 3. Tekil Kişi [-(y) IsAr, -(y)IsArdUr, -sA
gerekdur, -(y)acAKdUr] Çekimi**

Resül daḥı Ebübekrūñ evine

Varup di-se gerekdür kim sevine **KE 2a/11**

Şefā‘atçı ol-ısar ümmetine

Tut-ısar ümmeti bunca ciḥānı **KE 3a/33**

Yarın Qudüsde olur arz-ı maḥşer

Odından dök-iserdür niçeler der **KE 8a/143**

Bu yolda sermaye saḡlık i qardaş

Daḥı münis ol-ıcak eyü yoldaş **KE 16a/320**

Çu elden cık-acakdur gözüñi aç

Bu dünyā sevgüsini yabana saç **KE 16b/326**

Tablo 2.1.5.52. KEM’de Gelecek Zaman 3.Tekil Kişi Çekimi

Gelecek Zaman 3.Tekil Kişi	-(y)IsAr	Görülme Sıklığı
	-(y)IsAr	2
	DUR’lu Hâli	
	-(y)IsardUr	2
	-sA gerekdUr	1
	-(y)acAKdUr	1

2.1.5.1.11. RN’de Gelecek Zaman 3. Tekil Kişi Olumsuz [-mA(y)IsAr, -mA-(y)A, -ma-sA gerek, -ma-dAçI, -mA-(y)IsArdUr, -mA-sA gerekdur, -mA -(y)IsArdur] Çekimi

Bu çekimin örneğine rastlanmamıştır.

2.1.5.1.12. KEM’de Gelecek Zaman 3. Tekil Kişi Olumsuz [-mA -(y)IsAr, -mA -(y)A, -ma-sA gerek, -ma-dAçI, -mA-(y)IsArdUr, -mA-sA gerekdur, -mA -(y)IsArdur] Çekimi

Bu çekimin örneğine rastlanmamıştır.

2.1.5.1.13. RN’de Gelecek Zaman 1. Çoğul Kişi [-(y)AvUz, -(y) ıArUz, -sAvUz gerek] Çekimi

Bu çekimin örneğine rastlanmamıştır.

2.1.5.1.14. KEM’de Gelecek Zaman 1. Çoğul Kişi [-(y) AvUz] Çekimi

Şu vaktin ki ire va°de öl-evüz

Sin içinde kara toprak ol-avuz **KEM 9b/175**

Tablo 2.1.5.53. KEM’de Gelecek Zaman 1. Çoğul Kişi Çekimi

Gelecek Zaman 1. Çoğul Kişi	-(y)A	Görülme Sıklığı
	-(y)AvUz	2

2.1.5.1.15. RN’de Gelecek Zaman 1. Çoğul Kişi Olumsuz [-mA -(y) AvUz, -mA -(y)ıArUz, -mA-sAvUz gerek] Çekimi

Bu çekimin örneğine rastlanmamıştır.

2.1.5.1.16. KEM’de Gelecek Zaman 1. Çoğul Kişi Olumsuz [-mA -(y)AvUz, -mA -(y)ıArUz, -mA-sAvUz gerek] Çekimi

Bu çekimin örneğine rastlanmamıştır.

2.1.5.1.17. RN’de Gelecek Zaman 2. Çoğul Kişi [- (y)IsArsIz, -(y) AsIz, -(y)AcAKsIz] Çekimi

Bu çekimin örneğine rastlanmamıştır.

2.1.5.1.18. KEM’de Gelecek Zaman 2. Çoğul Kişi [- (y) IsArsIz, -(y)AsIz, -(y)AcAKsIz] Çekimi

Bu çekimin örneğine rastlanmamıştır.

2.1.5.1.19. RN’de Gelecek Zaman 2. Çoğul Kişi Olumsuz [-mA-(y)IsArsIz, -mA -(y)AsIz, -mA-(y)AcAKsIz] Çekimi

Bu çekimin örneğine rastlanmamıştır.

2.1.5.1.20. KEM’de Gelecek Zaman 2. Çoğul Kişi Olumsuz [-mA-(y)IsArsIz, -mA -(y)AsIz, -mA-(y)AcAKsIz] Çekimi

Bu çekimin örneğine rastlanmamıştır.

2.1.5.1.21. RN’de Gelecek Zaman 3. Çoğul Kişi [- (y)IsArlAr, -(Y) AlAr, -sAlAr gerek, -(y)IsArlArdUr, -(y)AcAklArdUr] Çekimi

Bu çekimin örneğine rastlanmamıştır.

2.1.5.1.22. KEM’de Gelecek Zaman 3. Çoğul Kişi [- (y) IsArlAr, -(y)AlAr, -sAlAr gerek, -(y)IsArlArdUr, -(y)AcAklArdUr] Çekimi

Bu çekimin örneğine rastlanmamıştır.

2.1.5.1.23. RN’de Gelecek Zaman 3. Çoğul Kişi Olumsuz [-mA-(y) IsArlAr, -mA -(y)AlAr, -mA-sAlAr gerek, -mA-(y)IsArlArdUr, -mA -(y) AcAklArdUr] Çekimi

Bu çekimin örneğine rastlanmamıştır.

2.1.5.1.24. KEM’de Gelecek Zaman 3. Çoğul Kişi Olumsuz [-mA-(y)IsArlAr, -mA-(y)AlAr, -mA-sAlAr gerek, -mA-(y)IsArlArdUr, -mA-(y)AcAklArdUr] Çekimi

Bu çekimin örneğine rastlanmamıştır.

2.1.5.2. Birleşik Çekim

Bu çekimin örneğine rastlanmamıştır.

2.2. Dilek – Tasarlama Kipleri

2.2.1. Emir - İstek Kipleri:

Eski Anadolu Türkçesinde, bugün emir, istek, gereklilik ve dilek-şart olarak ayırdığımız kipleri tam olarak karşılayabilecek ekleri, birbirinden ayırmak çok güçtür. Bir ek bütün dilek-tasarlama kiplerini bildirebilmektedir. Bunları ayırdedebilmek için cümledeki anlamları , vurgu ve tonlamaları ve isteğin derecesi gibi çeşitli koşulların göz önünde bulundurulması gerekmektedir. Bu yüzden bu başlık altında bütün kipler birlikte verilmiş sadece şahıslarına göre tasnif edilmişlerdir.

“Gramerlerimizde bu kipler arasında zikredilen ‘-sa dilek-şart’eki, şart bildirdiği durumlarda ‘kip’ özelliği değil de ‘zarf-fiil’ özelliği taşımaktadır. Sadece dilek-istek bildirdiği durumlarda asıl cümlenin yüklemi olabilmektedir.”⁵⁸

Eski Anadolu Türkçesinde “-(y)A”, “-sA”, “-sAñA(nA)”, “-GIL” ekleri ile emir, istek, gereklilik ve dilek-şart çekimleri sağlanmıştır. Ancak “-(y)A”ekinde 1. çoğul şahıs çekiminde, farklı olarak “l”ünsüzü ve düz-dar ünlülü çekimle RN’de35a/350. beyitte karşılaşılmıştır:

“Di-y-elin diñle kārūnuñ zevālin

Verüp imānını vermedi mālın”

2.2.1.1. Basit Çekimler:

2.2.1.1.1. RN’de Emir-İstek Kipi 1. Tekil Kişi [-(y)AyIn, -(y)Am, -(y) AyIm]

Çekimi:

Gel imdi diñle sözi şerh id-eyin

Birin birin ani saña di-y-eyin RN 4a/14

⁵⁸ Gürer GÜLSEVİN “Eski Anadolu Türkçesinde Ekler”, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 2011, s. 107.

Bize geldüñse endiſe yime

Ne **kıl-am** diyübeni guſſa yime **RN 8a/55**

Eger diñleriseñ haber **ver-eyin**

°Aqıl cäsüsü ne dir **göster-eyin** **RN 10b/83**

Gel imdi **id-eyin** buſu haberin

Birin birin saña göñülde varın **RN 19b/181**

Nid-eyim buſu tutup almıſ anı

Ki mañküm eylemiſ buſu divānı **RN 21b/207**

Naſiñat ne **diy-e-yin** ğayrī bundan

Qulın diyümeye qullıq unudan **RN 25a/241**

Şabır aqvālını diñle **di-y-eyin**

Şabır al ver qamu bu dünya mālın **RN 27b/269**

Çü toprak bendese qanda **var-am** ben

Şabır kılmazısam ne başaram ben **RN 28a/278**

Ögüt gerekise şabrıla iſ it

Uz-ayın diriseñ şabrıla it **RN 29b/294**

Eger diñleriseñ **di-y-em** naſiñat

Haſedle hıqdan ſağın be-ğayet **RN 30b/303**

Çü şuçuñ bilmeziseñ **bildür-eyin**

Tutup uğruy elüñe **vir-eyün** RN 32b/326

Di-y-elin diñle qārūnuñ zevālin

Verüp īmānını vermedi mālın **RN 35a/350**

İder feryād yire қо **ver-eyin**

Ki boynumdan vebāli **indür-eyin** RN 35a/352

Eyitdi bunca māl **ver-i-me-y-em**

Yig ol kim yeryizünde **yöri-me-y-em** RN 35a/354

Қо bu māl eksilince ben **öl-eyim**

Gözüm görüriken nice **vir-eyin** RN 35a/355

Öküşdür maşıyet endişe dāyim

Dilerem buğldan ben **kurtul-ayım** RN 38b/389

Gel imdi **eyd-eyin** birkaç naşīhat

Bu ʿaql-ı cüzvīden saña eyü baht **RN 43a/439**

Beri gel genci saña **buldur-ayın**

Saña buldurmayanı **bildür-eyin** RN 45a/462

Bul-ayın diriseñ qayyūm u hay ol

Hazīneye vara bevvāb tā bul **RN 45a/463**

Olur maʿnī sözi şekkerden ırak

Bul-ayın diriseñ sükkārı bırak **RN 45b/469**

Gör-eyin diriseñ ıo bu cihānı

Duta ögüdüm ol kim ola cānı **RN 46a/474**

Dilerseñ ğaybeti ben **bildür-eyin**

Şekāvet perdesini **kaldur-ayın** **RN 49a/506**

Tablo 2.2.54. RN’de Emir-İstek Kipi 1. Tekil Kişi Çekimi

<i>Emir-İstek Kipi 1. Tekil Kişi</i>	<i>-(y)A</i>	<i>Görülme Sıklığı</i>
	-(y)AyIn	20
	-(y)Am	4
	-(y)Ayım	3
	-(y)AlIn	1

2.2.1.1.2. KEM’de Emir-İstek Kipi 1. Tekil Kişi [-(y)AyIn, -(y) Am, -(y)AyIm, -sAm] Çekimi

Ĥudāvendā şükür olsun ıapuña

Ki niyyet dutmışam **var-am** ıapuña **KEM 1b/1**

Dilerem ĥazretüñden saĥlık ola

Ki ıaıat **getüri bil-em** bu yola **KEM 1b/2**

Yüzüm **sür-em** senüñ görklü evüñe

Yürü-y-em ıssı ıumlarda sevüñe **KEM 1b/3**

Gümişden elli ıandīli gör anda

Gücim yitse **ilet-sem** aña ben de **KEM 4a/58**

İşid imdi saña vaşfın **di-yeyin**

Şıfatlarını bir bir şerh **id-eyin** KEM 5b/86

Müzeyyendür münakkaşdur o dağı

Di-y-eyim gördigüm gibi i ağı KEM 8a/146

Ki hacc itmekligün çokdur sevābı

Saňa oş **di-y-eyin** bir bir cevābı KEM 9a/162

Yüce Allah evine hem **var-am** ben

Girü sağlğıla sizi **gör-em** ben KEM 10a/186

İlāhī sen kolay it kullarına

Ki hoşlıklarla **var-am** evüne KEM 10a/187

İşid imdi saña vaşfın **di-y-eyin**

İşidecek çu dırsın ben **gid-eyin** KEM 10b/198

O kapudan içerü giricek sen

Ziyāretler var anda **eyd-eyim** ben KEM 14a/273

Tablo 2.2.55. KEM’de Emir-İstek Kipi 1. Tekil Kişi Çekimi

<i>Emir-İstek Kipi 1. Tekil Kişi</i>	<i>-(y)A</i>	<i>Görülme Sıklığı</i>
	-(y)Am	7
	-(y)AyIn	5
	-(y)AyIm	2
	-sA	
	-sAm	1

2.2.1.1.3. RN’de Emir-İstek Kipi 1. Tekil Kişi Olumsuz [-mA -(y) AyIn, -mA -(y)Am, -mA-(y)AyIm, -mA-(y)AvAn, -mA-(y)AvAm] Çekimi

Bu çekimin örneğine rastlanmamıştır.

2.2.1.1.4. KEM’de Emir-İstek Kipi 1.tekil Kişi Olumsuz [-mA-(y)AyIn, -mA -(y)Am, -mA-(y)AyIm, -mA-(y)AvAn, -mA -(y)AvAm] Çekimi

Bu çekimin örneğine rastlanmamıştır.

2.2.1.1.5. RN’de Emir-İstek Kipi 2. Tekil Kişi [-(y)AsIn, -sAñ, -GIL ø] Çekimi

Yel gelüp ardınca debitdi anı

Andan oldı cism-i âdem **bil-ø** bunı RN 1b/4

Yilile geldi bile **bil-ø** dört heves

Oldurur kızb ü riyâ tızlık nefes RN 2b/11

Sakın-ğul kim bulardan olmayasın

Ki nefes dīvānına yazılmayasın RN 5a/25

Seveñdür **bil-ø** seni senden ile den

Ne severiseñ ol yañaya giden RN 6a/35

Eger sen ʿaqlısañ **gel-ø** beni **gör-ø** der

Timār eyle benüm derdüme **ir-ø** der RN 6b/41

Buñalup saña geldüm hālümü **bil-ø**

Mededüñ varısa gözüm yaşın **sil-ø** RN 7a/44

Niçe sözüñ varısa saña **söyle-ø**

Hâş u ʿām göñlini şey ʿullāh **eyle-ø** RN 10a/81

Ki zîrâ cümle iş ulularuñdur

Temannâ eyle-qıl yol bularuñdur **RN 10a/82**

Di-ø otursun ki tâc u taht anuñdur

Îlâhî devletile baht anuñdur **RN 10b/87**

Saňa uğratma kibrüñ endîşesin

Uyursañ kibre ırağa düş-esin **RN 11a/92**

Tekebbür eyleme kim sevrik-esin

Sevürkmişler yolına birik-esin **RN 11b/95**

Çapu gözet-ø çapu ko-ø dip gözetme

Ki devlet çapudadır çoma gitme **RN 11b/96**

Dilerseñ devleti çapuda tur-ğıl

Umarsañ hıl°atı çapuda tur-ğıl **RN 11b/97**

Begenme gel seni ırak düş-esin

Çalup dermānde °ucbıla kal-asın **RN 11b/98**

Sakın-ğıl olmağıl kibrileyoldaş

Kibir çandayısı añunla savaş-ø **RN 12a/100**

Ko-ğıl kibri vefā saňa ne kıla

Vay ol-ø gün kim şuret naqşı yıkıla **RN 12a/101**

Şuret yıķılmadıñ kibri yıkagör-ø

Bu düşvārlık maķamından cıkagör-ø RN 12a/102

Deñe-ø kibri issisini hıç rāhatı yok

Nireye varurısa zaķmeti çok RN 12a/103

Oñat-ø gör-ø haķ yolu gōñlüñde sırdur

Bu cümle hāşlar gōñülde birdür RN 12b/105

Tekebbür nedür aña uy-asın sen

Ümīdün yok mı haķkı tuy-asın sen RN 12b/109

Hüner gözle-ø hüner ere ır-esin

Erile var-asın dostı gör-esin RN 13a/113

Gerek sen bil-esin düşmen kimise

Senün devletüne peşmān kimse RN 13b/119

Giri qıt-ø itmedün gōñül bazārın

Cānıla dññlemedün dost haberin RN 14a/122

Yetişmedin saña va^ede gözün aç-ø

Hevā vü kibr yolından beri kaç-ø RN 15a/135

Key çābūk oyna-ğıl utılmayasın

Hevāya kibre sen tñtılmayasın RN 15b/138

Ꞑatı dutduñ **ko-ø** kibri ilden öñdin
İñitmedün tevāzu° ne didügin **RN 15b/139**

İnanmazsañ baña ħalüñ göresin
Çü °ömri kibr ile yile **vir-esin** **RN 15b/142**

Bu yükden seni ol kırtarısar **bil-ø**
Sa°adet yoldaşuñ oldu ay u yıl **RN 16a/145**

İñit-ø imdi ne der gör °aql aña
Ki alçaqlık ider derdüñe devā **RN 16b/149**

Gör-ø alçaqlığı aklı ırmağ oldu
Ağa ağa deñize varmağ oldu **RN 17a/155**

Deñize degin ırmağıdı aduñ
Ko-ø andan ötesin deñize ıalduñ **RN 17a/158**

Ki her bir mevcde bir kân **bul-asın**
Dür ü yāķūtıla mercân **bul-asın** **RN 17b/160**

Aşaklık üzredürür yirile gök
Ögerseñ cümle alçaqlığı **ög-ø** **RN 18a/165**

Ne aşşı eyledi **gör-ø** āĥī kibri
Diri kılmadı biñ arada biri **RN 18b/172**

Eger devlet gerekse  akla **danış- **
M rebb s z ileri varmaya iş **RN 18b/175**

Bil  ni **gel-  unut- ** sen uşluyısan
Sa  det g sterene  ulıyısa  **RN 19a/ 176**

Y nus al aklı ı yavla  begend  
Kıyas **it- ** sen seni ne kadar ind   **RN 19a/177**

  ş u   m  arciye y z yire **bırak- **
Bun    ayrı  ayır bu s zden ırak **RN 19a/179**

Gel-  imdi ideyin buşu  aberin
Birin birin sa a g   lden varın **RN 19b/181**

Sakin-  l buşudan ki gizl d r ol
Nerede sizmese  anda urur yol **RN 21a/197**

G r-esin bir kişi s kin ş retde
Ne bil r kimse anı ne şıfatda **RN 21a/198**

G r-esin a suzın ol  ıkagel r
 z p tesbih im me yıkagel r **RN 21a/200**

Ka an dost gele diy  hazır **ol-  l**
Ser yumu **d zet-q l** hazır **ol-  l** **RN 22a/212**

Olup ḥod-bīn oturma döşeginde

Müdāmī kayım ol-gül işiginde **RN 22a/213**

Ayā uşlu kişi sen bir ḥaber vir-ø

Nerede var bize ger gizlenecek yir **RN 24a/234**

Eger kul ol-asın sermāye yiter

Zihī rifʿat yidi kat gökden öter **RN 25a/242**

Ki ʿālem cismine sen ol-asın

Yer ü gök olmaya sensüz tol-asın **RN 25a/244**

Ger eyle-ø olmaduñ bes kanı ol iş

Gümān u vehmile geçdi yaz u kış **RN 25a/245**

Çıkageldi sabır aña oloğdem

San-asın buşuyı ibrahim edhem **RN 26b/262**

Kaçan kim ol-asın bu şabrıla sen

ʿAcepdür ol-asın sonra peşīman **RN 27a/267**

Şabır aḥvālini diñle-ø diyeyin

Şabır al-ø ver-ø kamu bu dünya mālın **RN 27b/269**

Bırak-ø cümle işi kıl-ø şabr u tedbīr

Eren gönlinde olur şabrıla yir **RN 29b/290**

Nebîdür ger velî yol şabra uğrar

Eger sen de varursañ şabrıla **var-ø** RN 29b/291

Gözet şabrı ki tã sen kãn **bul-asın**

Şabır bekleriseñ mercãn **bul-asın** RN 29b/292

Emānete'l-emānet koma şabrı

Bul-asın şabrıla mi'rāc u tūrı RN 30a/296

Ögüt gerekise şabrıla **işit-ø**

Uzayın diriseñ şabrıla **it-ø** RN 29b/294

Yūnus sen şadıkısañ **qir-ø** şabra

Şatı şābir gerek şabrıla dura RN 30a/298

Sa'ādet isteseñ şabrı güzīn **gör-ø**

Ki va'llahü mu'īnū's-şābirīn **gör-ø** RN 30a/300

Eger diñleriseñ diyem naşīhat

Şasedle hıkdan **sakın-ø** be-ğayet RN 30b/303

Ko-ø sevme dünyeyi kim kãla senden

Dileriseñ dilemezseñ ala senden RN 31b/316

Naşībūñe senüñ sen nazār **eyle-ø**

Aña göre yarak **kıl-ø** hāzer eyleye RN 32a/321

İnanmazsañ baña sen kendüñ üzle-ø

Benüm didügümi kendüñde gözle-ø RN 32b/323

Saña yoldaş olanı sen bilürseñ

Seni kurtar-asın toğru gelürseñ RN 33a/329

Nedür bir kişi bil-ø ki cümle ʿālem

Naşibini alur ne pīş ü ne kem RN 34b/348

Diyelin diñle-ø kārūnuñ zevālin

Verüp ĩmānını vermedi mālın RN 35a/350

İder feryād yire ko-ø vereyin

Ki boynumdan vebāli indüreyin RN 35a/352

Ko-ø bu māl eksilince ben öleyim

Gözüm görüriken nice vireyin RN 35a/355

Dilerem kim baña feryād id-esin

Güc olmuş kişiye sen dād id-esin RN 38b/391

Gör-ø imdi ʿaқıl aña ne diyiser

Bize gelen Һasedden el yuyısar RN 38b/392

ʿAқıl eydür gele bir gözlerüñ aç-ø

SeҺavet қandayısa ol yaña kac-ø RN 39a/394

Elüñ ala sehāvet gide bile

Gör-esin haq yolın hoş tertibile **RN 39a/395**

Şu kişi kim bugün dünyası terkdür

Yaqın bil-qil anuñ imānı berkdür **RN 39a/399**

Sehāvet ideriseñ ʿışk al-asın

Temām terk olıcaq ʿışkda kal-asın **RN 41a/419**

Senüñle sen tanıs-ø gör-ø kandasın sen

Senüñ devletüñe bahānesin sen **RN 41b/423**

Gözüñ görüriken gel-ø haq yolına

Koma-ğıl nefsüñi kendüligine **RN 42a/430**

Kamu çig işüñi hep bunda bişür

Yol uzaqdur yüküñi bunda dişvür-ø **RN 42a/432**

Vücūhuñ yogısa gönüllere qıt-ø

Boyun vermez tamarlaruñı sekit-ø **RN 42b/436**

Gel-ø imdi eydeyin birkaç naşīhat

Bu ʿaql-ı cüzvīden saña eyü baht **RN 43a/439**

Eger varısa ʿaqluñ gaybeti ko-ø

Ki gaybet koyanuñ haznesi tolu **RN 44a/450**

Pādişeh haznesinde mennā° öküş

Uyḥudan uyanup **dut-ø** sözüme güş **RN 44a/451**

Gerek fānī cihānda **dartın-asın**

Muḥālif işlerüñden hep **yun-asın** **RN 44b/454**

Gerek sen zengi vü pası **yu-yasın**

Sana lāyık mıdur anı **koy-asın** **RN 44b/456**

Ṭamarlaruña cümle şaykal **ur-ğıl**

Ki her birine bir kıllık **ur-ğıl** **RN 44b/458**

Niçe ḥālden ḥāle gerek düşesin

Geçe çok rüzigār andan **aş-asın** **RN 44b/459**

Kaçan genc **bul-asın** yer kazmayınca

Ya kalb şāfī mi olur kızmayınca **RN 45a/460**

Eger genc gerekise renc **ilet-qıl**

Ögüt dutarısañ gel gence **qıt-qıl** **RN 45a/461**

Bulayın diriseñ kayyūm u ḥay **ol-ø**

Ḥazīneye vara bevvāb tā **bul-ø** **RN 45a/463**

Dür ü gevher **al-asın** ḥaznelerden

Bulına cümle sende kân ü ma°den **RN 45a/464**

Kolay tertibile kim bula genci

Çün öyle varımazsın ko-ø şağincı RN 45b/465

Şağincıla şeker kim yidi ya bal

Bah-āsın vermeyince irmedi el RN 45b/466

Olur maʿnī sözi şekkerden ırak

Bulayın diriseñ sükkārı bırak-ø RN 45b/469

Göreyin diriseñ ko-ø bu cihānı

Duta ögüdüm ol kim ola cānı RN 46a/474

Saña ko-ø didügüm gaybetdür ü kīn

Bu iki düşmeni dost şanma miskīn RN 46a/475

Bu düşmenlerüññ sözini diñle-ø

Aña göre yörü dirliğün eyle-ø RN 46b/476

Gözün görmez dirisem kakı-y-asın

O tamardan beni ħod dok-ı-y-asın RN 47a/482

Gözi görmez kişi sevgüden ırak

Ėanı dost kıandasın sen gözün aç-ø bak-ø RN 47b/489

Ko-ğıl ayruķ sözi sen seni gözle

Senün şuçıñla sen seni yüzle RN 49b/512

Niçe söyleriseñ sen haqqı söyle-o

İcāzet yokdurur ayruksı meyle **RN 50a/517**

Nice sözüñ varısa saña söyle-o

Sañasın haqlusın şengle ğamunla **RN 50a/518**

Niçe avāralığla saña böyle

Bir iki ğün nola ol-sañ senüñle **RN 50b/524**

N'ola bir ğün eger küfrüñ yeñ-esin

Seni şerh eyleyüp seni bil-esin **RN 51a/526**

İşi toğruluğa buyurdı ʿāķil

Yöri-o imdi buña taʿcıl yarı kıl-o **RN 51b/535**

Eger biñ yıl kac-asın senden ötmez

ʿAmelüñdür bile kancasına gitmez **RN 53a/552**

Toğruluk ğılʿatin ol vakt qiy-esin

Ħaş u ʿām ğarcīye toğru di-y-esin **RN 53b/553**

Maķāmını yıķarısañ t̄aʿatıla

Murāduña ir-esin devletile **RN 54a/560**

Tablo 2.2.56. RN’de Emir-İstek Kipi 2. Tekil Kişi Çekimi

Emir-İstek Kipi2.Tekil Kişi	-(y)AsIn	Görülme Sıklığı
	-(y)AsIn	45
	-(y)sAn	
	-(y)sAn	1
	-GIL ø	
	ø	85
	-GIL	21

2.2.1.1.6. KEM’de Emir-İstek Kipi 2 .Tekil Kişi [-(y)AsIn, -GIL, -ø] Çekimi

Kazāya şabr id-e gör-ø iy Müsülmān

Ki ʿarş gölgesi ola saña sayvān **KEM 2b/20**

Haremüñ vaşfını dahı işit-qil

Gücün yiter ise eglenme qit-qil **KEM 2b/25**

Çapısı dört durur qir-qil birinden

Selam vir-qil Resūlu’llāhı andan **KEM 2b/26**

İki rek‘at namaz kıl-ø it-ø ziyāret

Resülün nūrını qör-ø zi bişāret **KEM 2b/27**

Çu Hāḫdur nūrını gör-qil Resülün

Kim inkār eyler ise yok imānı **KEM 3a/31**

Kimesneye vefā itmez bu dünyā

Ḳıyās it-qil bulardan en var mı **KEM 3a/35**

Şalavāt vir-ø Resūlu’llāha Aḫmed

Uzatma ḳaşr eyle-ø sen divānı **KEM 3a/37**

Bilürsin saña yiter vaz'ıla pend
‘İbādetdür hüner it-ø iy hüner-mend **KEM 3b/48**

Ki devran geçer elden sen seni bil-ø
Ki bir sa‘atça gelmez tiz geçer yıl **KEM 3b/49**

‘Kulak dut-ø diñle-qil sen iş bu sözi
Çevirmegil bu sözde ısrā yūzi **KEM 3b/50**

‘Haķuñ tevfiķıyla düzmişem ben
Resūle vir-ø salavāt diñle-qil sen **KEM 3b/51**

Bu mescidde yanan her gice ķandīl
İki yüz elli tokuzdur anı bil-ø **KEM 4a/57**

Gümişden elli ķandīli gör-ø anda
Güçim yitse iletsem aña ben de **KEM 4a/58**

Yine altundan elli ķandīl aşlu
Uvaķdur didüğüm añla-ø iy uşlu **KEM 4a/59**

‘Ali Bekke yatur şehrūñ ucında
Ziyaret ķıl-ø varıcaķ anı sen de **KEM 4b/63**

Bu dünyā kesb idecek yir durur bil-ø
Hüner ehlindeniseñ oşda meydān **KEM 5a/82**

Gözünden yaş akıt-ğul düz namāzın
Ki olur kaṭrası dürrile mercān **KEM 5b/84**

Niçe cem id-esin dünyā metāın
Şanursın şöyle ҡalur iş bu devrān **KEM 5b/85**

Haremün orta yiri Kaʿbedür çaķ
İbādetdür anuñ var yüzine bak-o **KEM 5b/94**

Bu iki halka arası kilid bil-o
Çıkarsañ işigine var yüzün sil-o **KEM 6a/98**

Anuñ üsti bir ulu ҡubbedür bil-o
Iramaz suynı şehr ü eger bil-o **KEM 6b/110**

Haremden daşrada var(dur) ʿacāyip
Hażır ol-o didügüm vaķt olma (ğāyib) **KEM 7a/119**

Namāz ķıl-o anda peygamber maķamı
Resul anda geķürmiş şubḥ u şāmı **KEM 6b/123**

O sofranuñ yiri bellüdür anda
Varıcağaz gör-esin anı sen de **KEM 7b/128**

Yine işit-o Resulün ḥālin iy cān
O kāfirler dilerler dökeler ķan **KEM 7b/135**

Იoyup gider bunları cümle küffār

°Acāyibdür bu sözler diñle-ø iy yār **KEM 7b/136**

İlāhi bizi sakla-ø ol °araᲑdan

Bilürsin nesnemiz yokdur °araᲑdan **KEM 8a/144**

Aña Ბarşu mü'ezzīn taᲑtı vardur

Şol aᲑ mermer bak-asın sanki Ბardur **KEM 8a/149**

Çu mir°āca gelincegez MuᲑammed

Şalavāt vir-ø olasız aña ümmet **KEM 8b/154**

Odur hem Ბubbe-i silsile sor-gıl

Naşīb olup Ბalıcak gey nazar kıl-ø **KEM 8b/160**

Gücün yiterse eyle-ø hacca niyyet

SaᲑın terk eyleme farż ile sünnet **KEM 9a/161**

ᲐanuᲑluᲑa varursın ᲐaᲑ evine

Bir iş işle-ø ki cānuñ da sevine **KEM 9a/167**

Çu maᲑhar olmışam it-ø baña Ბāre

Ki İblis urdı..... **KEM 9a/169**

Elinden al-ø beni āzād eyle-ø

..... **KEM 9a/170**

Bize rahmet meleklerini **gönder-ø**

O Münkîri Nekîri giri **gönder-ø** KEM 9b/176

Sinümüzü giñ **eyle-ø** yâ İlāhî

Günahlu kulların sensin penāhı KEM 9b/177

Kerîmsin rahmetüñi yoldaş **eyle-ø**

Girince cennetüñi koldaş **eyle-ø** KEM 9b/179

Ümîzüm ol durur rahmet **kıl-asın**

Kuluña hāşe kim zaḥmet **kıl-asın** KEM 9b/ 180

İşid-ø imdi eyide bir hikāyet

Resüle **vir-ø** işidecek salāvat KEM 9b/181

İlāhî sen kolay **it-ø** kullarına

Ki hoşlıklarla varam evüñe KEM 10a/187

İşid-ø imdi saña vaşfin diyeyin

İşidecek çu dirsın ben gideyin KEM 10b/198

Öñindedür Resülün ḳademi hem

Yüzün **sür-ø** ki ola derdüñe merhem KEM 11a/213

Gir-ø ol Şaḥrenuñ altında namāz **kıl-ø**

Resülün başı yiri andadur **bil-ø** KEM 11b/215

Çu bir zencirde var biş yüz kandil
Muşannifler düzetmiş anı gey **bil-ø** KEM 11b/220

O kubbede yanan her gice kandil
Ki üç yüz ellidür saydum anı **bil-ø** KEM 11b/221

Çu kapudan yaña bir yirde gey **bil-ø**
Terāzū vardur anda gey nazar **kıl-ø** KEM 1b/222

Dil ile vaş idemezler bu Kudsı
Naşib ola **gör-esin** sen de Kudsı KEM 12a/231

Harem içre bu mescid ikidür **bil-ø**
İkisinüñ arasından geçer il KEM 13a/248

Çu bir kapu dahı var **gir-qil** andan
Selam **vir-qil** Halîlu'llāha andan KEM 13a/249

Hatunı Sāre dahı anda yatur
Ziyāret **eyle-ø** cānuñ nūra **batur-ø** KEM 13a/255

Yine anda yatur Ya'kub Nebi hem
Ziyāret **kıl-ø** ki sende qalmaya ğam KEM 13b/262

Ziyaret **kıl-ø** ki cānuñ şād **id-esin**
Zihî cānan ki anları **gör-esin** KEM 13b/265

Bu türbe dört bucağıdır **bil-ø** imdi
Göre durur gibiyem anı şimdi **KEM 14a/267**

On üç kandil dağı var kamu altun
Şalavat **vir-ø** Resüle olma meftün **KEM 14a/270**

Resul mihrābı andadur **gör-esin**
Namaz kılop aña yüziñ **sür-esin** **KEM 14a/274**

°Ayşe çekdügi degirmen anda
Varıcağaz **gör-esin** anı sen de **KEM 14a/276**

Çu bir türbe dağı İbrāhime var
Resülün oğlu durur **bil-qil** iy yār **KEM 14b/283**

Emīrū'l-mü'minin hem Hamza anda
İsid-ø imdi anuñ türbesi kanda **KEM 14b/285**

Uhud tağı dibündedür **gör-ø** anı
Şehīd olup dökülmiş anda kanı **KEM 14b/286**

Bir ulu mescid eylemişler anda
Varıcağ bir namaz **kıl-ø** anı sen de **KEM 15a/292**

Namaz kılinur andan sen dağı **kıl-ø**
Duā idüp elüñ götür yüzüñ **sil-ø** **KEM 15a/293**

Zirā anda yatur dostı Muhammed

Temām it-ø sözüñi bunda sen Aḥmed **KEM 15a/298**

Velī Tañrı rızāsını gözet-qil

Ki gönülñ Hakkā bağla daḥı qit-qil **KEM 16b/323**

Çu elden çıkacakdur gözüñi aç-ø

Bu dünyā sevgüsini yabana sac-ø **KEM 16b/326**

Bu didükleriñi sen duta gör-ø hem

Ki yarın çekmeyesin guşsa vu ğam **KEM 16b/328**

Oķundıkça gerek kim yād id-esin

Du'a idüp cānumuz şād id-esün **KEM 16b/329**

Bizimle cümle ĩmān ehline hem

Raḥmet eyle-ø bu dilde ķalmasın ğam **KEM 17a/332**

İlāhī sana sığındım elüm al-ø

Seni gerek gerekmez milk ile māl **KEM 17a/337**

Her dem şükür ol-ø Allāha kıldı bize ʿināyeti

Kereminden naşīb itdi bu mübārek ziyāreti **KEM 17a/340**

Cennet ķapusın var-ø gör-ø anda olur cennet-i hūr

İçi taşı tolu nūr ķuds-i mübārekdedür **KE 20a/370**

Tablo 2.2.57. KEM’de Emir-İstek Kipi 2 .Tekil Kişi Çekimi

Emir-İstek Kipi 2.Tekil Kişi	-(y)A	Görülme Sıklığı
	-(y)AsIn	13
	-GIL	
	-GIL	15
	ø	69

2.2.1.1.7. RN’de Emir-İstek Kipi 2. Tekil Kişi Olumsuz [-mA-(y)AsIn, -mA-GIL, -mA-ø] Çekimi

Şaķıngıl kim bulardan **ol-ma-y-asın**

Ki nefes dīvānına **yazıl-ma-y-asın** RN 5a/25

Bize geldüñise endīşe **yi-me-ø**

Ne kılam diyübeni guşsa **yi-me-ø** RN 8a/55

Sañ **uğrat-ma-ø** kibrüñ endişesin

Uyarsañ kibre ırağa düşesin RN 11a/92

Tekebbür **eyle-me-ø** kim sevrikesin

Sevürkmişler yolına birikesin RN 11b/95

Çapu gözet çapu ço dip **gözet-me-ø**

Ki devlet çapudadır **ko-ma-ø qit-me-ø** RN 11b/96

Beğen-me-ø **gel-ø** seni ırak düşesin

Çalup dermānde °ucbıla çalasın RN 11b/98

Şaķıngıl **ol-ma-ğıl** kibrile yoldaş

Kibir çandayısa añunla savaş RN 12a/100

Uyanıklık degül yolda gafillik

Uzat-ma-ø ko şagıncı bunca yıllık **RN 13b/120**

Ƙoya dünyāyı kov-ma-ø yitemezsin

Ecel bağladı yolu ötemezsin **RN 14a/124**

Beş on gün  ömr için girü kayık-ma-ø

Bu fānī dünyenüñ naķşına bak-ma-ø **RN 15a/136**

Key çābūk oynagıl utul-ma-yasın

Hevāya kibre sen tutul-ma-yasın **RN 15b/138**

Ėaţadur cümlesini Ėarcı san-ma-ø

Sebıl ol  amuya bir dem ušan-ma-ø **RN 19a/180**

Şaķın baňa uyup sen ġāfıl ol-ma-ø

Benüm sözüm  utup ĩmānsuz öl-me-ø **RN 20b/192**

Olup Ėod-bın otur-ma-ø döşeginde

Müdāmı  ayım olġıl ışiginde **RN 22a/213**

Ėafıl ol-ma-ø evüñe uğrı gele

 atı uyurısañ dıvār dele **RN 22b/214**

Emānete'l-emānet koma-ø şabrı

Bulasın şabrıla mi rāc u  ırı **RN 30a/296**

Uşañ **olma-ø** niçeme yol emîndür

Harāmī çok bu yolda pür-kemîndür **RN 30b/302**

Qo **sev-me-ø** dünyeyi kim qala senden

Dileriseñ dilemezseñ ala senden **RN 31b/316**

Göñül erini öñden **ko-ma-ø** elden

O kırtarur seni dürlü fi'ilden **RN 42b/437**

Şaķın kıatran kıabına **koy-ma-ø** balı

Ki nāzük yerdedür dostuñ vişāli **RN 44b/457**

Saņa qo didügüm ğaybetdür ü kīn

Bu iki düşmeni dost **san-ma-ø** miskīn **RN 46a/475**

Sen ayruķ yidügiyle **toy-ma-y-asın**

Anuñla cism ü 'ömri **yoy-ma-y-asın** **RN 50b/523**

Yola **qit-me-ø** sen egri iy bī-ğāne

Senüñ dirligüñe sensin bahāne **RN 53a/549**

Tablo2.2.58. RN'de Emir-İstek Kipi 2. Tekil Kişi Olumsuz Çekimi

Emir-İstek Kipi 2. Tekil Kişi Olumsuz	(y)A	Görölme Sıklığı
	-mA-(y)AsIn	6
	GIL ø	
	-mA-GIL	1
	-mA-ø	26

2.2.1.1.8. KEM’de Emir-İstek Kipi 2 .Tekil Kişi Olumsuz [-mA y)AsIn, -mA GIL, -mA-ø]Çekimi

Haremün vaşfını dahı işitgil

Gücün yiter ise **eqlen-me-ø** gitgil **KEM 2b/25**

Ğulak dut diñlegil sen iş bu sözi

Çevir-me-qil bu sözde ısrā yüzi **KEM 3b/50**

Haremden daşrada var(dur) ʿacāyip

Hazır ol didüğüm vakt **ol-ma-ø** (ğāyib) **KEM 7a/119**

Gücün yiterse eyle hacca niyyet

Sakın terk **eyle-me-ø** farz ile sünnet **KEM 9a/161**

Ğapuñda **it-me-ø** mahrūm sāyilem oş

Yüzüm ğara ğapuñda hem elüm boş **KEM 9b/171**

İlāhī sinümüz **it-me-ø** karañu

Ki olmayavuz ayruğ iñe yañu **KEM 9b/178**

Resūle ʿizzet idüp ğalkmış ol ğaş

Aña sen ümmet iseñ **cek-me-qil** baş **KEM 11b/216**

Birbiri ğarşusına yatmış anlar

Gücün yitse **erin-me-ø** sen dahı var **KEM 13b/261**

Birbiri karşısında türbesi var

Gücün yitse üşen-me-ø sen dahı var **KEM 13b/264**

Ꞑumaş almağıçün var-ma-ğil anda

Ticāret hoş olur olursa ꞑanda **KEM 16b/322**

Bu didükleriñi sen duta gör hem

Ki yarın çek-me-y-esin guşsa vu gam **KEM 16b/328**

Söz uzanur uzat-ma-ø Kudsı koyuban git-me-ø

Muhyiddīni unut-ma-ø Ꞑuds-i mübārekdedür **KEM 20b/379**

Baḳī° içre yapılmış ꞑubbe kim var

Varıcağaz üşen-me-ø aña da var **KEM 14b/280**

Tablo 2.2.59. KEM’de Emir-İstek Kipi 2 .Tekil Kişi Olumsuz Çekimi

<i>Emir-İstek Kipi 2.Tekil Kişi Olumsuz</i>	<i>-(y)A</i>	<i>Görölme Sıklığı</i>
	-mA-(y)AsIn	1
	-GIL ø	
	-mA-GIL	3
	-mA-ø	11

2.2.1.1.9. RN’de Emir-İstek Kipi 3. Tekil Kişi [-(y)A,-sUn] Çekimi

Yūnus cümle sözüñ senüñ ferīde

Çü söz senüñdürür ol seni işid-e **RN 10a/80**

Di otur-sun ki tāc u taḥt anuñdur

İlāhī devletile baḥt anuñdur **RN 10b/87**

Gerek cânlu kişi cânın sakın-a

Ki taķşır itmeye kendü ĥaķına **RN 11b/94**

Tekebbür sözi her nireye var-a

İşiden la°net oķur ol ĥabere **RN 12a/99**

Ėoēıl kibri vefā saña ne kıl-a

Vay ol gün kim şuret naķşı yıķıla **RN 12a/101**

Şular kim ol göñülden taşra kal-a

Naşibün aldurur ayruķ ne al-a **R.N. 12b/106**

Koy-a dünyâyı kovma yitemezsin

Ecel baēladı yolu ötemezsin **RN 14a/124**

Farīzadur saña sen seni şaķın

Kim ol-a sencileyin saña yakın **RN 19a/178**

Ėafıl olma evüñe uğrı gel-e

Ėatı uyurısañ dīvār del-e **RN 22b/214**

Eger senden buşu gitmeye kal-a

°Azrā’ıl ol ŗamardan cânuñ ala **RN 23a/223**

Ėamusundan saña ol ol-a yigrek

Ki dosta ŗā°atuñ gizlüsi yigrek **RN 24a/230**

Gel-e bir iki tanışık idelüm

Ki hâlvat kandasâ aña gidelüm **RN 24a/233**

Ne böyle cünbişile **ol-a** dirlik

Ne böyle dirligile **ol-a** birlik **RN 24b/237**

Hayıf ol kişiye kâla bu yoldan

İdün-sün çare **kurtul-sun** bu hâlden **RN 25b/249**

Süpürmedüñ serâyı **gel-e** bize

Ne ferrâş isterüz kim **gel-e** düze **RN 25b/251**

Eyüdüñ şabrı kim tiz **dut-sun** anı

Harâb itdi il ü şehri diyârı **RN 26b/261**

Bu kez gördüm düzenlik ü şafâ hoş

Oturup iş iderler nüş **ol-a** nüş **RN 27a/264**

Şunuñ kim dünyede şabr **ol-a** yârı

Şafâ vü zevk olur her lahza kârı **RN 27a/265**

İlâhî ben kuluñ suçı var **ol-a**

Ki bu iş ben kuluñıla yâr **ol-a** **RN 28a/277**

Yûnus sen şadıkısañ gir şabra

Katı şâbir gerek şabrıla **dur-a** **RN 30a/298**

Ne iş kim işleye kendüye ziyân

Kim ol-a kendüzine eyle kıyan **RN 31a/307**

Hasūd eli anuñçün irmez işe

Kime kim kuyı kazsa kendü düş-e **RN 31a/309**

Neyi neye gerek ol bile gerek

Ol kädirdür vir-e kime ne gerek **RN 32a/320**

Ne zekâtsuz hayvân şadaķasuz māl

Ne berhürdār ol-a bunuñ gibi hāl **RN 32a/322**

Ėatı şart eyledi °öşrini vire

Bi-çārelik naşibin kim qider-e **RN 35b/360**

Ki oddan zencir iderler malını

Ėamu °ālem gör-e anuñ hālını **RN 36b/367**

Kişî kim hāķ yolından taşra dur-a

Dutup boynına kendü zencir ur-a **RN 37b/381**

Diler kim buhl elinden kurtul-a ol

°Ayān ol-a aña hāķdan yaña ol **RN 38a/386**

Elüñ al-a sehāvet qid-e bile

Göresin hāķ yolın hoş tertibile **RN 39a/395**

Nesi kim varısa terk itdi yola

Bu yolıla varan maʿşûkı **bul-a** RN 39b/403

Eger ʿizzet sevene terk muhâldür

Nol-a sizmezse bunda anda kaldü RN 40a/406

Niçe perdedür dostu görenler

Ya neye **kayık-a** göñül verenler RN 40a/407

Müşâhede gören neye **kayık-sun**

Ne var andan eyü ya neye **bak-sun** RN 41a/416

Bulayın diriseñ kayyûm u hay ol

Hzîneye **var-a** bevvâb tâ bul RN 45a/463

Dür ü gevher alasın haznelerden

Buln-a cümle sende kân ü maʿden RN 45a/464

Göreyin diriseñ qo bu cihânı

Dut-a ögüdüm ol kim ola cānı RN 46a/474

Kişi kim **ol-a** kendüye düşmen

Geñez degül kim anı qoya düşmen RN 47b/488

Göremedin gözüñ ne **añla-y-a** göñül

Qabul itmezse göz **neyle-y-e** göñül RN 47b/490

Ƙoyan ƙıymet göz ol-ur her nesne

Ki ƙıymetsüz kim ol-a bahā şaya **RN 48a/493**

Gözi yok kişi neye ƙıymet id-e

Şoğulmış ƙuyudan kim suy'iled-e **RN 48a/494**

Göz oldur kim müdām ol cānı gör-e

Farīzadur ƙula sultānı gör-e **RN 48b/498**

Olar kim olalar cān yumışında

Ƙaçan hergiz ol-a dünyā işinde **RN 48b/500**

Söze yol yokdurur kim söylene boş

Meger söz haƙ ol-a hem haƙ ol-a gūş **RN 50a/516**

Niçe avāralıgla saña böyle

Bir iki gün nol-a olsañ senüñle **RN 50b/524**

N'ol-a bir gün eger küfrüñ yeñesin

Seni şerh eyleyüp seni bilesin **RN 51a/526**

Toğrulıƙ göster-e göz baƙışına

Ki senden cümle yavuz iş taşın-a **RN 53b/554**

Tablo 2.2.60. RN'de Emir-İstek Kipi 3. Tekil Kişi Çekimi

<i>Emir-İstek Kipi 3.Tekil Kişi</i>	<i>-(y)A</i>	<i>Görölme Sıklığı</i>
	<i>-(y)A</i>	25
	<i>-sUn</i>	
	<i>-sUn</i>	6

2.2.1.1.10. KEM’de Emir-İstek Kipi 3. Tekil Kişi [-(y)A, -sA, -sUn] Çekimi

Hudāvendā şükür ol-sun tapuña

Ki niyyet dutmuşam varam kapuña **KEM 1b/1**

Dilerem hazretünden sağlık ol-a

Ki taķat getüri bilem bu yola **KEM 1b/2**

Žaifem līki kuvvet senden ol-sun

Bu huccac sağ selāmet giri dön-sün **KEM 1b/4**

Kazāya şabr ide gör iy Müsülmān

Ki ʿarş gölgesi ol-a saña sayvān **KEM 2b/20**

Gümişden elli kandīli gör anda

Güçim yit-se iletsem aña ben de **KEM 4a/58**

Hele bir gün irişdük Kaʿbeye biz

Naşīb ol-a Çalapdan varasız siz **KEM 4b/66**

Esen kaluñ gönüldük hayr ile biz

Naşīb ol-a varasız dağı hem siz **KEM 10a/184**

O yirdedür biluñ Şahre vü Akşā

Gice gündüz ana göz dik-se baķ-sa **KEM 10a/191**

Öñindedür Resülün kademi hem

Yüzün sür ki ol-a derdüñe merhem **KEM 11a/213**

Bir evde görmedüm ağaç ne yaprak

Ne anuñ yapusına ol-a toprak **KEM 12b/240**

Kimi hâtır şorar kimi bu yoldan

Kimi haccuñ kabul it-sün Yaradan **KEM 16a/314**

Qabül ol-a ki Hâk katında

Yüzüñ ağ ol-a anuñ hâzretinde **KEM 16b/324**

Velî Hâkdan umar Quds hürmetine

Bağışla-y-a günâhın fazletine **KEM 16b/331**

Terâzû sırat kurıl-a halâyık anda diril-e

Hâzrete hisab viril-e zâhir ol-a mahfiyyeti **KEM 18a/352**

Hâk Çalabum luţf işle-y-e habîbine bağışla-y-a

Ol ki sevmezdi suçla-y-a ta bilin-e celâleti **KEM 18b/353**

Miskin Faķıh ne söyle-sün fazlın nice serh eyle-sün

Ol enbiyâlar kıblesin pâzişâh ider midhati **KEM 18b/354**

Tablo 2.2.61. KEM’de Emir-İstek Kipi 3. Tekil Kişi Çekimi

<i>Emir-İstek Kipi 3. Tekil Kişi</i>	<i>-(y)A</i>	<i>Görölme Sıklığı</i>
	-(y)A	17
	-sA	
	-sA	3
	-sUn	
	-sUn	6

2.2.1.1.11. RN’de Emir-İstek Kipi 3. Tekil Kişi Olumsuz [-mA-(y)A] Çekimi

Gerek cānlu kişi cānın şaķına

Ki takşır it-me-y-e kendü haķına **RN 11b/94**

Eger senden buşu git-me-y-e kala

°Azrā’ıl ol ʔamardan cānuñ ala **RN 23a/223**

Tablo 2.2.62. RN’de Emir- İstek Kipi 3. Tekil Kişi Olumsuz Çekimi

<i>İstek Kipi 3. Tekil Kişi Olumsuz</i>	<i>-(y)A</i>	<i>Görölme Sıklığı</i>
	<i>-mA-(y)A</i>	2

2.2.1.1.12. KEM’de Emir-İstek Kipi 3. Tekil Kişi Olumsuz [-mA-(y)A, -mA-sUn] Çekimi

Yine anda yatur Ya’kub Nebi hem

Ziyāret kıl ki sende kal-ma-y-a ğam **KEM 13b/262**

Bizimle cümle ĩmān ehline hem

Raħmet eyle bu dilde kal-ma-sın ğam **KEM 17a/332**

Var-ma-y-a nekes kişi ʔu mürdedür iş başı

O ʔubbe Şahre taşı ʔuds-i mübārekdedür **KEM 19b/362**

Tablo2.2.63. KEM’de Emir-İstek Kipi 3. Tekil Kişi Olumsuz Çekimi

<i>İstek Kipi 3. Tekil Kişi Olumsuz</i>	<i>-(y)A</i>	<i>Görölme Sıklığı</i>
	<i>-mA-(y)A</i>	2
	<i>-sUn</i>	
	<i>-mA-sUn</i>	1

2.2.1.1.13. RN’de Emir-İstek Kipi 1. Çoğul Kişi [-(y)AlUm] Çekimi

Gele bir iki ʔanışık id-elüm

Ki ĥalvet ʔandasa aña gid-elüm **RN 24a/233**

Tablo 2.2.64. RN’de Emir- İstek Kipi 1. Çoğul Kişi Çekimi

<i>Emir-İstek Kipi 1. Çoğul Kişi</i>	<i>-(y)A</i>	<i>Görülme Sıklığı</i>
	<i>-(y)AlUm</i>	2

2.2.1.1.14. KEM’de Emir- İstek Kipi 1. Çoğul Kişi [-(y) AlUm] Çekimi

Bu nazmı bu arada hatm *id-elüm*

Ki bundan şöıra ʿazm-i Mekke *id-elüm* KEM 4b/64

Ki Tañrı evlerini yād *id-elüm*

İşdenler cānını şād *id-elüm* KEM 10a/182

Gel imdi hacc ile Kudse *qid-elüm*

Haķuñ hūrīlerin ķuca *qid-elüm* KEM 10a/183

Gelūñ Halīlu’llāha *var-alum* türbesine yüz *sür-elüm*

Canumuz ķurban *vir-elüm* şeyli’llah yā Halīlu’llah KEM 12b/235

O yir adı durur Kubbetü’l-İslām

Anı daķı *id-elüm* saña i’lām KEM 14b/288

ķanatlanup *uç-alum* külli hevesden *geç-elüm*

ʿAyn-ı Selvāndan *iç-elüm* Kuds-i mübārekdedür KEM 20b/377

Tablo 2.2.65. KEM’de Emir- İstek Kipi 1. Çoğul Kişi Çekimi

<i>Emir-İstek Kipi 1. Çoğul Kişi</i>	<i>-(y)A</i>	<i>Görülme Sıklığı</i>
	<i>-(y)Alum</i>	13

2.2.1.1.15. RN’de Emir-İstek Kipi 1. Çoğul Kişi Olumsuz [-(y)Alum, -(y)AvUz, -sAvUz] Çekimi

Bu çekimin örneğine rastlanmamıştır.

2.2.1.1.16. KEM’de Emir-İstek Kipi 1. Çoğul Kişi Olumsuz [-(y)Alum, -(y)AvUz, -sAvUz] Çekimi

İlāhī sinümüz itme karañu

Ki ol-ma-y-avuz ayruk iñe yañu **KEM 9b/ 178**

İlāhī bize tevfiķ vir ıpundan

Ki mahrum ol-ma-y-avuz rahmetüñden **KEM 17a/337**

Tablo 2.2..66. KEM’de Emir-İstek Kipi 1. Çoğul Kişi Olumsuz Çekimi

<i>Emir-İstek İstek Kipi 1. Çoğul Kişi Olumsuz</i>	<i>-mA-(y)A</i>	<i>Görülme Sıklığı</i>
	<i>-mA-(y)AvUz</i>	2

2.2.1.1.17. RN’de Emir-İstek Kipi 2. Çoğul Kişi [-(U)ñ] Çekimi

Sözüm kendüzümedür nükte degül

Bil-üñ can birliği ikilikde degül **RN 25b/248**

“Aķıl cāsüslara söyler dīvānda

Yörü-ñ bul-uñ düzenik şafı ıkanda **RN 26a/254**

Eyüd-üñ şabrı kim tiz dutsun anı

Harāb itdi il ü şehri diyārı **RN 26b/261**

Girü feryād ider bu kez beni ko-ñ

Bolay ki olayıdı tālī^{um} öñ **RN 35b/359**

Tablo 2.2.67. RN’de Emir- İstek Kipi 2. Çoğul Kişi Çekimi

<i>Emir-İstek Kipi 2.Çoğul Kişi</i>	<i>-(U)ñ</i>	<i>Görülme Sıklığı</i>
	<i>-(U)ñ</i>	5

2.2.1.1.18. KEM’de Emir-İstek Kipi 2. Çoğul Kişi [-(y) AsIz, -(U)ñ] Çekimi

Hele bir gün irişdük Ka’beye biz

Naşıb ola Çalapdan var-asız siz **KEM 4b/66**

Çapunuñ sol yanında Cebra’ılüñ

Çu mihrābı var anda şöyle bil-üñ **KEM 6b/112**

Hele bildüñ Harem içre ne vardur

Dahı bil-üñ tolayısı şehirdür **KEM 7a/118**

Esen kal-uñ gönüldük hayr ile biz

Naşıb ola var-asız dahı hem siz **KEM 10a/184**

O yirdedür bil-üñ Şahre vü Akşā

Gice gündüz ana göz dikse baksa **KEM 10a/191**

Bil-üñ ‘Abbas o kubenüñ içinde

Yatırır Hüseynle bile anda **KEM 14b/281**

Tablo 2.2.68. KEM’de Emir- İstek Kipi 2. Çoğul Kişi Çekimi

<i>İstek Kipi 2. Çoğul Kişi</i>	<i>-(y)A</i>	<i>Görölme Sıklığı</i>
	<i>-(y)AsIz</i>	2
	<i>-(U)ñ</i>	
	<i>-(U)ñ</i>	5

2.2.1.1.19. RN’de Emir-İstek Kipi 2. Çoğul Kişi Olumsuz [-(y)AsIz, -(U)ñ - (U)ñUz] Çekimi

Bu çekimin örneğine rastlanmamıştır.

2.2.1.1.20. KEM’de Emir-İstek Kipi 2. Çoğul Kişi Olumsuz [-(y) AsIz, -(U)ñ, -(U)ñUz] Çekimi

Bu çekimin örneğine rastlanmamıştır.

2.2.1.1.21. RN’de Emir-İstek Kipi 3. Çoğul Kişi [-(y)AlAr, -sUnlAr] Çekimi

Bu çekimin örneğine rastlanmamıştır.

2.2.1.1.22. KEM’de Emir-İstek Kipi 3. Çoğul Kişi [-(y) AlAr] Çekimi

Yine işit Resûlûñ hâlin iy cân

O kâfirler dilerler dök-eler kan KEM 7b/135

İsteyüp bulmayalar âh idüp ağla-y-alar

Halâyıgun gözinden kim ola penhân-ı Kuds KEM 19a/360

Tablo 2.2.69. KEM’de Emir-İstek Kipi 3. Çoğul Kişi Çekimi

<i>Emir-İstek Kipi 3. Çoğul Kişi</i>	<i>-(y)A</i>	<i>Görülme Sıklığı</i>
	<i>-(y)AlAr</i>	2

2.2.1.1.23. RN’de Emir-İstek Kipi 3. Çoğul Kişi Olumsuz [-mA -(y) AlAr] Çekimi

Kayıkmaz nesneye hîç gönül eri

Kabul it-me-y-eler terksüz buları RN 40a/408

Tablo 2.2.70. RN’de Emir - İstek Kipi 3. Çoğul Kişi Olumsuz Çekimi

<i>Emir-İstek Kipi 3. Çoğul Kişi Olumsuz</i>	<i>-mA-(y)A</i>	<i>Görülme Sıklığı</i>
	<i>-mA-(y)AlAr</i>	1

2.2.1.1.24. KEM’de Emir-İstek Kipi 3. Çoğul Kişi Olumsuz [-mA-(y)AlAr] Çekimi

İsteyüp bul-ma-y-alar âh idüp ağlayalar

Halâyıgun gözinden kim ola penhân-ı Kuds KEM 19a/360

Tablo 2.2.71. KEM’de Emir-İstek Kipi 3. Çoğul Kişi Çekimi

<i>Emir-İstek Kipi 3. Çoğul Kişi Olumsuz</i>	<i>-mA-(y)A</i>	<i>Görölme Sıklığı</i>
	-mA-(y)AlAr	1

2.2.1.2. Birleşik Çekim:

Bu çekimin örneğine rastlanmamıştır.

3. DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Eski Anadolu Türkçesi, Anadolu sahasındaki Türk dili ve edebiyatının gelişimi açısından dikkatle incelenmesi gereken, önemli bir dönemdir. Bu çalışmamızda Eski Anadolu Türkçesi dönemine ait eserler olan Risāletü'n-Nushiyye'de ve Kitābu Evsāfi Mesācidiş'ş-Şerīfe'deki fiil çekim ekleri incelenmiştir.

Bu eserler incelenirken amaç, fiil çekiminde en çok hangi eklerin kullanılmış olduğunu ve genel kullanımdan farklı kullanımlar olup olmadığını tespit etmektir.

Genel kullanımdan farklı olarak da;

1. Görülen geçmiş zaman 1. tekil şahıs eki, Eski Anadolu Türkçesi'nde genellikle yuvarlak ünlüdür. Ancak KEM'de 3a/39. beyitte düz-dar ünlülü kullanım da karşımıza çıkmaktadır:

“İki yüz adım ölçdüm uzununu

Dağı üç yüz adım-la-dım inini ”

2. Geniş zaman çekiminde Eski Anadolu Türkçesi'nde “düz-dar” ünlülerin yerine “yuvarlak-dar” ünlüler tercih edilmiş olmasına rağmen RN'de 41a/420. beyitte “düz-dar” ünlü ile de karşılaşılmiştir:

“Şehāvet ıvazını ıışk bağışlar

Bulun-ır ıışk içinde ıaceb işler”

3. Gelecek zaman “-acak/-ecek” ekinin “-ıcak ” biçiminde kullanımına KEM'de 16a/320. beyitte rastlanmıştır:

“Bu yolda sermaye sağlık ı kardaş

Dağı mūnis ol-ıcak eyü yoldaş”

4. Emir-istek çekiminde kullanılan “-(y)A” ekinin 1. çoğul şahıs çekiminde, farklı olarak “l” ünsüzü ve düz-dar ünlülü şekilde, RN'de 35a/350. beyitte karşılaşılmıştır:

“**Di(y)-elin** diñle ƙārūnuñ zevālin

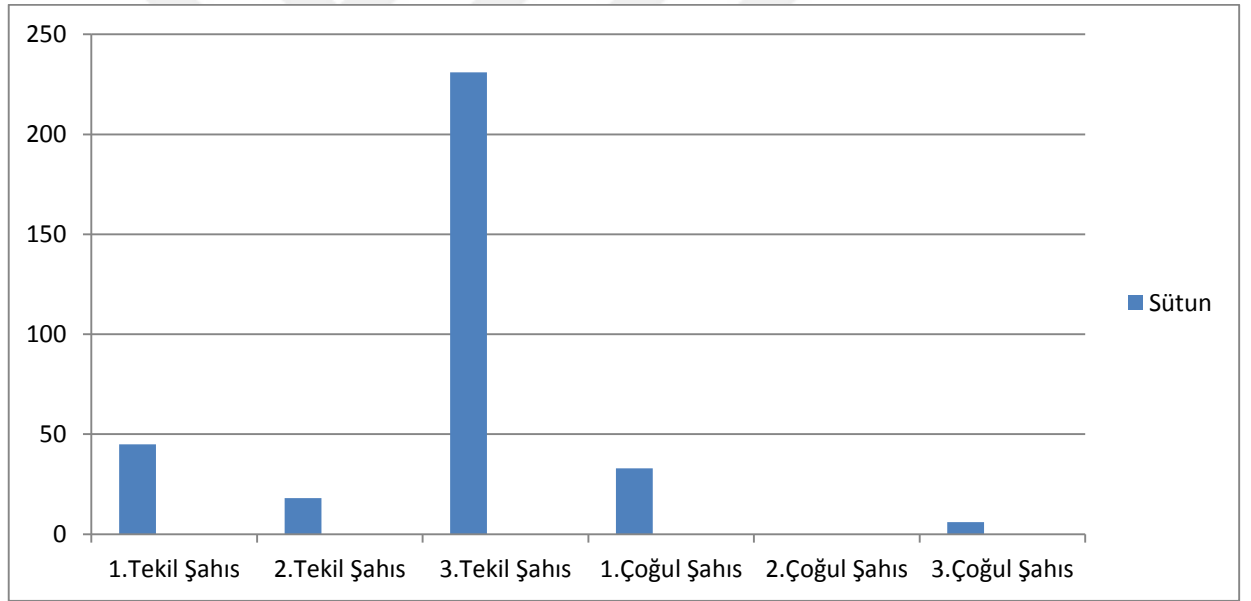
Verüp ĩmānını vermedi mālın”

Genel kullanımdan farklı olarak karşımıza çıkan bu eklerin istinsah hataları yani metinlerin elle kopya edilirken, çoğaltılırken yapılabilmiş yazım hataları olabileceği unutulmamalıdır.

Eserlerdeki bütün beyitlerin tek tek incelenmesi yoluyla elde edilen veriler, aşağıda grafikler halinde sunulmuştur.

Fiil çekim eklerinin zaman ve kiplere göre bütün şahıslardaki basit çekimleri şöyledir:

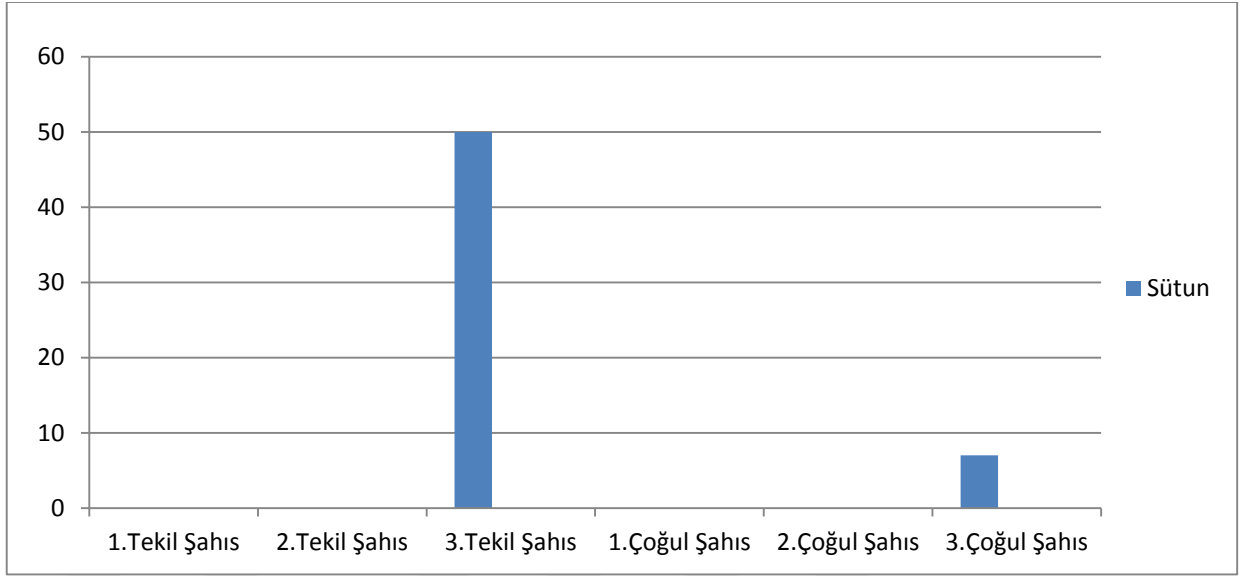
Tablo 3.1. Görülen Geçmiş Zaman Çekiminde Eklerin Kullanılma Sıklığı

1. Tekil Şahıs (-dum: 42 + -mİşAm: 3): 45 2. Tekil Şahıs (-duñ): 17 3. Tekil Şahıs (-dİ): 231

1. Çoğul Şahıs (-dUK): 33 3. Çoğul Şahıs (-dİlAr): 6 kez kullanılmıştır.

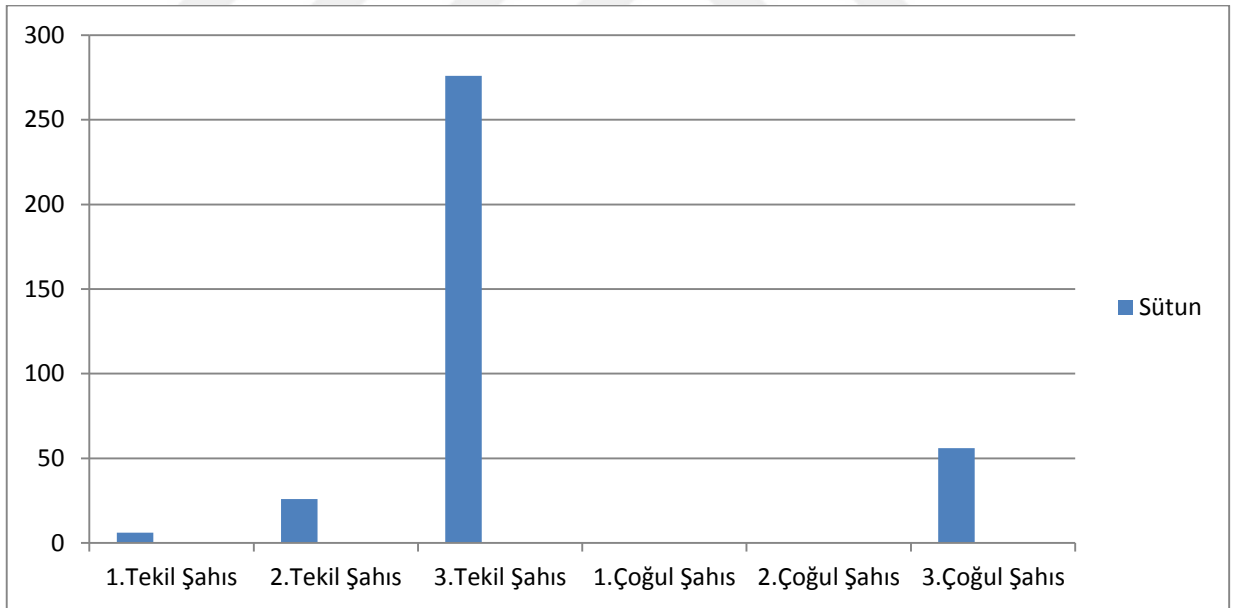
Tablo 3.2. Duyulan Geçmiş Zaman Çekiminde Eklerin Kullanılma Sıklığı

3. Tekil Şahıs [-mİş: 31 + -(y)Up dur: 10 + -mİşdUr: 9]: 50

3. Çoğul Şahıs (-mİşlAr: 6 + -mİşlArdUr: 1): 7 kez kullanılmıştır.

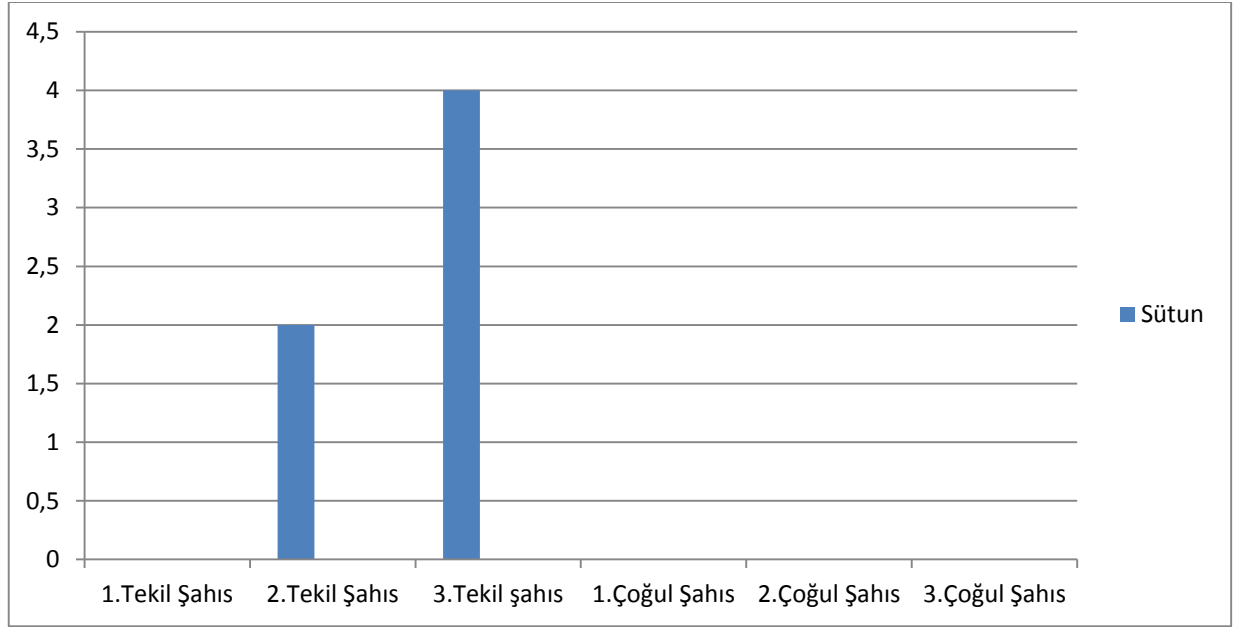
Tablo 3.3. Geniş Zaman Çekiminde Eklerin Kullanılma Sıklığı

1. Tekil Şahıs [-(V)rAm]: 6 2. Tekil Şahıs [-(V)rsIn]: 26 3. Tekil Şahıs [-(V)r: 275 + -(y)A: 1]: 277

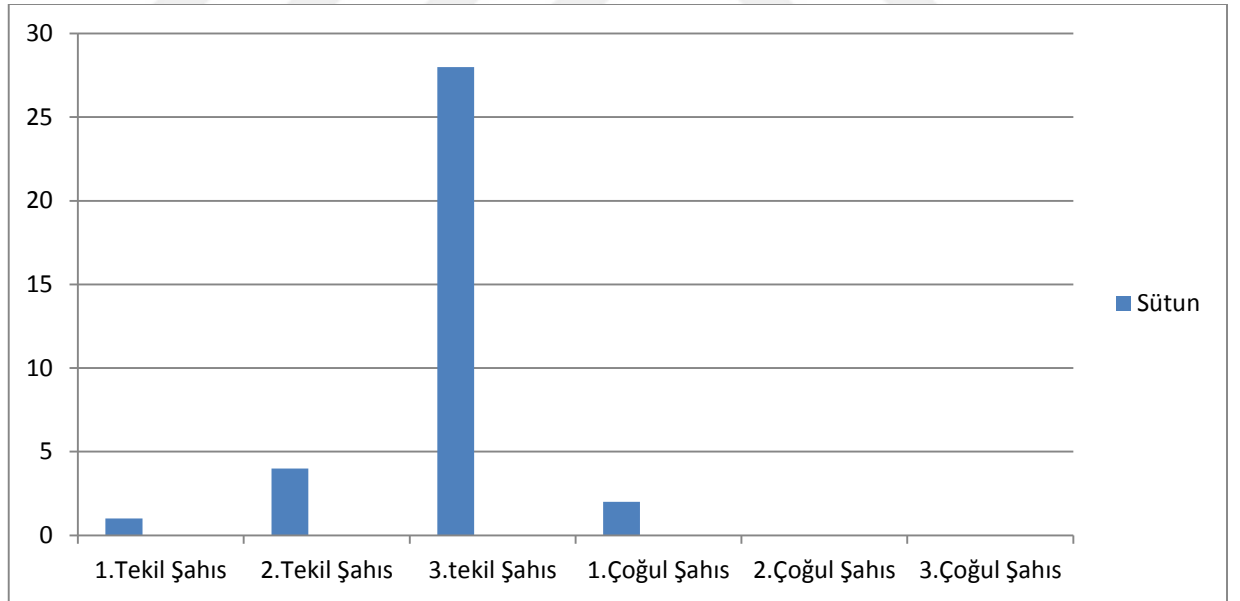
3. Çoğul Şahıs [-(V)rlAr]: 56 kez kullanılmıştır.

Tablo 3.4. Şimdiki Zaman Çekiminde Eklerin Kullanılma Sıklığı

2. Tekil Şahıs [- (V)rsIn]: 2 **3. Tekil Şahıs [- (V)r: 2 + -(y)V Turur: 2]: 4** kez kullanılmıştır.

Tablo3.5. Gelecek Zaman Çekiminde Eklerin Kullanılma Sıklığı

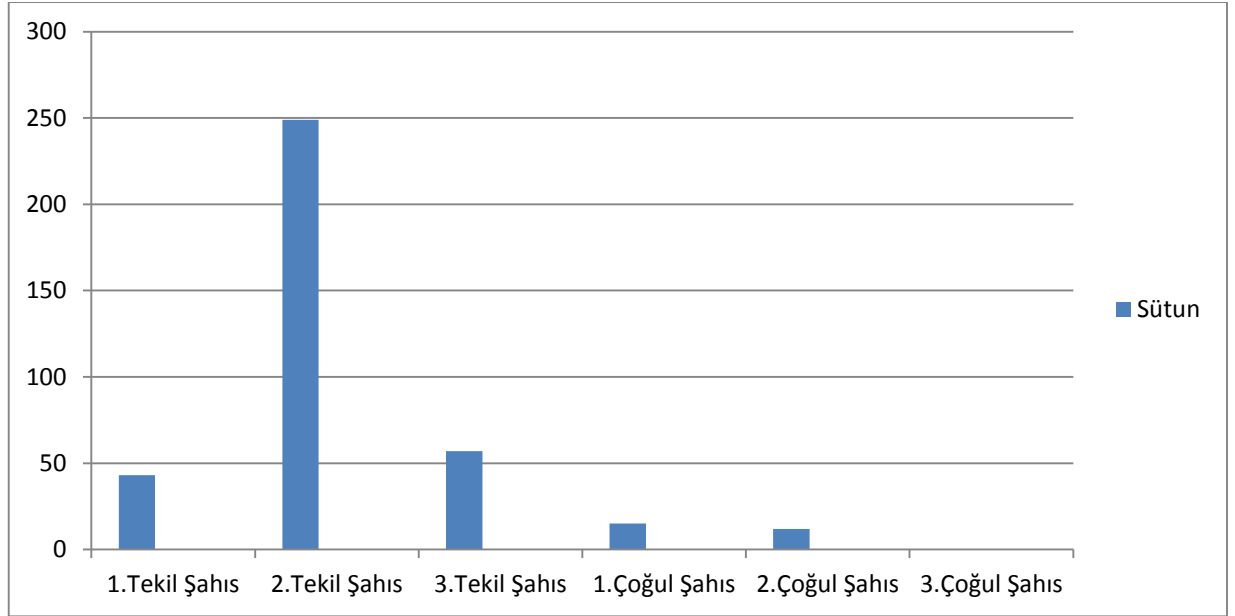

1. Tekil Şahıs [- (y)IsArAm]: 1 **2. Tekil Şahıs [- (y)AsIn]: 4** **3. Tekil Şahıs [- (y)IsAr: 14 + -(y)IsArdUr]:**

3 + -sA gerekdur: 1 + -(y)A: 9 + -(y)acAKdUr: 1]: 28

1. Çoğul Şahıs [- (y)AvUz]: 2 kez kullanılmıştır.

Tablo 3.6. Emir-İstek Kipi Çekiminde Eklerin Kullanılma Sıklığı

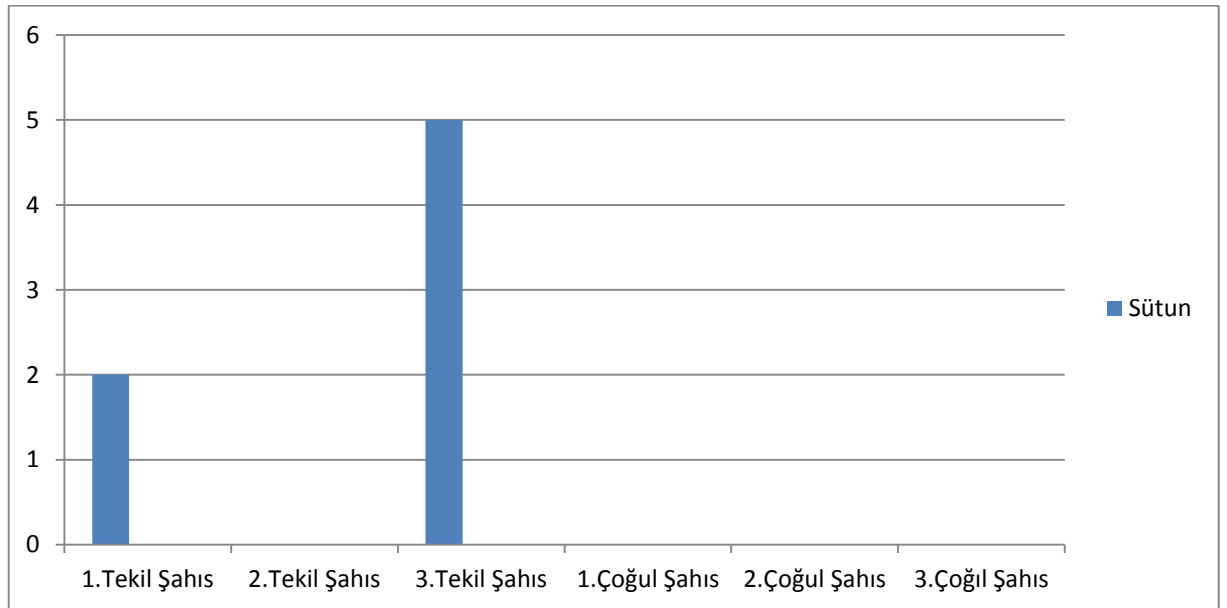

1. Tekil Şahıs [-(y)AyIn: 26 + -(y)Am: 11 + -(y)AyIm: 5 + -sAm: 1]: 43 **2. Tekil Şahıs** [-(y)AsIn: 58 +

-sAñ: 1 + -GIL: 121 + ø: 69]: 249 **3. Tekil Şahıs** [-(y)A: 42 + -sUn: 12 + -sA: 3]: 57

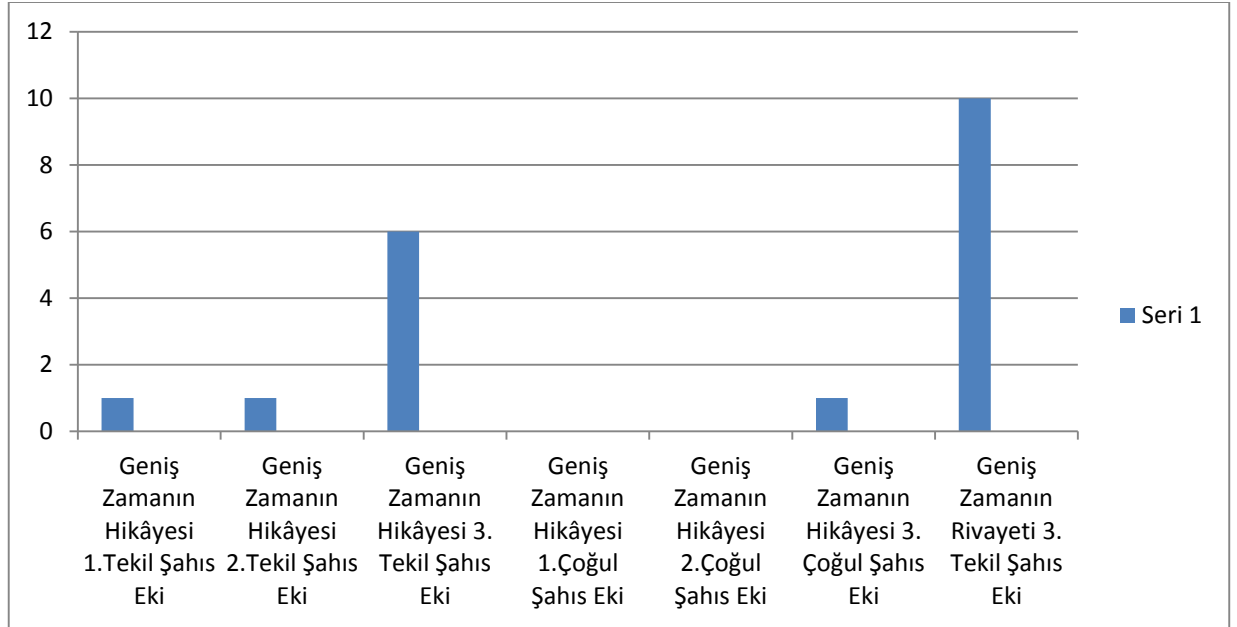
1. Çoğul Şahıs [-(y)AlUm]: 15 **2. Çoğul Şahıs** [-(U)ñ]: 12 **3. Çoğul Şahıs** [-(y)AlAr]: 2 kez kullanılmıştır.

Tablo3.7. Duyulan Geçmiş Zamanın Hikâyesi Çekiminde Eklerin Kullanılma Sıklığı

1. Tekil Şahıs (-mİş(I)dUm): 2 **3. Tekil Şahıs** [-mİş(i)dİ]: 5 kez kullanılmıştır.

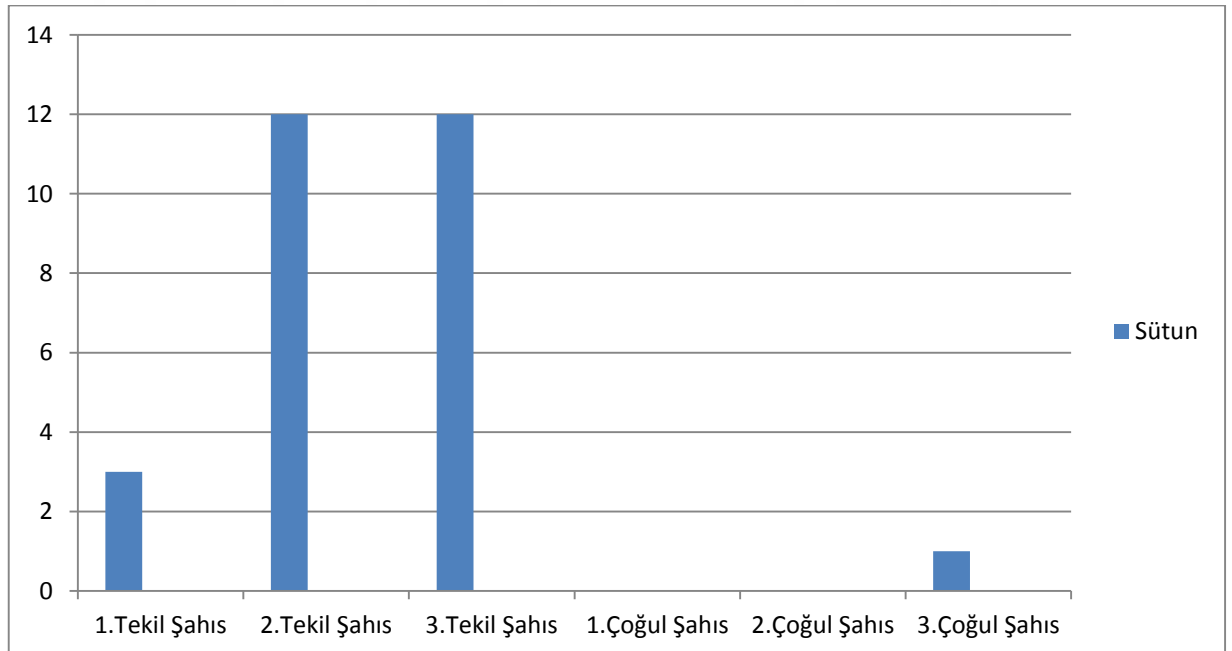
Tablo 3.8. Geniş Zamanın Hikâyesi ve Rivayeti Çekiminde Eklerin Kullanılma Sıklığı

1. Tekil Şahıs [-(V)r (i-dUm)]: 1 2. Tekil Şahıs [-(V)r (i-) dUñ]: 1 3. Tekil Şahıs [-(V)r (-i)dI]: 6 ve [-(V)r (i-)mIş]: 10

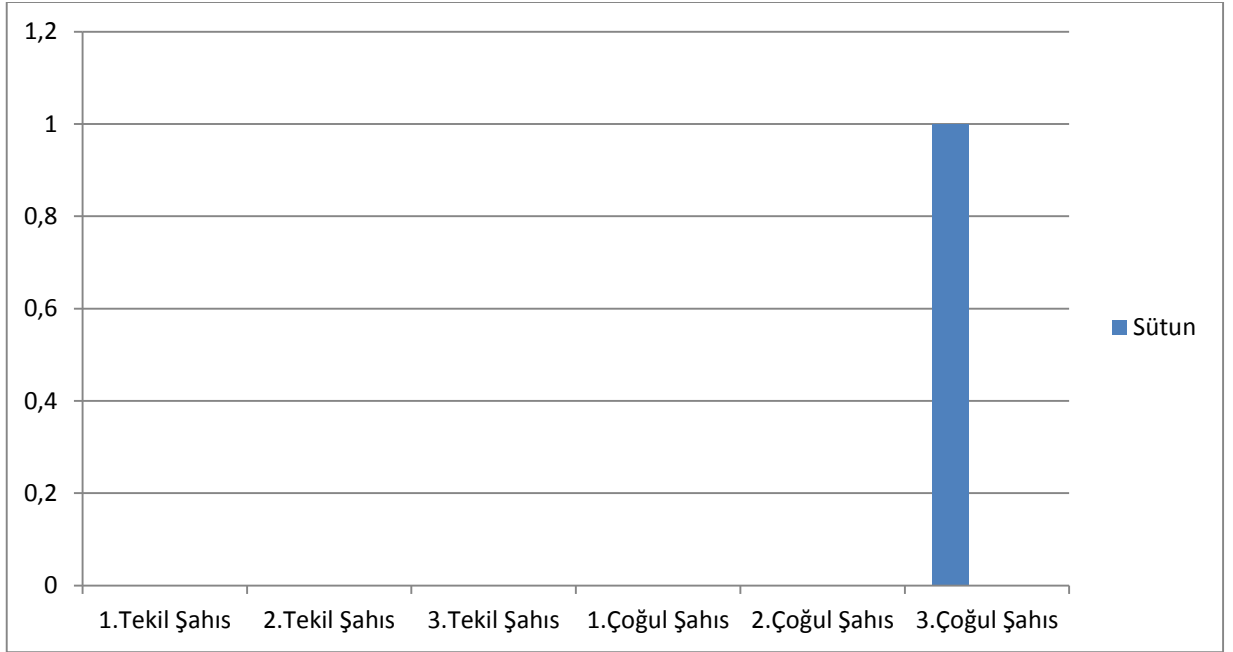
3. Çoğul Şahıs [-(V)rIArdı]: 1 kez kullanılmıştır.

Tablo 3.9. Görülen Geçmiş Zamanın Olumsuz Çekiminde Eklerin Kullanılma Sıklığı

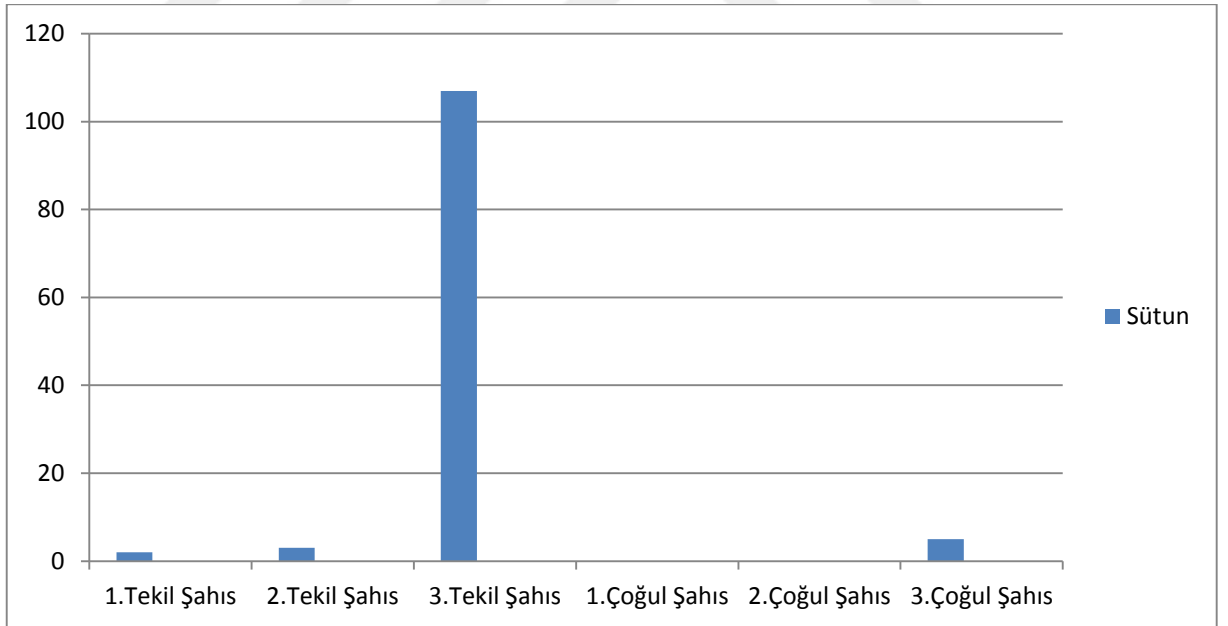
1. Tekil Şahıs (-mA -dum): 3 2. Tekil Şahıs (-mA -duñ): 12 3. Tekil Şahıs (-mA -dI): 12 3. Çoğul Şahıs (-mA -dIAr): 1 kez kullanılmıştır.

Tablo 3.10. Duyulan Geçmiş Zamanın Olumsuz Çekiminde Eklerin Kullanılma Sıklığı

3. Çoğul Şahıs (-mA-mİşlar): 1 kez kullanılmıştır.

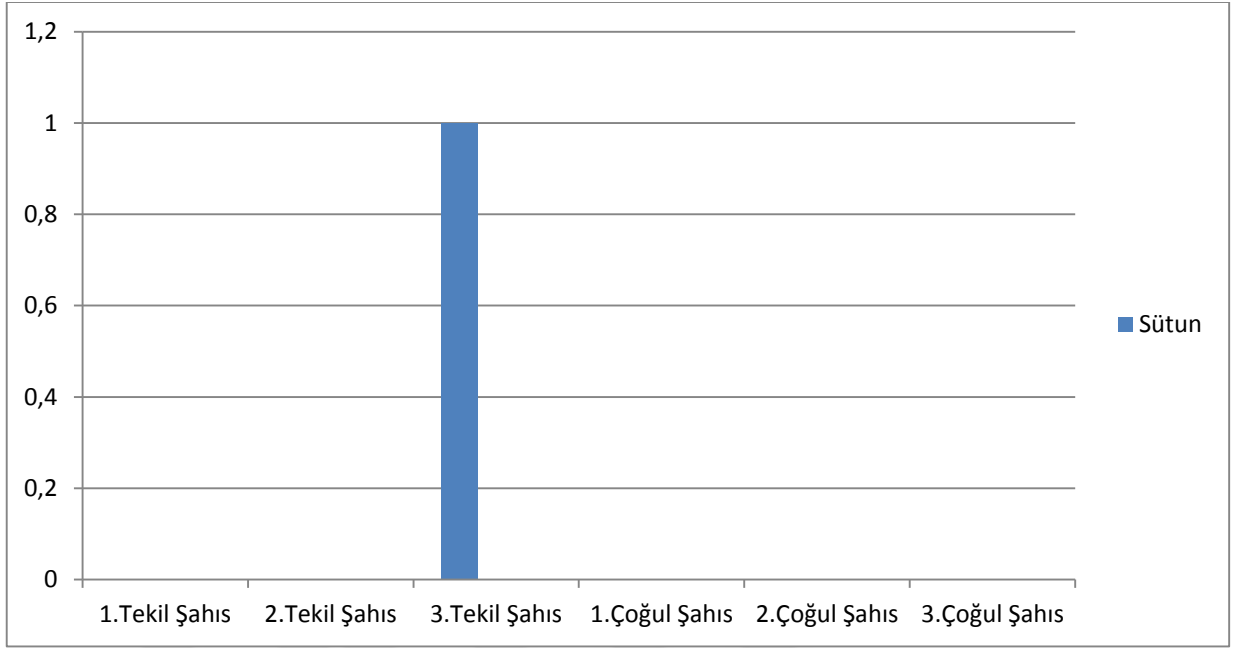
Tablo 3.11. Geniş Zamanın Olumsuz Çekiminde Eklerin Kullanılma Sıklığı

1. Tekil Şahıs (-mazIn): 2 **2. ekil Şahıs [-mAzsIn]:** 3 **3.Tekil Şahıs [-mAz: 102 + -mA-(y)A: 5]:** 107

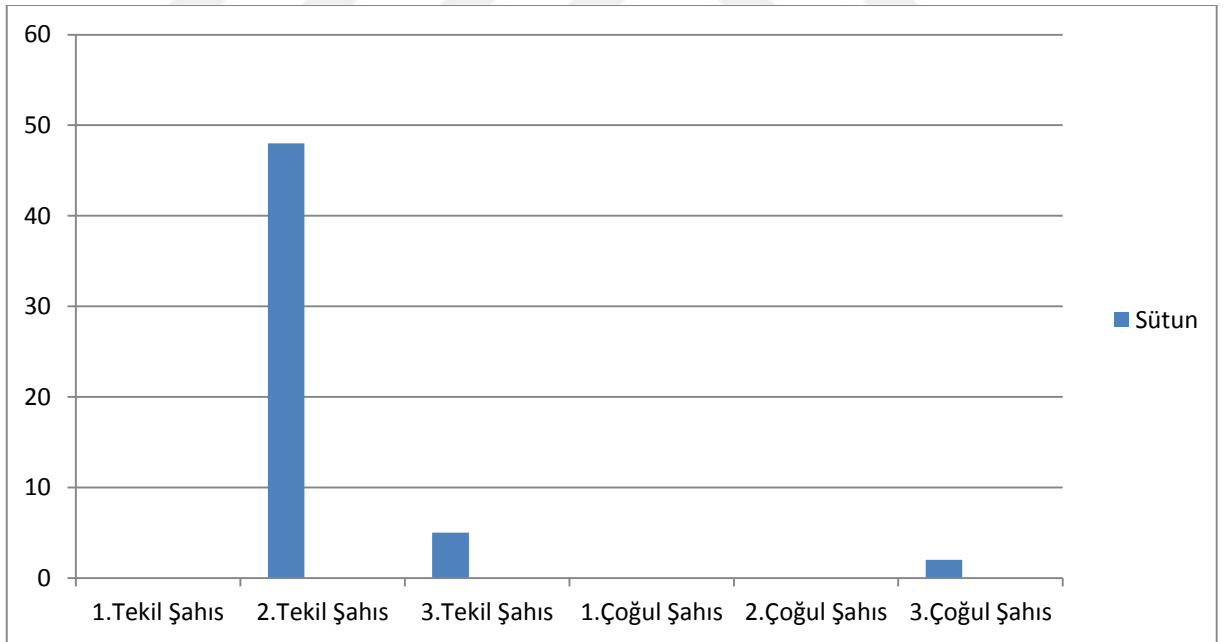
3. Çoğul Şahıs [-mAzlAr]: 5 kez kullanılmıştır.

Tablo 3.12. Şimdiki Zamanın Olumsuz Çekiminde Eklerin Kullanılma Sıklığı

3. Tekil Şahıs [-mAz Turur]: 1 kez kullanılmıştır.

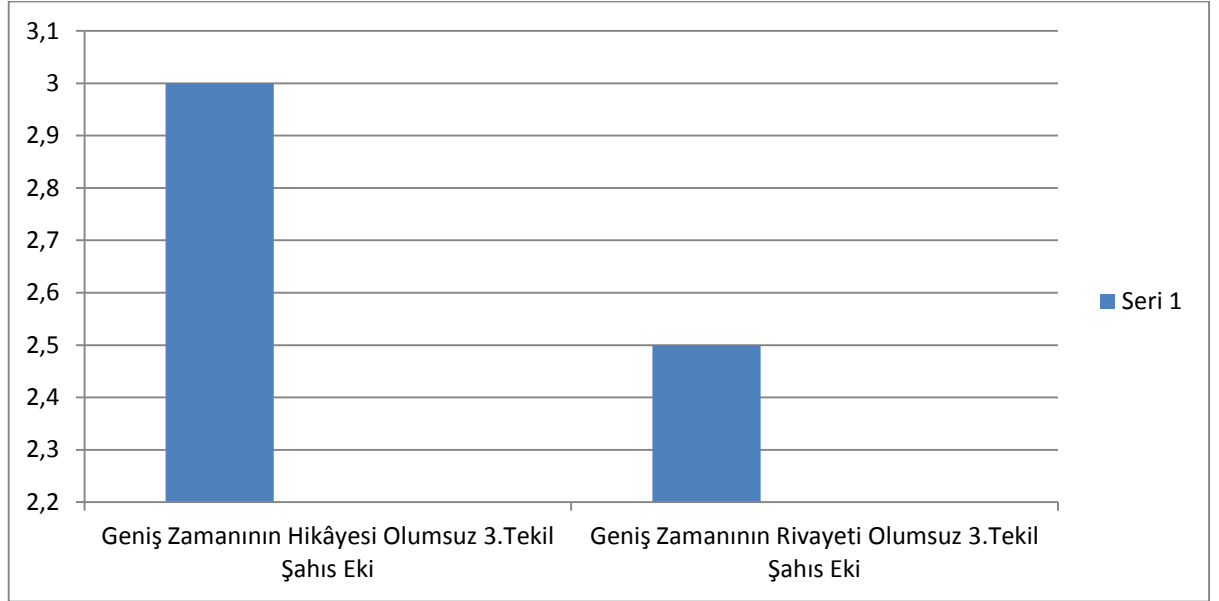
Tablo 3.13. Emir-İstek Kipinin Olumsuz Çekiminde Eklerin Kullanılma Sıklığı

2. Tekil Şahıs [-mA-(y)AsIn: 7 + -mA GIL: 4 + -mA- ø: 37]: 48 **3. Tekil Şahıs [-mA-(y)A] Çekimi:** 5

3. Çoğul Şahıs [-mA-(y)AlAr]: 2 kez kullanılmıştır.

Tablo 3.14. Geniş Zamanın Hikâyesi ve Rivayeti Olumsuz Çekiminde Eklerin Kullanılma Sıklığı

2. Tekil Şahıs [-mAz (i-)dİ]: 3 [-mAz (i-)mİş]: 1

Tablolarda da görüldüğü gibi incelediğimiz eserlerdeki basit fiil çekimlerinde, en sık kullanılmış ek geniş zaman 3. tekil şahıs ekidir. Bu ek 276 kez kullanılmıştır.

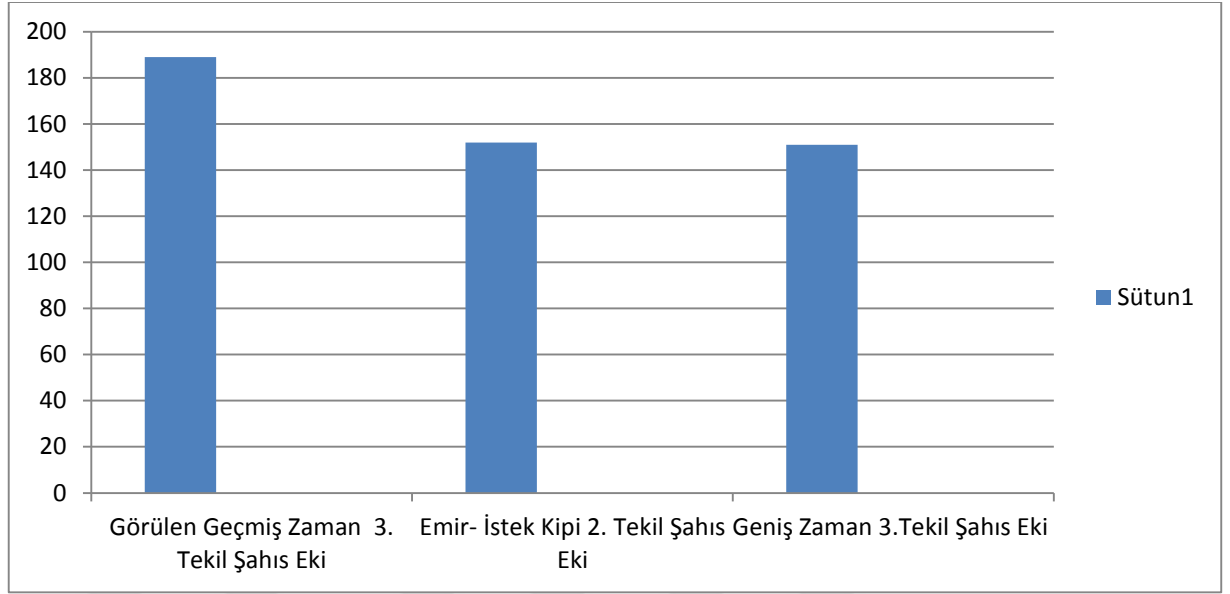
Olumsuz basit çekimlerde en sık kullanılan ek geniş zaman 3. tekil şahıs ekidir. Bu ek, 107 kez kullanılmıştır.

Birleşik çekimlerde en sık kullanılan ek, geniş zamanın hikâyesi 3. tekil şahıs eki ve geniş zamanın rivayeti 3. tekil şahıs ekidir. Geniş zamanın hikâyesi 3. tekil şahıs eki 6 kez, geniş zamanın rivayeti 3. tekil kişi eki 10 kez kullanılmışlardır.

Görüldüğü gibi en sık kullanılan ekler, geniş zaman 3. tekil şahıs olumlu ve olumsuz çekiminde kullanılan eklerdir. Birleşik çekimlerde de yine 3. tekil şahıs eklerinin sıklığı dikkati çekmektedir.

Bu çalışmanın sonucunda, incelediğimiz iki eseri karşılaştıracak olursak;

Tablo 3.15. RN’de Basit Çekimlerde En Çok Kullanılmış 3 Ek

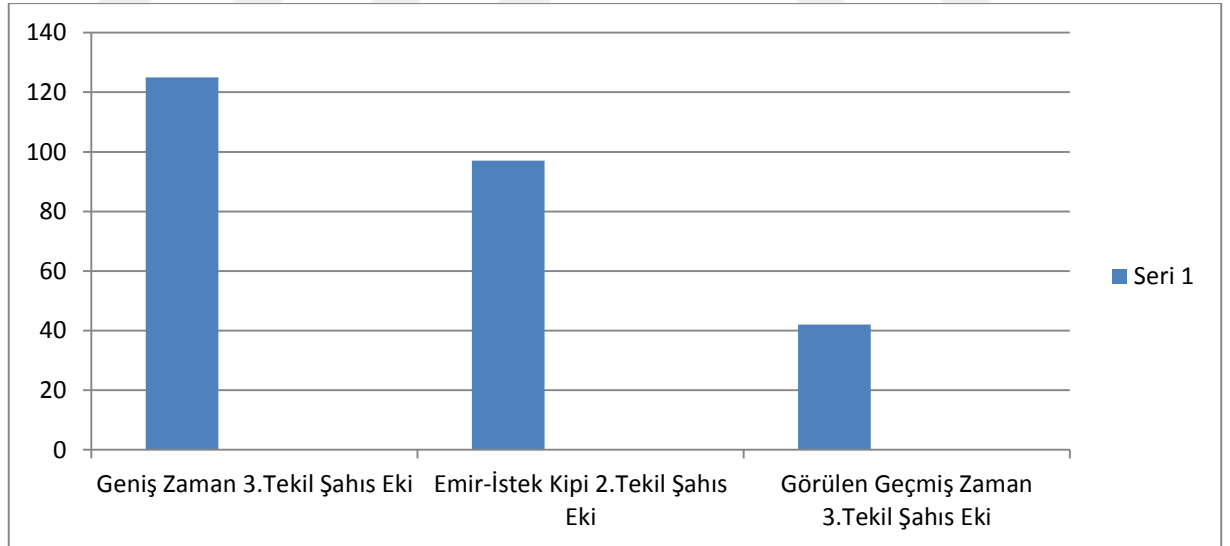

Görülen Geçmiş Zaman 3. Tekil Şahıs Eki [-dİ]: 189

Emir-İstek Kipi 2. Tekil Şahıs Eki [-(y)AsIn: 45 + -sAñ: 1 + -GİL: 106]: 152

Geniş Zaman 3. Tekil Şahıs Eki [-(V)r: 150 + -(y)A: 1]: 151

Tablo 3.16. KEM’de Basit Çekimlerde En Çok Kullanılmış 3 Ek

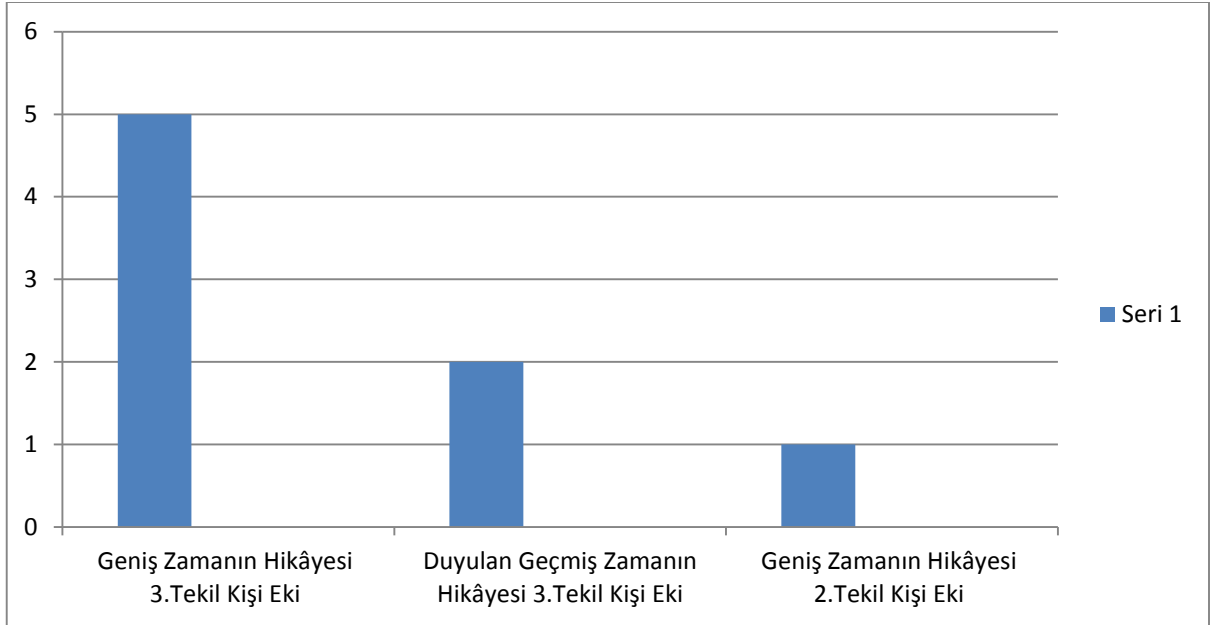

Geniş Zaman 3. Tekil Şahıs Eki [-(V)r]: 125

Emir-İstek Kipi 2. Tekil Şahıs Eki [-(y)AsIn: 13 + -GİL: 15 + ø:69]: 97

Görülen Geçmiş Zaman 3. Tekil Şahıs Eki (-dİ) : 42

Tablo 3.17. RN’de Birleşik Çekimlerde En Çok Kullanılmış 3 Ek

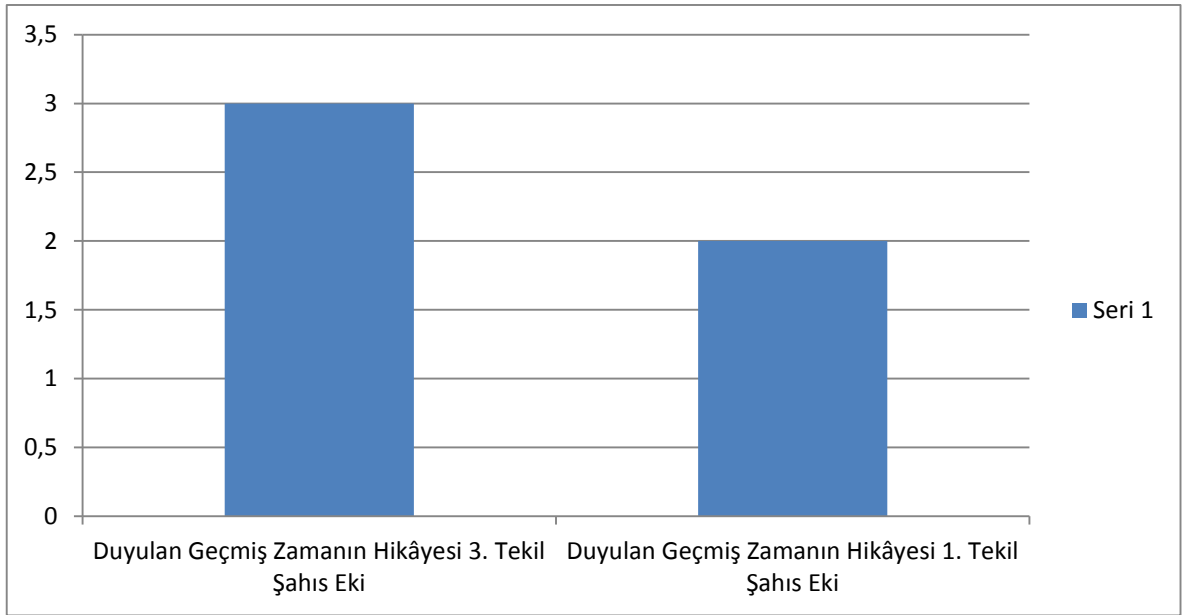

Geniş Zamanın Hikâyesi 3. Tekil Şahıs Eki [-(V)r (-i)dI]: 5

Duyulan Geçmiş Zamanın Hikâyesi 3. Tekil Şahıs Eki [-mIş(i-)dI]: 2

Geniş Zamanın Hikâyesi 2. Tekil Şahıs [-(V)r (-i) dUñ]: 1

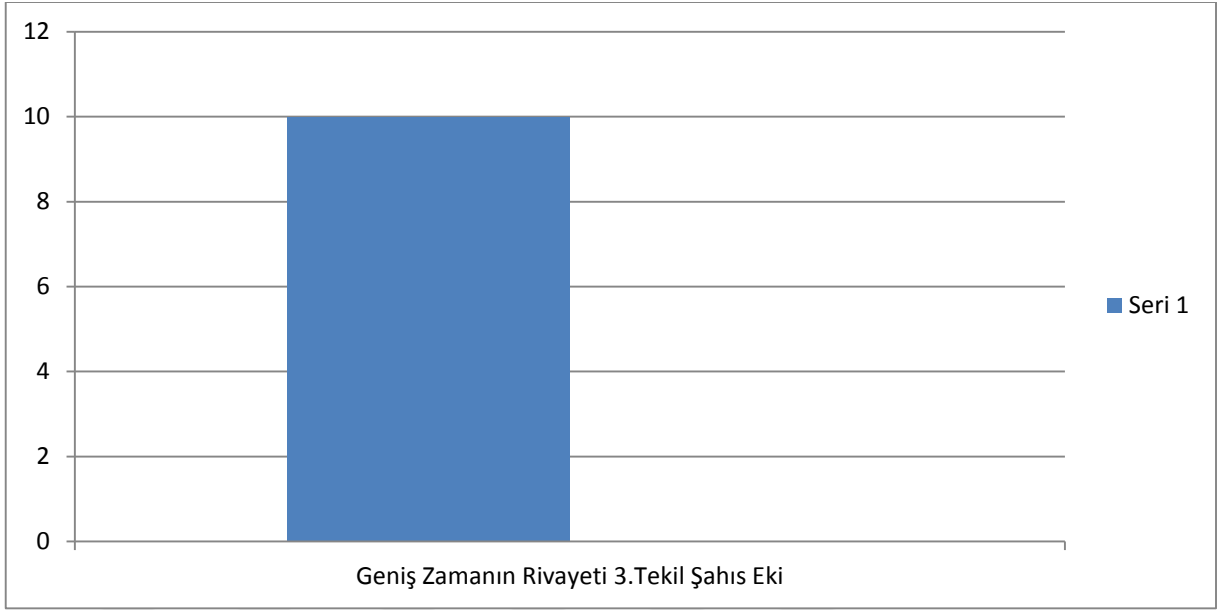
Tablo 3.18. KEM’de Birleşik Çekimlerde En Çok Kullanılmış 2 Ek

Duyulan Geçmiş Zamanın Hikâyesi 3. Tekil Şahıs Eki [-mIş (i-)dI]: 3

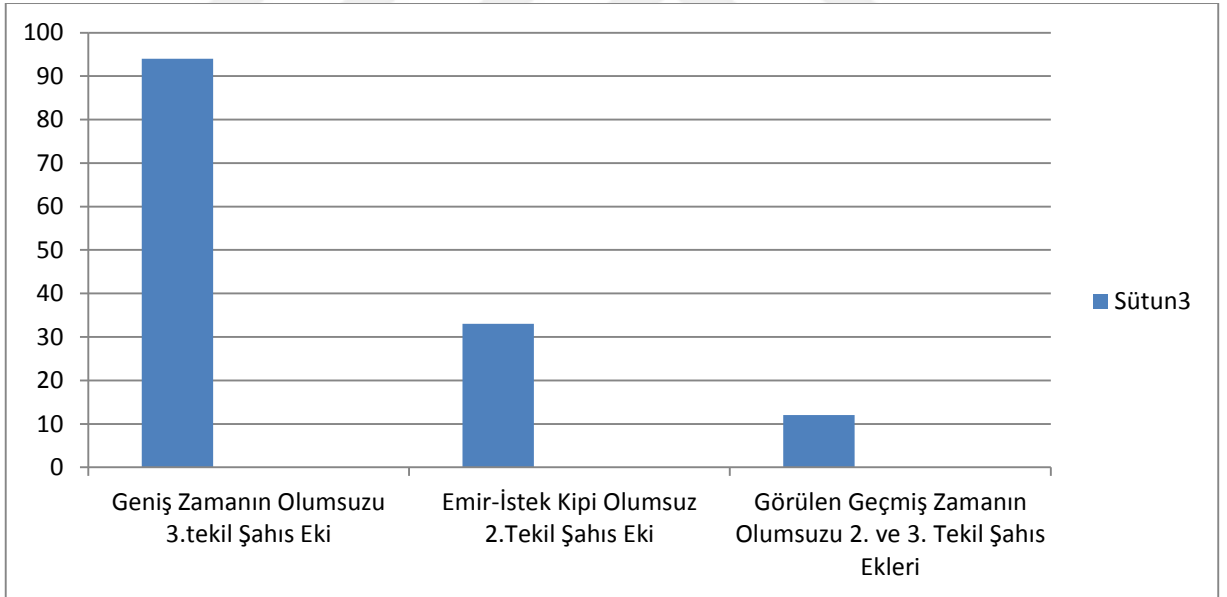
Duyulan Geçmiş Zamanın Hikâyesi 1. Tekil Şahıs Eki [-mIş (i-)dI]: 2

Tablo 3.19. KEM’de Geniş Zaman Rivayeti 3.Tekil Şahıs Eki

Geniş Zamanın Rivayeti 3. Tekil Şahıs Eki [-(V)r (i-)mİş]: 10

Tablo 3.20. RN’de Olumsuz Çekimlerde En Çok Kullanılmış 3 Ek

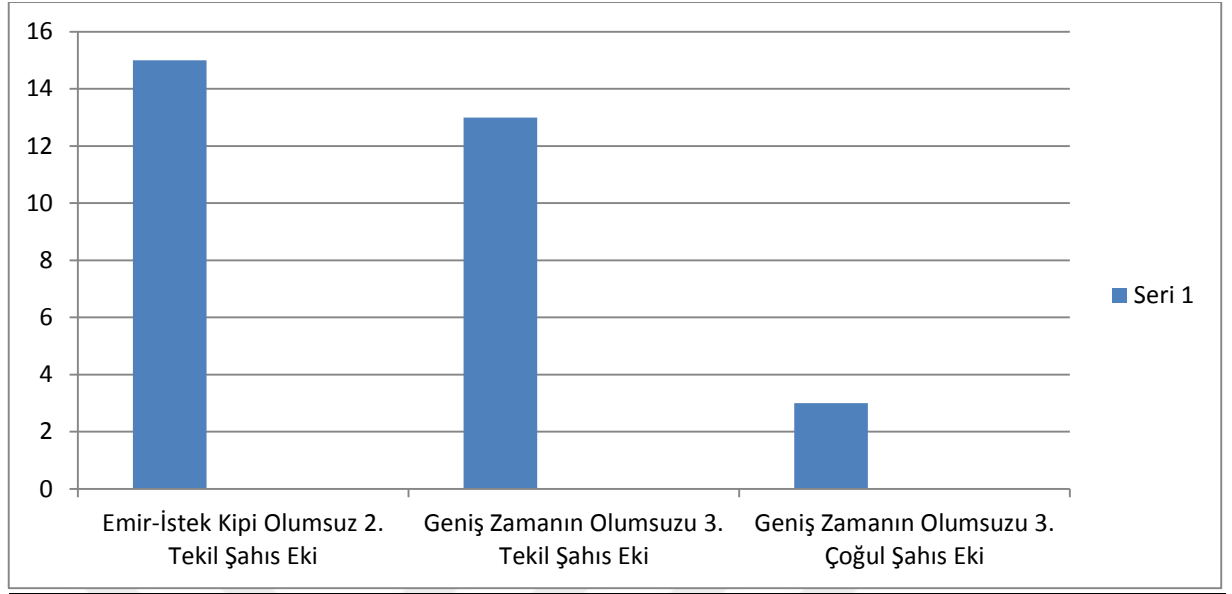

Geniş Zamanın Olumsuzu 3. Tekil Şahıs Eki [-mAz: 92 + -mA-(y)A: 2]: 94

Emir - İstek Kipi Olumsuz 2. Tekil Şahıs Eki [-mA-(y)AsIn: 6 + -mA GIL: 1 + -mA-ø: 26]: 33

Görülen Geçmiş zamanın Olumsuzu 2. ve 3. Tekil Şahıs Ekleri (-mA-dİ): 12

Tablo 3.21. KEM’de Olumsuz Çekimlerde En Çok Kullanılmış 3 Ek

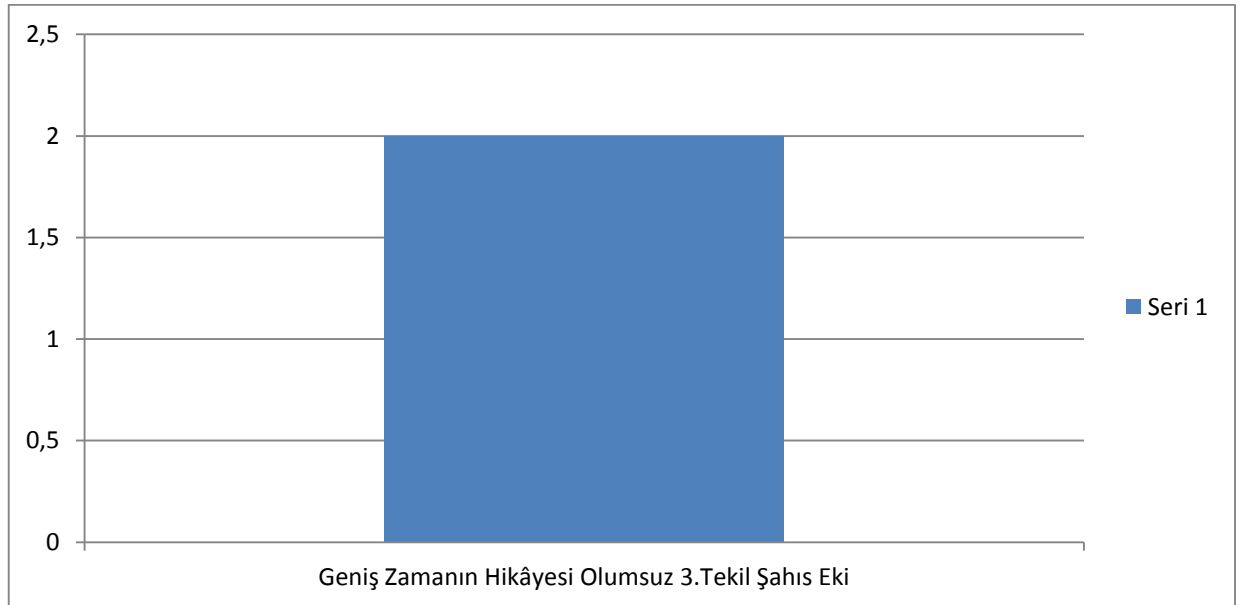

Emir -İstek Kipi Olumsuz 2. Tekil Şahıs Eki (-mA-(y)AsIn: 1 + -mA GIL: 3 + -mA-ø: 11): 15

Geniş Zamanın Olumsuzu 3. Tekil Şahıs Eki (-mAz: 10 + -mA-(y)A: 3): 13

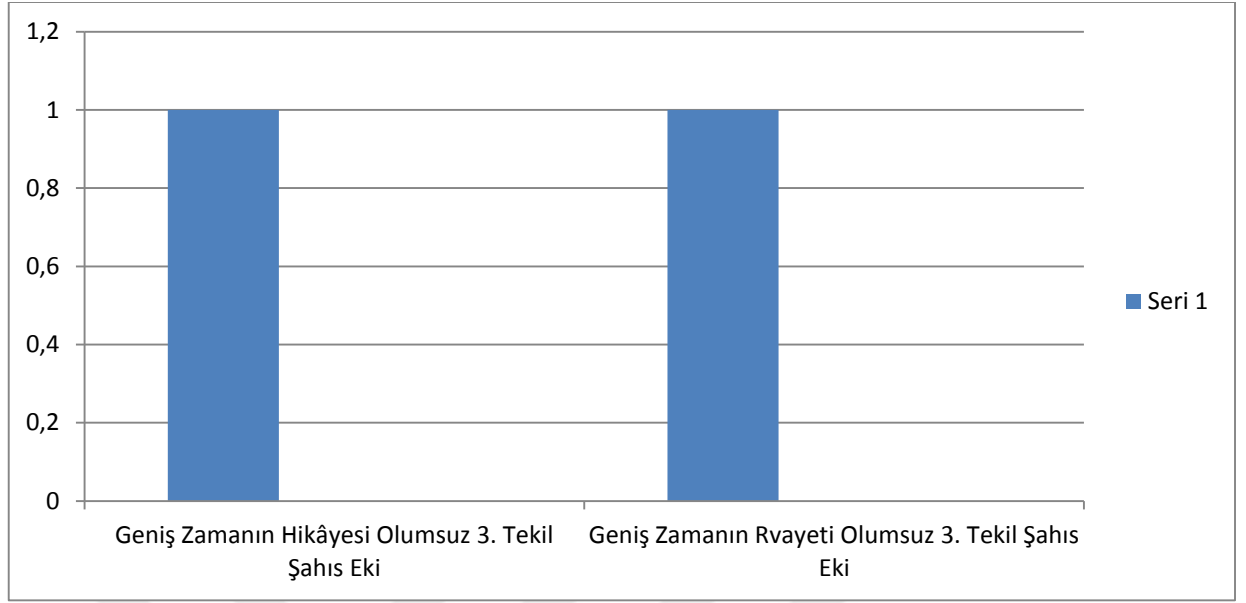
Geniş Zamanın Olumsuzu 3. Çoğul Şahıs Eki (-mAzlAr): 3

Tablo 3.22. RN’de Olumsuz Birleşik Çekimlerde En Çok Kullanılmış Ek

Geniş Zamanın Hikâyesi Olumsuz 3. Tekil Şahıs Eki [-mAz (i-)dI]: 2

Tablo 3.23. KEM’de Olumsuz Birleşik Çekimlerde En Çok Kullanılmış 2 Ek

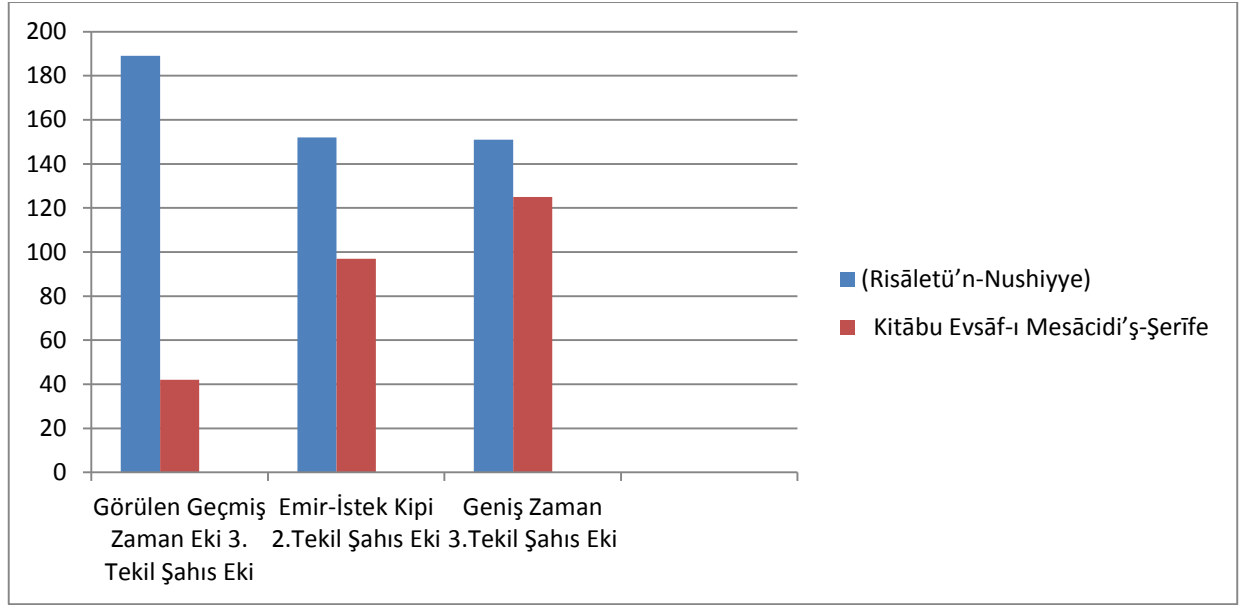
Geniş Zamanın Hikâyesi Olumsuz 3. Tekil Şahıs Eki [-mAz (i-)dİ]: 1

Geniş Zamanın Rivayeti Olumsuz 3. Tekil Şahıs Eki [-mAz (i-)mİş]: 1

Tabloları değerlendirdiğimizde, RN’de basit çekimlerde en çok kullanılmış 3 ekin görülen geçmiş zaman 3. tekil şahıs eki (189 kez), emir-istek kipi 2. tekil şahıs eki (152 kez) ve geniş zaman 3. tekil şahıs eki (151 kez) olduğunu gördük.

KEM’de basit çekimlerde en çok kullanılmış 3 ekin, geniş zaman 3. tekil şahıs eki (125 kez), emir-istek kipi 2. tekil şahıs eki (97 kez) ve görülen geçmiş zaman 3. tekil şahıs eki (42) olduğunu gördük.

Tablo 3.24. RN’de ve KEM’de En Çok Kullanılan Ekler

RN’de birleşik çekimlerde en çok kullanılmış 3 ekin, geniş zamanın hikâyesi 3. tekil şahıs eki (5 kez), duyulan geçmiş zamanın hikâyesi 3. tekil şahıs eki (2 kez) ve geniş zamanın hikâyesi 2. tekil şahıs (1 kez) olduğunu gördük.

KEM’de birleşik çekimlerde en çok kullanılmış 2 ekin, duyulan geçmiş zamanın hikâyesi 3. tekil şahıs eki (3 kez) ve duyulan geçmiş zamanın hikâyesi 1. tekil şahıs eki (2 kez) olduğunu gördük.

KEM’de birleşik çekimlerde en çok kullanılmış 2 ekin duyulan geçmiş zamanın hikâyesi 3. tekil şahıs eki (3 kez) ve duyulan geçmiş zamanın hikâyesi 1. tekil şahıs eki (2 kez) olduğunu gördük. Ayrıca, KEM’de geniş zamanın rivayeti 3. tekil şahıs eki nin (10 kez) de kullanılmış olduğunu tespit ettik.

RN’de olumsuz çekimlerde en çok kullanılmış 3 ekin, geniş zamanın olumsuzu 3. tekil şahıs eki (94 kez), emir-istek kipi olumsuz 2. tekil şahıs eki (33 kez) ve görülen geçmiş zamanın olumsuzu 2. ve 3. tekil şahıs ekleri (12 kez) olduğunu gördük.

KEM’de olumsuz çekimlerde en çok kullanılmış 3 ekin, emir-istek kipi olumsuz 2. tekil şahıs eki (15 kez), geniş zamanın olumsuzu 3. tekil şahıs eki (13 kez) ve geniş zamanın olumsuzu 3. çoğul şahıs eki (3 kez) olduğunu gördük.

RN’de olumsuz birleşik çekimlerde en çok kullanılmış ekin, geniş zamanın hikâyesi olumsuz 3. tekil şahıs eki (2 kez) olduğunu gördük.

KEM’de olumsuz birleşik çekimlerde en çok kullanılmış 2 ekin, geniş zamanın hikâyesi olumsuz 3. tekil şahıs eki (1 kez) ve geniş zamanın rivayeti olumsuz 3. tekil şahıs eki (1 kez) olduğunu gördük.

Böylece her iki eserdeki fiil çekim eklerini, kullanılma sıklıkları yönünden incelemiş ve farklı kullanımları da tespit etmiş olduk.

Eklerin kullanım sıklıklarını değerlendirdiğimizde iki eserde toplam olarak en çok kullanılan 3 ekin geniş zaman 3. tekil şahıs eki (276 kez), emir-istek kipi 2. tekil şahıs eki. (249 kez) ve görülen geçmiş zaman 3. tekil şahıs eki (231 kez) olmuş olası muhtemelen eserlerin dinî-tasavvufi içeriği ile ilgilidir.

Siyasî karışıklıkların yaşandığı ve kardeş kanının döküldüğü 13. yüzyıl Anadolu coğrafyasında sevgi, saygı ve kardeşlik dini olan İslamiyetin ve tasavvuf anlayışının yaygınlaştırılabilmesi ve benimsetilebilmesi için din ve tasavvuf eğitimi de almış olan şairler, pek çok eser kaleme almıştır.

Eserlerinde dinin özelliklerinden ve gereklerinden bahsederken geniş zaman kipini kullanmış olabilirler. Dinin kurallarına uyulması ve doğru, ahlâklı insan olmaları için ifadelerinde emir kipini tercih etmiş olabilirler. Ayrıca din ve Allah bağlamı içerisinde, bu gereklere uyduklarında nasıl birer insan olduklarını, uymadıklarında da nasıl birer insan olduklarını ve başlarına neler geldiğini anlatarak ibret çıkartılması ve din yolunda ilerlemelerinin sağlanması istenmiş olabilir. Bu amaçla da görülen geçmiş zaman kipini sıkça kullanmış olabilirler.

Tercih edilen ekler ve kullanım sıklıkları bizlere bunları düşündürmüştür.

KAYNAKÇA

- AK, Murat, “Çarh-Nāme’de Yer Alan Āyet ve Hadisler”, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yıl: 6, Sayı: 11, 2008, s. 279-303.
- AKSAN, Doğan “Türkçenin Gücü”, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1993.
- ALTINOVA, Mehmet, “Klāsik Türk Şairlerinin Dilinden Kudüs ve Mescid-i Aksā”, Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi Cilt/Volume: 2, Sayı/Issue:2 Yaz/Summer, 2018, s./p. 138-158.
- ATEŞ, Kemal, “Türk Dili” Hürbilek Ofset, Ankara, 1995.
- BARDAKÇI, Ramazan, “Cumhuriyet Döneminde Yayımlanmış Masneviler Üzerine-1”, Turkish Studies- International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 8/1 Winter 2013, Ankara-TURKEY, p. 901-1001.
- BOZ, Erdoğan, “Yūnus Emre-Risāletü’n-Nushiyye”, Gazi Kitabevi, Ankara, 2012.
- CİN Ali -Vasfi Babacan, “Yunus Emre’nin Risāletün Nushiyye’si ve Dīvān’ı Üzerine Yeni Bir İnceleme”, Mediterranean Journal of Humanities mjh.akdeniz.edu.tr III/2, 2013, s. 57-69.
- ÇUBUKÇU, İbrahim Agāh, “ Yūnus Emre ve Din Felsefesi”, Ankara Ü. İlahiyat Fak. Dergisi, Sayı: 0, Cilt:19, 2004 s. 1-2.
- DATLI, Derya, “Risāletü’n-Nushiye’deki Arkaik Kelimelerin Tespiti ve Kelime Türlerine Göre Sınıflandırılması”, Türk Dünyası Bilgeler Zirvesi: Gönül Sultanları Buluşması, Eskişehir, 26-28 Mayıs 2014-2013 Türk Dünyası Kültür Başkenti Ajansı (TDKB)., s. 638-639.
- ERGİN, Muharrem, “Türk Dilbilgisi”, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul 1972.
- ERGİN, Muharrem, “Türk Dilbilgisi”, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul 1972.

- GÖKALP, Haluk, “Risāletü’n-Nushiyye’de Tahkiyevî Unsurlar” Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkich Volume 4/2, Winter 2009, p. 526-531.
- GÖLPINARLI, Abdalbaki, “Yünus Emre-Hayatı ve Bütün şiirleri”, İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2013.
- GÖKYAY, Orhan Şaik, “Güçlük Nerede? ”, Türk Dili dergisi, Sayı: 291, Ankara, 1975.
- GÜLMEZ, Mevlüt -Bekir DİREKÇİ, “Muhibbî Dīvānı’nda Eski Anadolu Türkçesi Unsurları”, Mediterranean Journal of Humanities, VII/2 (2017), s. 271-291.
- GÜLSEVİN, Gürer, “Eski Anadolu Türkçesinde Ekler ”, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2011.
- GÜLSEVİN, Gürer, “Türkçede -sa Şart Gerundiumu (zarf-fiil) Üzerine”, Türk Dili Sayı 467, Türk Dil Kurumu, Ankara, Kasım 1990, s. 276-279.
- GÜLSEVİN, Gürer-Erdoğan Boz, “Eski Anadolu Türkçesi”, Gazi Kitabevi, Ankara 2013.
- GÜNŞEN, Ahmet, “Eski Türkiye Türkçesinin Kurucularından Ahmet Fakîh ve Kitābu Evsāf-i Mesācidi ‘ş-Şerîfe’nin Dili Üzerine”, Uluslararası Eski Anadolu Türkçesi Araştırmaları Çalıştayı Bildirileri (1-2 Aralık 2010), İstanbul Üniversitesi Yayın No. : 5068.
- GÜNAY, Umay, “Türk Kültürü Açısından Yünus Emre”, Millî Folklor Dergisi, 2005., s
- KAYA, Musa, “Yünus Emre Dīvānı’nın Türkçe Öğretimi Açısından İncelenmesi”, Turkish Studies-International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 9/12, Fall 2014, Ankara/Turkey, p. 423-442.
- KARAHAN, Leyla, “-sa/-se Eki Hakkında” Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi, Aralık 1994, Cilt: 1994/II, Sayı: 516, s. 471-474.

- KORKMAZ, Zeynep, “Eski Osmanlı Kaynaklarının Transkripsiyonuyla İlgili Değerlendirmeler”, 2. Osmanlı ve Osmanlı Öncesi Semineri, Hamburg, 5-10 Eylül 1976.
- KORKMAZ, Zeynep, “Eski Anadolu Türkçesi Üzerindeki Çalışmaların Bugünkü Durumu ve Karşılaştığı Sorunlar ”, Osmanlı ve Osmanlı Öncesi Araştırmaları Semineri Bildirisi, Napoli, 1974.
- KORKMAZ, Zeynep, “Gramer Terimleri Sözlüğü”, Türk Dil Kurumu Yayınları: 575, Ankara, 1992, s. 25-103-146.
- KOÇ, Mustafa, “Eski Anadolu Türkçesinde ‘-dUk’ Ekli Geçmiş Zaman Çekimi ”, Türkbilig, 2012/23: s. 11-18.
- KÖKTEKİN, Kâzım “Eski Anadolu Türkçesi”, Fenomen Yayınları, Erzurum, 2011.
- KÖPRÜLÜ, M. Fuad, “Selçuklular Devrinde Anadolu Şairleri. II. Ahmed Fakîh ve Çarh-nâmesi”, Türk Yurdu IV: s. 289-295.
- KÜÇÜK, Murat, “Eski Anadolu Türkçesi Dönemine Ait (M.1401) Satır Arası İlk Kur’an Tercümesinde Yapı Bilgisi-Tercüme Tekniği -Söz Varlığı”, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Türkoloji Dergisi 17, Ankara, 2010, s. 121-147.
- MANSUROĞLU, Mecdut, “Ahmed Fakîh-Çarhnâme”, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fak. Yay. no: 684, İstanbul, 1956.
- MAZIOĞLU, Hasibe “Kitābu Evsāf-ı Mesācidi’ş-Şerīfe”, TDK Yayınları, Ankara, 1974.
- MENGİ, Mine, “Eski Türk Edebiyatı Tarihi”, Akçağ Yayınları/111-Divan Şerhleri 9, Ankara, 2005.
- MERHAN, Aziz, “Anadolu’daki ilk Türkçe Eser Üzerine Tartışmalar ” Belleten, 2011-2.
- OĞUZ, Mehmet Öcal, “Yûnus Emre” Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü, Madde Yazım Tarihi: 03.03.2015.

- ÖZDEMİR, Hakan, “Bir Nöbetleşme Hadisesi ve -sA Şart Ekinin Yansımaları”, Karadeniz Araştırmaları, Bahar 2013, Sayı: 37, s. 199-207.
- ÖZKAN, Mustafa, “Osmanlı Türkçesi” İslam Ansiklopedisi, 33. cilt , s. 483-485.
- ÖZKAN, Mustafa, “Eski Anadolu Türkçesinde yapılan Sure Tefsirleri ve Üveys bin Hoca Osman bin Emir İlyas bin Evliyā’nın Amme Cüzü Tefsiri”, Uluslararası Eski Anadolu Türkçesi Araştırmaları Çalıştayı Bildirileri (1-2 Aralık 2010), İstanbul Üniversitesi Yayın No. : 5068.
- ÖZKAN, Mustafa, “Türk Dilinin Gelişim Alanları ve Eski Anadolu Türkçesi”, Filiz Yayınları, İstanbul, 2000.
- ÖZTEKTEN, Özkan, “Eski Anadolu Türkçesi Yazı Dili midir? ”, Motif Akademi Halkbilimi Dergisi, 2018, Cilt: 11, Sayı: 24, s. 260-266.
- SERTKAYA, Osman Fikri, “Fakīh-Anadolu’ da Türkçe Eserler Veren Mutassavvıf Şair”, İlmī Araştırmalar 2, I-İstanbul, 1996.
- SÜMBÜLLÜ, Yusuf Ziya, “Türk-İslam Kültüründe Nasihatname İçerikli Eserlere Genel Bir Bakış”, Türk ve İslam Dünyası Sosyal Araştırmalar Dergisi, Yıl: 2, Sayı: 2, Mart 2015, s. 1-7.
- ŞAHİN, Hatice, “Eski Anadolu Türkçesi”, Akçağ Yayınları, Ankara, 2011.
- ŞANLI, İsmet, “Yünus Emre’nin İnsana ve İnsanlığa Bakışı ve Günümüz Mesajları”, Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 4/2 Winter 2009.
- TİMURTAŞ, Faruk K. “Küçük Eski Anadolu Türkçesi Grameri”, Türk Dili, Ankara, 2014.
- TERZİ, Mehmet, “Yazıcı Salih (Selahaddin) Kitabı’ş-Şemsiyye, Dil Özellikleri, Metin-Söz Dizini ”, İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya, 1994.
- TATÇI, Mustafa, “Yünus Emre-Dīvān-ı İlāhīyāt”, Kapı Yayınları, İstanbul, 2012.

TATÇI, Mustafa, “Yūnus Emre Dīvānı”, Türkiye Cumhuriyeti Kūltūr ve Turizm Bakanlıđı Kūtūphaneler ve Yayınlar Genel Mūdūrlūđū-Kūltūr Eserleri, Ankara, 2012.

TEZCAN, Semih, “Eski Anadolu Tūrkçesi ve Yunus Emre Ŗiirlerinin Dili Ŗzerine”, Kūltūr ve Turizm Bakanlıđı Yayınları; 3335, Kūtūphaneler ve Yayınlar Genel Mūdūrlūđū Kūltūr Eserleri Dizisi; 38, Ankara, 2012.

TŖRKÇE SŖZLŖK Ankara: TDK Yayınları, 2009.

ŖŖENMEZ, Emek, “Yūnus Emre’nin Dili Hakkında”, Akademik BakıŖ, Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi, Sayı: 16 Nisan 2009.

YAZIM KILAVUZU, Ankara: TDK Yayınları, 2009.